

Carl Erik Kühl

APPARITIONENS LOGIK

Første del

Indledning

... det viser sig at X, Y viser at X, X viser sig, X fremtræder, X viser sig som Y, X viser sig ved Y, X viser sig i Y, X viser sig selv, X viser sig ved sig selv som sig selv X, Y repræsenterer X, X manifesterer sig ved Y, X giver sig udslag i, X kommer til udtryk i Y, Y repræsenterer X ...

Sådanne begreber – foruden flere andre åbenlyst beslægtede begreber – finder vi hyppigt anvendt i filosofien og i intellektuel diskurs for øvrigt. Ikke overalt, ikke lige hyppigt overalt, ikke med samme stringens overalt, men *også* i megen tænkning, vi i dag er enige om at holde for stor tænkning. Jeg samler begreberne under betegnelsen 'visning' hhv. 'visningsudtryk' og 'visningsformer'. Udsagn af formen 'det viser sig at A', 'A viser B' og 'A viser sig' kalder jeg 'visningsudsagn'. Mit forehavende i det følgende er at undersøge visningen i almindelighed og i sine former. Men jeg anlægger fra begyndelsen en synsvinkel, som sætter en grænse:

Det er min erfaring, at anvendelsen af flere af visningsudtrykkene ofte sker uden opmærksomhed på den mulige distinktion mellem visning i "epistemisk" og i "ontologisk" forstand.¹ Mange anvender eksempelvis Kants begreb om "das Ding für uns"² uden skelnen – eller uden at underforstå en skelnen – imellem "das Ding", (a) for så vidt den faktisk anskues af os, og (b) for så vidt den er *tilgængelig* for vor anskuelse; svarende til en visen-sig i (a) epistemisk hhv. (b) ontologisk forstand (og da netop som forudsætning for episteme). Det er min antagelse, at de fleste visningsbegreber kun beholder deres stringens, hvis de giver mulighed for en sådan skelnen. Og det er mit forehavende i det følgende at undersøge forskellige ontologiske visningsbegreber hhv. det ontologiske aspekt af visning overhovedet.

I de fleste sammenhænge er anvendelsen af termen 'viser sig' utvivlsomt epistemisk snarere end ontologisk. I flere dage kunne jeg ikke finde mine penge: nu viser det sig, at de hele tiden har ligget i højre jakkelomme. I avisen læser jeg: "det viser sig, at den sigtede ikke gik lige hjem fra selskabet"; "... at Pluto er en dobbeltplanet"; "... at Columbus led af højresidig migræne"; "... at kyllingelever er kræftfremkaldende"; "... at det er muligt at opbygge en geometri, der ikke forudsætter parallel-aksiomet". Det var ganske vist tilfældet i forvejen alt sammen. Men først for

---

¹ Under henvisning til det græske, før-aristoteliske begreb om sandhed som 'aletheia' dvs. "afdækkethed" kunne udtrykket 'ontologisk visning' passende erstattes med 'alethisk visning'.

² Eller "das Ding für mich". Forskellen er ikke uvæsentlig hér, men vi må lade den ligge.

nylig har det *vist sig* at være tilfældet, idet de *begivenheder* der viste det, først fandt sted for nylig.³ Eller det har endnu ikke vist sig, men *vil* vise sig: er der olie på bunden af Østersøen syd for Gedser rev? For så vidt kan eksemplerne benyttes til en generel bestemmelse af forholdet imellem epistemisk og ontologisk visning: Hvis *p* er tilfældet, viser det sig i *ontologisk* forstand, at *p* er tilfældet, idet det for et menneske i rette position – fx et menneske, som netop afslutter de rette undersøgelser – vil vise sig i *epistemisk* forstand, at *p* er tilfældet.

I den udstrækning vi – med grækerne – tænker det ”at vise sig” som en henvendelse til øjet – som tilsynekomst, sigtbarhed etc. – må vi fastholde, at tingene kommer til syne, før vi ser dem, og uafhængigt af, om vi ser dem eller ikke. Men det er vanskeligt: Vi kan kun forestille os det synlige som set. Vi kan kun forestille os, hvordan tingen ville se ud, hvis vi var der, ved at forestille os, at vi er der. Det er en af vanskelighederne ved at tænke en skelnen mellem ontologisk og epistemisk visning.

”Det, der viser sig” kalder grækerne *phainomenon*. Og det er helt sikkert i den ontologiske betydning. Grækerne har i en vis forstand den vises naive forhold til tingene i verden. Når det ”phainomenale” således allerede hos før-sokratikerne bliver problematisk, har det intet at gøre med sanseerkendelsens mulige ”subjektivitet” etc. Det knytter sig derimod til udviklingen af en tænkning i *værensformer*, der åbner for muligheden af højere værender end tingene. – Mere om *phainomenon* s.26.

Men tilsynekomsten, henvendelsen til øjet er heller ikke den eneste måde – i flere henseender ikke engang den primære måde – tingene ”viser sig” på. Og distinktionen mellem ontologisk og epistemisk visning bliver tydeligere, når vi går fra den anskuende-betragtende til den brugende-besørgende omgang med tingene. Hverdagens brugsting viser sig selv, når vi bruger den, men også når vi ikke bruger den: den er brugelig – eller netop ikke-brugelig – før vi faktisk tager den i brug, og uafhængigt af, om vi faktisk tager den i brug eller ikke. Og lige som brændeøksen *er* til at hugge brænde med, hvad enten nogen faktisk hugger brænde med den lige nu eller ikke, *er* den også sløv, hvad enten den er i brug eller ikke. Og at den – *qua* sin sløvhed – næppe *ville kunne* hugge brænde, *hvis* nogen måtte få brug for at bruge den til det, er lige så vigtigt som, at den – *qua* sin sløvhed – ikke *kan* hugge brænde lige nu, *hvor* nogen bruger den. I det sidste tilfælde viser øksen sig sløv i epistemisk forstand af ”viser sig”, men det forudsætter, at den hele tiden har været og stedse viser sig sløv i ontologisk forstand af ”viser sig”: hvis nogen giver sig til at hugge brænde med øksen, vil han erfare, at det ikke går an.⁴

Drøftelsen tager sit udgangspunkt i ”*Visningsprincippet*”:

- (1) *p* er tilfældet, hvis og kun hvis *det viser sig*, at *p* er tilfældet”

altså ”hvis og kun hvis det regner, viser det sig, at det regner”, ”hvis og kun hvis NN var i stuen på mordaftenen, viser det sig, at NN var i stuen på mordaftenen”; ”hvis og kun hvis Peter er rødhåret, viser det sig, at Peter er rødhåret”, ”... at Columbus var rødhåret”; ”... at NN er begyndt at ryge igen”; ”... at Peter har en svag karakter”; ”... at 127 er et primtal”; ”... at Den afskyelige Snemand findes”; etc. Visningsprincippet hævder den logiske ækvivalens mellem en *påstand*, der slet og ret

³ Det epistemiske subjekt, der på denne måde kommer til viden, kan være en enkelt person, det kan være en bestemt offentlighed, og det kan være (prætendere at være) sammenfaldende med menneskeheden.

⁴ Jfr. eksempel 12.1 (s.45f.).

hævder, at noget er tilfældet, og hvad vi herefter vil kalde det ”*elementære visningsudsagn*”, der hævder, at *det viser sig*, at det er tilfældet.

Det står ikke til diskussion at ”*p* er tilfældet, *hvis* det viser sig at *p* er tilfældet”. Men hvorledes med klausulen ”... *kun hvis*”? Er det rigtigt, at *p* *kun* er tilfældet, *hvis* det *viser sig*, at *p* er tilfældet? I de første eksempler holder også den vending.⁵ I og med det regner, viser det sig, at det regner. Det viser regnvejret selv, ellers ville det ikke være regnvejr. I og med Peter er rødhåret, viser det sig, at Peter er rødhåret. Peter viser det selv, hvor som helst han viser *sig*. Men også Columbus var rødhåret. Den rødhårede Columbus viser ikke selv, at han var rødhåret: gælder det da alligevel, at det *viser sig*, at Columbus var rødhåret? Peter og Niels har en aftale: hvorledes viser det sig, at en aftale findes i.e. gælder, når den først er blevet indgået? Der mangler et billede på væggen: hvorledes viser det sig?

Når *p* er tilfældet, må det – på en eller anden måde – gøre en *forskel* i forhold til, hvordan det ville være, *hvis p ikke* var tilfældet: en forskel, der som sådan *viser*, at *p* er tilfældet. Det er vanskeligt at finde en rest af mening, der løfter sætninger som de følgende ud af den blotte selvmodsigelse: (a) ”Det er tilfældet at *p* – men det gør ingen forskel, om *p* er tilfældet eller ikke” eller (b) ”Det er tilfældet at *p*, og det gør en forskel, at *p* er tilfældet og ikke-*p* ikke er tilfældet – men denne forskel er principielt utilgængelig for os” Den forskel, det gør, at *p* snarere end ikke-*p* er tilfældet, viser at *p* snarere end ikke-*p* er tilfældet.⁶ Men idet *noget viser*, at *p* er tilfældet, gælder det også, at *det viser sig*, at *p* er tilfældet. Vi har altså:

(2) *p* er tilfældet hvis og kun hvis der er *noget*, der *viser* at *p* er tilfældet

og (3) Det *viser sig* at *p* er tilfældet,
hvis og kun hvis der er *noget*, der *viser* at *p* er tilfældet

Den ”visning”, der hér er tale om, er ikke en ”anvisning”: den påpeger ikke noget for nogen. Men den ligner anvisningen derved, at den *gælder* nogen: den gælder *os*. At *p* er tilfældet og ikke-*p* ikke er tilfældet, *tilgængeliggøres for os* ved den forskel, det gør for os, at *p* er tilfældet, mens ikke-*p* ikke er tilfældet. Og lige som en anvisning gælder, hvad enten nogen følger den eller ikke, forbliver et sted tilgængeligt, før og uafhængigt af om nogen indfinder sig på stedet. I den forstand – som er den ontologiske – betyder ”det viser sig at *p*” og ”det viser sig *for os* at *p*” det samme.

Noget kan kun være en hemmelighed, hvis der er noget at hemmeligholde. Det, som er i skjul for enhver, viser sig ikke for nogen. Men det findes, og *at* det findes, er der noget – andet – der viser.

Hvis ”das Ding an sich” findes, er også dét – ikke ”das Ding an sich”, men ”det faktum, at ’das Ding an sich’ findes” – noget, der viser sig, om end på en ganske anden måde end ”das Ding für uns”. Det viser sig i den bestemte forstand, at det gør en forskel i vor forståelse af den konstitutive forbindelse mellem verden og erkendelsen af verden, om ”das Ding an sich” findes eller ikke, om vi er nødt til at regne med den, eller ikke er nødt til at regne med den. Hvis Kant og Hegel i øvrigt er enige om, hvad det er, de ikke er enige om, og hvis de overhovedet har grund til at være uenige – i.e. hvis uenigheden

⁵ Vi kan godt kalde disse eksempler ”de enkleste”. Men kun i den forstand, at de er af den art, der først falder filosoffer ind.

⁶ Vi lader det foreløbig stå åbent, om den ”forskelse”, der viser at *p* snarere end ikke-*p* er tilfældet, selv kan og undertiden må tænkes som et forhold, der beror på en forskel, der beror på ... etc. i en række transitivt forbundne led, der til sidst – dvs. allerførst udgår fra *p*.

overhovedet *kan* være reel – så *gør* det en vældig forskel, om ”das Ding an sich” findes eller ikke. At kantianere hér tænkte anderledes herom end hegelianere dér, havde og har i alt fald store konsekvenser for filsofihistorien. Det kan man så forsøge at lade ligge, hvis man gerne vil tænke filosofisk, men ikke interesserer sig for filsofihistorie. Men når vi siger, at de tænkte anderledes, har vi allerede anerkendt forskellen som reel. (I det mindste har vi anerkendt, at det *gør* en forskel, om forskellen er reel eller ikke er det.)

I sætningen ” φ viser at p ” kalder vi p visningens ”genstand”, mens φ – det, der viser at p er tilfældet – kaldes for visningens ”subjekt”. I mange tilfælde – de ”enkleste” kaldte vi dem – kan visningens genstand p være identisk med visningens subjekt: ’ φ viser at p ’ og ’ $\varphi = p$ ’. Regnvejret selv viser – er i stand til at vise – at det er regnvejr. Ellers ville regnvejret ikke *være* et regnvejr. Regnvejret selv *udgør* den forskel, det *gør*, at det regner snarere end ikke regner. At Peter er rødhåret, viser sig først og fremmest, idet Peter – så længe han er Peter og er rødhåret – viser sig med sit røde hår. Det tændte fjernsyn i stuen viser selv, at der er et fjernsyn tændt i stuen.

I andre tilfælde er visningens genstand ikke identisk med sin genstand: ’ φ viser at p ’ og ’ $\varphi \equiv p$ ’. Fingeraftrykket på glasset viser, at NN var i stuen på mordaftenen. Samtidens beskrivelser viser, at Columbus var rødhåret. Udførelsen af samtlige divisioner, hvor 127 er dividenden, og divisor er mindre end 127, viser, at 127 er et primtal. Han er begyndt at ryge igen, det viser, at han har en svag karakter. Isen på vandpytterne viser, at det er frost. Bilens køler er sprængt: det viser, at det har været frost i nat. Peter er tipoldebarn af Anton: det viser, at slægten Frobenius ikke er uddød. De mange koleratilfælde viser, at drikkevandet er dårligt.

Endeligt er det muligt, at både p selv og noget andet end p kan vise, at p . Peter viser selv ved blot at være rødhåret, at han er rødhåret. Men det *gør* fotografierne også. Det tændte fjernsyn i stuen viser selv, at der er et fjernsyn tændt i stuen. Men det *gør* lyden af TV-speakerens stemme også. Regnvejret selv viser, at det regner. Men det *gør* rapporterne fra området også.

Spørgsmålet om, hvad der kan være subjekt og genstand for hvilke former for visning, herunder hvornår visningens subjekt og genstand kan være identiske, tematiseres nedenfor og bærer i grunden igennem hele undersøgelsen.

Sætningen (1) ” p er tilfældet, hvis og kun hvis *det viser sig*, at p er tilfældet” blev kaldt ’Visningsprincippet’, men skal ikke nødvendigvis at læses som et metafysisk totalkoncept, som man kan være enig eller uenig i og helst skal være enig i for med mening at kunne læse videre. Projektet lider måske et vist ”æstetisk” tab, men ikke megen substans ved at blive formuleret mere beskedent: Undersøgelsens *universe of discourse* omfatter de tilfælde – prosaisk: undersøgelsen gælder de ”værdier” af p – hvor (1) er sand, og undersøgelsen går ud på at bestemme, hvad der generelt eller typologisk specifikt følger i disse tilfælde. (Der er i alt fald mange sådanne tilfælde, og – da de er de eneste, der ved den forskel, de *gør*, er tilgængelige for os – de eneste, der kan angå os!)

At visningsprincippet gælder i enhver praktisk sammenhæng, viser sig(!) måske allerenklest deri, at vi i praksis kun sjældent anvender udtrykket ’det viser sig at ...’ ontologisk. For så vidt enhver kendsgerning nødvendigvis er forbundet med visning, har du heller ingen grund til at medtage præfikset ’det-viser-sig-at’, når du vil fortælle nogen, gøre nogen opmærksom på, hævde etc., at noget er tilfældet. Når du *siger* ”det viser sig, at p ” og ikke bare ” p ”, sker det for det meste med implicit reference til dine/mine/vore/folks antagelser og kundskaber, *før* du hævdede, fortalte, gjorde opmærksom på, at p , og til betoning af selve pointen med at hævde, fortælle, gøre opmærksom på at p : ”Du/jeg/vi/man troede ikke at p , antog at ikke- p , vidste ikke om p eller ikke- p etc., *men* det viser sig (nu), at p !” Og da er der netop tale om epistemisk visning.

1. Indikation

Som det allerede fremgår af eksemplerne ovenfor, kan subjekterne for visningen – ”viserne”, om man vil, dvs. de forskellige værdier af φ – inddeles i to klasser. (a) *kendsgerninger* og (b) *objekter*. En kendsgerning udtrykkes i logikken ved en *dom/påstand*: ’det regner i Århus’, ’der er fingeraftryk på glasset’, ’Columbus var rødhåret’. Påstanden ’ q ’ hævder, at noget – nemlig ” q ” – er en kendsgerning. En kendsgerning er det, der er tilfældet, når den påstand, der *hævder*, at det er tilfældet, er *sand*. Et objekt udtrykkes i logikken ved en *deskription*: ’regnvejret i Århus’, ’fingeraftrykket på glasset’, ’den rødhårede Columbus’, ’Columbus’ røde hår’.⁷ Deskriptionen ’ $(\exists x!)(Fx)$ ’ hævder ingenting, men identificerer et eksisterende objekt ved at bestemme det som det eneste objekt, hvorom det gælder, at det er F .

Når visningens subjekt er en kendsgerning, kalder vi visningen som helhed for en *indikation*. Når q i netop den forstand *indikerer* p , kalder vi q – visningens subjekt – for *indicans*, mens p – visningens genstand – kaldes *indicatum*. Vi noterer det:

$$(1.1) \quad q \rightarrow p$$

Når q indikerer, at p er tilfældet, gælder det også, at q ikke kunne være tilfældet, hvis p ikke var tilfældet. Visningsforholdet implicerer et slutningsforhold:

$$(1.2) \quad q \rightarrow p \supset p \text{ følger af } q$$

Og omvendt: hvis φ er tilfældet, og p følger af q , gælder det, at q viser at p . Slutningsforholdet implicerer et visningsforhold. Vi får altså alt i alt:

$$(1.3) \quad q \rightarrow p \equiv p \text{ følger af } q$$

NNs fingeraftryk er på glasset: det viser – det godtgør, heraf følger, heraf kan vi slutte – at han har været i stuen på mordaftenen. Udtrykkene ’ q viser at p ’ og ’ p følger af q ’ *betyder* ikke det samme. Men enhver påstand ’ q viser at p ’ er ækvivalent med påstanden ’ p følger af q ’.

Som vi lige hér taler om at ’vise’ og ’slutte’ og om, at ’noget følger af noget’, er vi et stykke vej fra matematikkens og den formelle logiks brug af ordene, men temmelig tæt på almindelig sprogbrug. Vor daglige omgang med slutninger består især i, at vi *drager* dem: Jeg ser at q og slutter at p , idet jeg *opdager* – *indser*, *erindrer* – at q ikke kan være tilfældet, uden at p også er tilfældet. Slutningen fra q til p kan ikke drages, med mindre q først lader sig identificere adskilt fra p , og p bagefter lader sig identificere uafhængigt af q . At slutte er at opdage en sammenhæng

⁷ Termen ’deskription’ anvendes hér i den inden for logikken etablerede betydning om ethvert udtryk af formen ”det objekt, hvorom det gælder at ...”. Den mest almindelige notation for ’det objekt, som er F ’ er nok Peanos notation: ’ $(\iota x)(Fx)$ ’. Hér bruger vi ’ $(\exists x!)(Fx)$ ’, som på tydelig vis minder om den strenge forbindelse til udtrykket: ’ $(\exists x)(Fx)$ ’. Enhver tale om et ”det objekt, som er F ” forudsætter netop: $(\exists x)(Fx \cdot (y)(Fy \supset (x=y)))$.

mellem to ting, der også lader sig identificere adskilt fra hinanden.⁸ Det afgørende er, at denne sammenhæng allerede findes, før nogen finder den, og hvad enten nogen finder den eller ikke. Indikationsformlen ' $q \rightarrow p$ ' udtrykker netop denne sammenhæng.⁹ At NN har været i stuen på mordaftenen, er ikke en logisk følge af, at hans fingeraftryk er på glasset. Hvis en slutning fra q til p skal gælde for en logisk slutning, behøves endnu en præmis: ' $q \supset p$ '. Men i dagliglivet og i daglig tale om slutningsforhold er det snarere *opdagelsen* af sammenhængen mellem p og q – noget falder mig ind, jeg kommer i tanke om det etc. – der er slutningen.

Jeg er ikke vidende om en etableret betegnelse for slutninger af denne art. Peirce's begreb om "abduktion" – som modstykke til "deduktion" – kommer tæt på. Det er naturligvis også muligt at tale om "informelle" versus "formelle" slutninger. Eller måske – for at undgå, at det dagligdags bestemmes ved en deficiens – om "verdslige" versus "formelle" slutninger.

Anderledes med den ontologiske brug af ordet 'indikation'. Den er klart nok teknisk, for så vidt den på et væsentligt punkt afviger fra den gængse. I daglig tale kan indikationer være modstridende og dog være indikationer: q indikerer at p , λ indikerer at $\neg p$. At noget "indikerer" noget, vil hér sige, at det "tyder" på det. Heraf afledes et begreb '*indicium*', der opløser denne modsætning: når q er tilfældet, er det (stadig) fordi p er tilfældet, og når λ er tilfældet, er det (alligevel) ikke, fordi $\neg p$ er tilfældet. Indiciet er det epistemiske modstykke til indikationen i ontologisk forstand, dvs. til det allerede *bestående* forhold mellem *indicans* og *indicatum*. Det er det faktum, at NN har rørt ved glasset i stuen og følgelig været i stuen, der gør forekomsten af fingeraftryk til en indikation på, at han har været i stuen. Hvis NN ikke har været i stuen, er hans fingeraftryk på glasset – og dermed det, som vi ellers ville *regne* for en indikation – alligevel ikke en indikation derpå. Altså: hvis det viser sig (!), at p alligevel ikke er tilfældet, så kan q heller ikke *vis*e at p , dvs. ' $q \rightarrow p$ ' er falsk. De epistemiske visningsstrukturer – hér: indiciet – føres altså tilbage til ontologiske visningsstrukturer – hér: til det forhold, at verden er en verden, hvor noget viser, at noget andet er tilfældet.¹⁰

Som sagt: når ' q viser at p ' udtrykker indikationen ' $q \rightarrow p$ ', er både ' q ' og ' p ' i teksten en påstand. Et udsagn som

(1.4)   NNs fingeraftryk på glasset viser:
                                    NN var i stuen på mordaftenen

⁸ Hér er gode – dvs. klare – eksempler ikke ret gode. Det er en hån mod selv den ringeste detektiv at sige om ham, at han fra det faktum, at NNs fingeraftryk blev fundet på glasset i stuen, "slutter", at NN har befundet sig i stuen.

⁹ Matematikkens prototypiske visning er "beviset". Det matematiske bevis tilskriver vi eksistens på to måder: (a) det "findes" først, når nogen har ført beviset (og evt. indført det i en offentlighed af matematikere); (b) eller det "findes" allerede som det bevislige, beviset beviser .

¹⁰ Vor undersøgelse af "visningens logik" er primært ontologisk, ikke epistemologisk. Den drejer sig ikke om, hvorledes vi erkender, at A viser B, eller erkender B, i kraft af at A viser B. Derfor beskæftiger vi os heller ikke med modaliteter som: " q tyder på at p ", " q peger i retning af, fastslår, etc. ... at p ". Forsigtighed er en dyd, men ikke en dyd, vi har brug for i denne sammenhæng. Det ontologiske spørgsmål lyder snarere: Hvad vil det sige, hvad indebærer det, hvad følger af, at "noget viser, at noget er tilfældet", for så vidt det faktisk er det, det gør?

udtrykker altså ikke en indikation. Men (1.4) indebærer åbenbart

- (1.5) At NNs fingeraftryk var på glasset, viser:
NN var i stuen på mordaftenen

og

- (1.6) At NN var i stuen på mordaftenen, følger af:
NNs fingeraftryk var på glasset

Hvis visningens subjekt i udgangspunktet ikke udtrykkes ved en dom ' φ ', men ved en deskription ' ${}^{\circ}\varphi$ ', etableres indikationsformlen, idet ' ${}^{\circ}\varphi$ ' konverteres til dommen ' $(\exists x)({}^{\circ}\varphi x)$ '.¹¹ I stedet for

- (1.7) ${}^{\circ}\varphi \rightarrow p$

skriver vi:

- (1.8) $(\exists x)({}^{\circ}\varphi x) \rightarrow p$

og læser: at p er tilfældet, viser sig derved, at der findes et x , således at x er ${}^{\circ}\varphi$. Eller: at der findes et x , således at x er ${}^{\circ}\varphi$, viser, at p er tilfældet.

Hvad enten ' φ ' er givet som en påstand eller først skal konverteres dertil, benytter vi for enkelthedens skyld formelen ' $\varphi \rightarrow p$ ' for indikation.

2. Demonstration

Når φ viser at p , kan vi altid *aflede* et informelt slutningsforhold af formen ' p følger af φ ' (hvis subjektet udtrykkes ved en *påstand* i.e. er en kendsgerning) eller ' p følger af $(\exists x)(\varphi x)$ ' (hvis subjektet udtrykkes ved en *deskription* i.e. er et objekt). Og af ethvert slutningsforhold ' p følger af φ ' – slutningsforholdet være sig formelt eller informelt – kan vi aflede en indikation ' φ viser at p '. ' φ viser at p ' er ikke en slutning, men en påstand, der i sin helhed hævder, at φ og p forbinder sig med hinanden på en særlig måde.

Hvis visningssubjektet φ er et objekt, er visningen noget, der prædikeres om φ . ' φ viser at p ' betyder, at φ "gør" noget "ved" p . Visningsforholdet er noget, der *består* eller *sker*: en *akt*, noget tingene selv *yder* i en sammenhæng. Når vi læser ' φ viser at p ' på denne måde, vil vi sige, at φ *demonstrerer* p . Vi skriver:

- (2.1) $\varphi \angle p$

¹¹ Når ${}^{\circ}\varphi$ er en deskription, gælder det naturligvis, at $(\exists x)({}^{\circ}\varphi x \cdot (y)({}^{\circ}\varphi y \supset (x=y)))$. Men en sådan *uniqueness clause* behøver vi ikke tage med, da den er indbygget i ${}^{\circ}\varphi$.

φ (visningens subjekt) kalder vi for *demonstrans*, p (visningens genstand) kalder vi for *demonstratum*.

Indikationen ' $\varphi \angle p$ ' består til enhver tid – hvis den består – lige som slutningen fra φ til p holder til enhver tid – hvis den holder. Og når den holder, holder den hvad enten mange, få eller ingen *drager* den. Et protokollat som "det sted, den dag: NNs fingeraftryk fundet på det glas", viser derfor til evig tid, at NN engang rørte ved glasset og følgelig befandt sig i samme rum som glasset – og som den myrdede. Fingeraftrykkene *selv* derimod viser kun, hvad de viser, så længe de er der.¹² En simpelt test leverer den engelske "-ing form": Når vi drager slutninger, siger vi " φ shows [that] p " – aldrig " φ is showing [that] p ". Der "sker" jo ingenting: der *er* ikke noget show.¹³

I indikationsformlen er φ "a fact as stated to be a fact", i demonstrationsformlen er φ "an object identified as to be spoken of". For indikationsformlen ' $\varphi \rightarrow p$ ' var det således afgørende, at både φ og p er en påstand. φ må enten være givet ("født") som en påstand eller være konverteret til en påstand, der i så fald altid har formen "der findes et objekt x , således at x er φ ", noteret ' $(\exists x)(\varphi x)$ '. Men lige så vigtigt er det for demonstrationsformlen ' $\varphi \angle p$ ', at φ *ikke* er en påstand, men en deskription af formen "det x , for hvilket det gælder, at x er φ ", noteret ' $(\exists x!)(\varphi x)$ '. Demonstrationen har altid formen ' $(\exists x!)(Fx) \angle p$ ', hvilket vi læser: "det objekt, som er F , viser – idet, i kraft af, i og med det findes og er F – at p er tilfældet". – Det er den kendsgerning at det regner, der *indikerer* noget, men det er regnvejret "selv", der *demonstrerer* noget.

Enhver deskription, så vi, kan konverteres til en påstand ved en rent syntaktisk procedure. Hvis φ i *indikationen* " φ viser at p " ikke på forhånd er en påstand, men en deskription, kan vi skrive ' $\varphi \rightarrow p$ ' som ' $(\exists x)(\varphi x) \rightarrow p$ '. Omvendt: skal det, der er velformet som subjekt for en indikation, være subjekt for en demonstration, må der atter en konvertering til, en konvertering den modsatte vej. Som vi snart skal se, er det anderledes kompliceret. Hvis φ i *demonstrationen* " φ viser at p " ikke allerede er en deskription, men en påstand

$$(2.2) \quad \varphi \text{ [er tilfældet]}$$

kan vi godt syntaktisk konvertere den til deskriptionen

$$(2.3) \quad (\exists x!)(x \text{ er den kendsgerning, at } \varphi)$$

hvor det, som φ i 2.2 hævdede var tilfældet, nu forudsættes at være tilfældet. Vi kan da læse ' $\varphi \angle p$ ' som:

$$(2.4) \quad (\exists x!)(x \text{ er den kendsgerning, at } \varphi) \angle p$$

Men denne transformation er kun en transformation på overfladen. Visningen er stadig en indikation. Udsagnene

¹² I dagliglivet er der ikke er så meget, der viser, at der hér eller dér har været fingeraftryk, hvorimod fingeraftrykkene selv indikerer noget vældigt specifikt. (Det er derfor, det er undertiden er en god idé at fjerne fingeraftryk!)

¹³ Vi kan godt blive i det engelske og sige, at demonstrationen har denne form: "A show is going on: X is showing somebody something." Men X behøver ikke at være et menneske, og skønt der i princippet altid er adgang for mennesker til show'et står det åbent, om der faktisk er nogen, der overværer show'et.

(2.5) At NNs fingeraftryk er på glasset viser:
NN var i stuen på mordaftenen

og (2.6) (Den kendsgerning) at NNs fingeraftryk er på glasset viser:
NN var i stuen på mordaftenen

betyder det samme. Hvad er da forskellen mellem den blot syntaktiske konstruktion (2.3) og de genuine beskrivelser som 'Peters røde hår' (afledt ved konvertering af påstanden 'Peter er rødhåret'), 'regnvejret i Århus' (afledt af 'det regner i Århus') og 'NNs fingeraftryk på glasset' (afledt af 'NNs fingeraftryk er på glasset'? Sammenlign:

(2.7) Regnvejret i Århus lige nu

og (2.8) [Den kendsgerning] at: det er regnvejret i Århus lige nu

Der er flere forskelle mellem (2.7) og (2.8). Regnvejret i Århus kan fx fortsætte. Det kan det også, når vi kalder det "regnvejret i Århus *lige nu*". Hvis det også regner om fem minutter, vil regnvejret – efter de principper, der måtte gælde for regnvejrs identitet – også være det samme og altså være et regnvejret, der fortsatte. Det regner stadig. Den kendsgerning, at det er regnvejret, kan derimod ikke fortsætte. Hvad skulle det overhovedet betyde? Hvis det stadig regner om lidt, er det også stadig en kendsgerning, at det regner, men en *ny* kendsgerning: "Det regner stadig!" Eller mere eksakt: Det har regnet fra tidspunktet t til tidspunktet t_1 , det var den ene kendsgerning, det har regnet fra tidspunktet t til tidspunktet t_2 – og t_1 er før t_2 – det var den anden kendsgerning.

Sammenlign også de to beskrivelser

(2.9) Billedet "Hjort ved Furesøen", der hænger på væggen

(2.10) [Den kendsgerning] at: billedet "Hjort ved Furesøen" hænger på væggen

og gør dem til subjekt i en påstand ved at tilskrive dem et prædikat, fx "(er) smukt":

(2.11) (Billedet "Hjort ved Furesøen", der hænger på væggen), er smukt

(2.12) ([Den kendsgerning] at: billedet "Hjort ved Furesøen" hænger på væggen), er smuk

Det sidste er nonsens. Billeder kan være smukke, dyre, hænge dér eller der, forestille dit eller dat. Det kan kendsgerninger ikke. Derimod kan vi fra 2.11 med samme syntaktiske manøvre som før (fra 2.2. til 2.3) aflede beskrivelsen

(2.13) [Den kendsgerning] at:
(billedet "Hjort ved Furesøen", der hænger på væggen, er smukt).

Men det er jo netop en *anden* kendsgerning end (2.10). Billedet derimod er i alle tilfælde det samme.

En kendsgerning er en *truth-maker* i.e. det bestemte "stykke virkelighed", der skal til for at gøre en bestemt påstand sand. Derfor er der heller ingen forskel mellem at hævde at p og hævde, at det er tilfældet/sandt/en kendsgerning/kendsgerningen at p .

Skal noget, som ikke allerede er et objekt, være subjekt i en demonstration, må det *objektiveres* i betydningen: ”der må gøres et objekt ud af det”.¹⁴ Hvordan det sker – når det ellers er muligt – er ikke blot et spørgsmål om syntaks i almindelighed, men er især et spørgsmål om tingenes specifikke natur, verdens indretning og sammenhæng. Konverteringen fra påstand til deskription er ikke en entydig procedure, således at der til enhver værdi af påstanden p svarer om overhovedet én, så kun én deskription $(\exists x)(\varphi x)$. ”Peter gav mig røde roser” konverteres fx lige godt til ”Peter, som gav mig røde roser”, ”de røde roser, som Peter gav mig” og ”farven på de roser, Peter gav mig”. Sagens flertydighed beror på sagen selv. Det vender vi tilbage til i 11. afsnit.

Til notationen blot følgende: Hvad enten φ på forhånd er en deskription, eller først skal konverteres dertil, benytter vi normalt – for enkelhedens skyld – formen $\varphi \angle p$ for ”(objektet) φ demonstrerer at p ”.

Forholdet mellem indikation og demonstration vil for øvrigt blive yderligere klargjort, når vi i næste afsnit indfører begrebet ’apparition’.

3. Apparition

Det er en særlig pointe ved enhver demonstration $\varphi \angle p$, at φ for at vise – demonstrere – noget som helst, allerede må vise *sig*, idet demonstrationen sker. Hvis A skal præsentere B, må A selv være præsent, idet præsentationen foregår. Hvis jeg skal vise dig vejen til C – følge dig på vej, beskrive vejen, vise den på et kort – må jeg i ét hermed vise mig selv som subjekt for visningen. Vi får altså:

$$(3.1) \quad \varphi \angle p \supset \varphi \angle \varphi$$

Når noget således på en gang er både subjekt og genstand for en demonstration – både demonstrans og demonstratum – siger vi, at det er i *apparition*. Og et udsagn af formen φ demonstrerer φ kalder vi et *apparitionsudsagn*. Denne figur er så væsentlig, at den får lov til at lægge navn til hele den logiske systematik, som er specifik for denne afhandling: jeg har valgt betegnelsen ”apparitionslogik”. Apparitionslogikken beskriver og analyserer de betingelser, hvorunder apparition forekommer og ikke forekommer, og de logiske konsekvenser af deres forekomst og ikke-forekomst. Det er vigtigt at betone to-sidigheden i apparitionsforholdet, således som det netop udtrykkes ved det refleksive ”viser *sig*”. Men i øvrigt betyder ”A viser *sig*” omtrent det samme som andre hverdagsudtryk som ”A fremtræder”, ”A fremstår”, ”A foreligger”, ”A kommer til syne”.¹⁵

¹⁴ Den mulige forvirring i forb. med anvendelsen af termerne ’subjekt’ og ’objekt’ skyldes til dels mig, til dels filosofihistorien, der har lagt det så umage til rette. (a) Visningen har et subjekt (en ”viser”) og en genstand for visningen: et visningsobjekt. (b) Når visningen er en demonstration, bestemmes visningssubjektet som subjekt i en subjekt/prædikat-dom: $(\exists x!)(Fx)$ er et subjekt, hvorom ”viser at p ” prædikeres. (c) Og som sådan er visningssubjektet en ”ting”, et objekt for iagttagelse og omtale.

¹⁵ Udtrykkene er filosofiske hverdagsudtryk mere end hverdagsudtryk slet og ret. De er ikke fremmedord. De har heller ikke en særlig betydning, når filosoffer bruger dem. Men de bruges langt oftere i filosofisk diskurs end udenfor.

Straks fra begyndelsen må vi være observant på distinktionen imellem sætningen (i) "A viser sig" og sætningen (ii) "det viser sig at A". I deres blotte ordlyd ligner de hinanden. Men i den første sætning, apparitionsudsagnet, har visningen et subjekt og en genstand: A og A. I det andet tilfælde har visningen hverken et eksplicit subjekt eller en eksplicit genstand. Poetisk – dvs. grammatisk – taget er "det" både subjektet og genstanden, for så vidt "det" viser "sig". Men "det" er netop alting og ingenting, men ikke nogen *ting*. Som allerede påpeget i indledningen er partiklen 'det-viser-sig-at' i udsagnet 'det viser sig at A' ontologisk læst hverken mere eller mindre end et præfiks, der udtrykkeliggør, at A i alle tilfælde – *qua* visningsprincippet – er forbundet med et visningsforhold. Udsagnet "A viser sig" hævder derimod selve tilstedeværelsen og tilsynekomsten af A.¹⁶

Som det gælder for ethvert demonstrationsudsagn 'A $\angle$ B', gælder det naturligvis også for apparitionsudsagnet 'A $\angle$ A', at genstanden for visningen – A i sin funktion til højre for ' $\angle$ ' dvs. A som demonstratum – altid er en påstand, hvorimod visningens subjekt – A i sin funktion til venstre for ' $\angle$ ' dvs. A som demonstrans – aldrig er en påstand, men en deskription. Hvorledes da tale om, at demonstrans og demonstratum er identiske? Det kan vi kun, for så vidt vi godtager, at den "identitet", der er tale om, netop forvares, når apparitionsudsagnet har formen

$$(3.2) \quad (\exists x!)(Fx) \angle (\exists x)(Fx)$$

og som sådan *betyder*: "Det objekt x, som er F, viser, at det findes og at det – idet det findes – er F". Eksempelvis: Det objekt, som er bordet – det hvide bord, spisebordet, det hvide spisebord, Peters bord, bordet vi peger på, allerede taler om eller på anden vis entydigt lader bestemme ved konteksten – demonstrerer, at der findes et objekt, som er bordet – det hvide bord, spisebordet, det hvide spisebord, Peters bord, bordet vi peger på etc.

Dernæst, objektet som står i apparition, er unikt, dvs. det forudsættes at

$$(3.3) \quad (\exists y)[(x)(Fx \equiv x=y)]$$

Men hvad er det, der bestemmer objektet som unikt? Tre muligheder: (i) Der er, antager vi, kun ét bord, som er Peters spisebord. Hvilket ikke er noget, bordet selv demonstrerer. (ii) Der er kun én næse, som er Sokrates'. Hvis x er "den mands næse", viser den selv, at den er enestående. Det er næsens væsen og ikke noget, vi antager. (iii) Bordet er enestående, ved at vi gør det enestående i samtalen: peger det ud – med pegefingern eller med ordene på stederne og i situationen, hvor ordene falder. 3.2 forudsætter 3.3, men de to sætninger kan ikke uden videre – i det mindste ikke for enhver værdi af 'F' – skrives sammen som

$$(3.4) \quad \div \quad (\exists x!)(Fx) \angle (\exists y)(x)(Fx \equiv x=y)$$

Det *objekt*, som er F, viser selv, at det findes og er F, og *påstanden* herom implicerer, at der kun findes ét objekt, som er F.

Til forenkling af notationen definerer vi:

¹⁶ Sætningen "A viser sig at være tilfældet" har endnu større udvendig lighed med apparitionsudsagnet "A viser sig", men betyder naturligvis det samme som "det viser sig at A" eller "det viser sig at A er tilfældet".

$$(3.5) \quad (\Sigma x)(Fx) =_{df} (\exists x!)(Fx) \angle (\exists x)(Fx)$$

Vi vil også tillade formlen:

$$(3.6) \quad \Sigma p =_{df} \circ p \angle p$$

hvor $\circ p$ er en konvertering af påstanden p (se s.8f). Da $\circ p$ skal være en deskription ' $(\exists x!)(Fx)$ ', forudsættes det, at påstanden p selv har – eller kan bringes på – formen ' $(\exists x)(Fx)$ '.

Forskellen imellem ' $\rightarrow$ ' som operator for indikation og ' $\angle$ ' som operator for demonstration bliver allertydeligst, når visningens subjekt og visningens genstand er den samme. Påstande som "[At] Peter er rødhåret, viser, at Peter er rødhåret", "[At] der er truende skyer i vest, viser, at der er truende skyer i vest", "[At] NNs fingeraftryk er på glasset, viser, at NNs fingeraftryk er på glasset", "[At] 129 er et primtal, viser, at 129 er et primtal" etc. er absurde eller i bedste fald rene tautologier. Derimod har påstande som "Den rødhårede Peter viser sig", "Truende skyer viser sig", "Fingeraftrykkene på glasset viser sig", "Glasset med fingeraftryk viser sig" etc. et substantielt indhold. De har slet og ret sandhedsværdi.¹⁷

Apparitionsudsagnet ' $(\exists x!)(Fx) \angle (\exists x)(Fx)$ ' læses: "det objekt, som er F , demonstrerer, at det findes og er F " dvs. "det objekt, som er F , viser – idet, i kraft af, i og med det findes og er F – at det findes". Visningstegnet ' $\angle$ ' forbinder to ting, der kun er forskellige i kraft af et rent syntaktisk forhold. Det, der afholder udsagnet fra at blive en tautologi, er altså visningstegnet selv.

Om demonstrationen i almindelighed har vi sagt, at den er noget der "sker" eller "består", den er visningssubjektets akt eller ydelse: noget, subjektet uophørligt gør eller yder, for så vidt det er. Dette gælder naturligvis også, når visningssubjektet er identisk med visningsobjektet, dvs. når noget viser sig selv. Sproget forvalter erfaringen af visningens "uophørlighed" i et udtryk som 'fremtræde'. At 'A fremtræder' eller 'A fremtræder sådan og sådan eller som dit og dat' betyder omtrent det samme som 'A viser sig' eller 'A viser sig sådan og sådan eller som dit og dat'. At træde frem er åbenbart en akt. Den sker momentant, den tager ingen tid i den forstand, at man kan være i gang eller undervejs med den. Men så længe A viser sig, træder A frem. Det er altså ikke nok at træde frem derefter blive stående. Fremtrædelsen består i den stadige gentagelse af fremtrædelses-*akten*.

Hvilke ting kan vise sig selv? Hvad angår de ting, filosofien opfatter som proto-ting – aristoteliske substanser eller "værender" – borde, broncestatuer, mennesker, rødhårede mennesker etc. – gælder det, at hvis og kun hvis de findes, så viser de sig selv og dermed hvad de er, og at de findes. Den nærmeste til at vise, at bordet i dagligstuen findes hhv. at der findes et bord i dagligstuen, turde være bordet selv. Og hvis bordet ikke viser sig selv, findes det ikke, og da kan intet vise, at det findes.

Andre ting findes – og det viser sig følgelig *at* de findes – selv om *de* ikke selv viser det ved at vise *sig*. Der findes en aftale mellem Peter og Niels om det og det. Men aftalen mellem Peter og Niels viser ikke, at der findes en aftale mellem Peter og Niels. Der er (stadig) tradition for at spise

¹⁷ I al sin umisforståelighed er en sætning som "Den rødhårede Peter viser sig" ikke særlig *køn* og vil knapt nok dukke op i daglig sammenhæng. Det er nemlig sjældent, scenariet er af en sådan art, at det har en *pointe* at sige sådan. Noget kan godt være både evigt sandt og meget vigtigt, uden at det er vigtigt at sige det. – Jf. hvad vi allerede i indledningen sagde om sammenhængen mellem Visningsprincippet's gyldighed og det forhold, at vi i praksis kun sjældent anvender ontologiske visningsudsagn.

risengrød juleaften, dvs. traditionen findes. Og den findes hele tiden, selv om den kun ”aktualiseres” én gang om året. Og fortæringen af grøden juleaften viser ikke selv *at* den sker i en tradition for at spise grød juleaften. Kan en tradition vise sig selv? kan feber? kan en slægt? kan et primtal?

Hvilke kendsgerninger kan objektiveres på en sådan måde, at objektet viser sig selv? Det vil sige: hvilke påstande kan konverteres, således at deskriptionen bestemmer et objekt, der viser sig selv? At Sokrates har opstoppennæse, viser Sokrates selv. Påstanden ’Sokrates har opstoppennæse’ kan konverteres til deskriptionen ’Sokrates med opstoppennæsen’, og Sokrates viser sig selv med opstoppennæsen, hvor som helst og når som helst han viser sig, så længe han lever. 3.2 er altså sand, dersom ’*F*’ betyder ”(er) den mand med opstoppennæsen”. Men at Sokrates er søn af Phaenarete, viser han ikke selv. Objektet ”Sokrates, Phaenaretes søn” eller ”Sokrates, født af Phaenarete” eller ”den mand, født af Phaenarete” viste sig bare én gang: ved Sokrates’ fødsel.¹⁸

Disse eksempler er ment at skulle være enkle og tåler dog – vil vi se – ikke en ukommenteret læsning. Endnu vanskeligere er det at bestemme, hvad der viser sig selv og hvad ikke, i eksempler som ”den tomme stue” hhv. ”stuen er tom”; ”Peters gavmildhed” hhv. ”Peter er gavmild”; ”frostvejret” hhv. ”det er frost ” hhv. ”det er ikke frost”; ”aftalen mellem Peter og Niels” hhv. ”Peter og Niels har en aftale”. Og det bliver hurtigt nødvendigt at forfine begrebsdannelsen og tale om, at tingene ikke blot viser sig selv, men viser sig *på* den eller den *måde*, viser sig *som* noget, viser sig *ved* noget og *i* noget etc. Det er også i sådanne sammenhænge, filosofien undertiden ser sig henvist til slagtermer som ”ytte sig ved”, ”komme til udtryk i/ved”, ”manifesterer sig i/ved” etc. Det behøver ikke at være udtryk for sproglig forlegenhed endsige løvsagtighed. Det kan meget vel være sagen, der fordrer konstruktionerne. Visningslogik er – lige som intensional logik og til dels af samme grund som intensional logik – mere kompliceret end doms- og prædikatslogik.¹⁹ Der er et stykke arbejde at gøre.

Vi introducerede apparitionen fra demonstrationen ved at substituere objektet. ’ $A \angle B$ ’ blev til ’ $A \angle A$ ’. Vi kan også gå frem på denne måde: Hvis objektet for en demonstration har formen ’ $(\exists y)(Gy)$ ’, kan demonstrationen antage tre former. Generelt har vi:

$$(3.7) \quad (\exists x!)(Fx) \angle (\exists y)(Gy)$$

dvs. ”det objekt som er *F*, demonstrerer, at der findes et objekt, som er *G*”, fx ”det objekt, som er fingeraftrykkene på glasset demonstrerer at der findes (mindst) et objekt, hvorom det gælder at det er en person, som har opholdt sig i lejligheden”. På et enklere dansk: ”fingeraftrykkene på glasset viser, at nogen har opholdt sig i lejligheden”.

Hvis *x* og *y* er identiske, får vi:

$$(3.8) \quad (\exists x!)(Fx) \angle ((\exists y)(Gy) \cdot y=x)$$

eller $(\exists x!)(Fx) \angle Gx$

¹⁸ Eller: Sokrates har aldrig vist sig som en mand, der er født af Phaenarete. For som nyfødt var han ikke nogen mand (og hed ikke Sokrates). – Se i øvrigt s.6f.

¹⁹ Fremfor alt er der strukturelle ligheder mellem apparitionslogik og *logic of propositional attitudes*. Et udsagn som ’NN troede at ..., men det viser sig at ...’ kombinerer uanstrengt en sætning *in terms of propositional attitudes* med en sætning i epistemiske visningstermer. Og da epistemisk visningslogik allerede er forpligtet på apparitionslogikken, er der åbenbart en sammenhæng mellem apparitionslogik og *logic of propositional attitudes*.

dvs. ”det objekt som er F , demonstrerer, at der findes et objekt, som er G , og at det er identisk med dette objekt”, i.e. ”det objekt som er F , demonstrerer, at det er G ”. Eksempelvis ”det objekt, som er venstre forhjul på bilen, demonstrerer at det er punkteret.” Kortere sagt: ”venstre forhjul på bilen viser selv, at det er punkteret”.

Hvis også F og G er identiske, får vi det elementære apparitionsudsagn:

$$(3.9) \quad (\exists x!)(Fx) \angle (\exists x)(Fx)$$

altså $(\Sigma x)(Fx)$

Når noget viser noget andet end sig selv, viser det allerede sig selv. 3.7 og 3.8 forudsætter 3.9.

Den vigtigste sondring går åbenbart imellem på den ene side apparition – tingene viser selv, at og hvorledes de er – og på den anden side indikation og demonstration – noget andet viser, at og hvorledes tingene er. Derfor vil vi i anvendelsen af udtrykket ’ φ viser at p ’ lade det være uspecificeret, om visningen er af formen ’ $\varphi \angle p$ ’ eller ’ $\varphi \rightarrow p$ ’. Og da der af enhver demonstration følger en indikation, vil vi eventuelt – i sammenhænge, hvor det åbenlyst er uvæsentligt, om visningen er en demonstration eller en indikation, dvs. om φ viser sig selv eller ikke – tale om ”indikation”.

4. At vise sig som noget

I dette og de følgende afsnit drejer det sig om at analysere og typebestemme forskellige udsagn, hvoraf det elementære apparitionsudsagn ’ $(\Sigma x)(Fx)$ ’ følger, eller hvori formen på anden måde er indeholdt.

Den første figur, vi indfører, er ” A viser sig som B ”. Uden den er der en god del andre ting, vi ikke kan sige. Sæt ’ F ’ betyder ”(er) det hvide bord [hér i stuen] købt i varehuskæden Ikea”. Vi har nu

$$(4.1) \quad \div \quad (\Sigma x)(Fx)$$

Udsagnet ’ $(\Sigma x)(Fx)$ ’ altså ’ $(\exists x!)(Fx) \angle (\exists x)(Fx)$ ’ er falsk. Det hvide bord fra Ikea demonstrerer ikke eksistensen af et hvidt bord fra Ikea. Fabrikationsmærket under bordet indikerer – og gør det i praktisk-juridisk forstand gældende – at bordet kommer fra Ikea. Men sin ”væren-købt-i-Ikea” viser bordet ikke. Dog, bordet er jo ikke forsvundet: det findes, og det viser sig, men da *som* hvidt bord for eksempel, ikke *som* et bord fra Ikea. Hvis G , H og I betyder hhv. ”bord”, ”hvid” og ”købt i Ikea”, får vi at

$$(4.2) \quad (\exists x!)(Fx) = (\exists x!)(Gx \cdot Hx \cdot Ix)$$

dvs. det x , som er det hvide bord fra Ikea er identisk med det x , som er bord, hvidt og købt i Ikea.

Det gælder også, at

$$(4.3) \quad (\exists x!)(Gx \cdot Hx \cdot Ix) = (\exists x!)(Gx \cdot Hx)$$

Men om det sidste objekt – det hvide bord – gælder det, at det viser sig selv:

$$(4.4) \quad (\sum x)(Gx \cdot Hx)$$

At både 4.3 og 4.4 er sand, læser vi som: ”Det [objekt som er det hér i stuen værende] hvide bord fra Ikea viser sig *som* et hvidt bord. Tilsvarende får vi fx

$$(4.5) \quad [(\exists x!)(Gx \cdot Ix) = (\exists x!)(Gx)] \cdot (\sum x)(Gx)$$

læst som ”Bordet fra Ikea viser sig som et bord”. Eller

$$(4.6) \quad [(\exists x!)(Gx \cdot Ix) = (\exists x!)(Gx \cdot Hx)] \cdot (\sum x)(Gx \cdot Hx)$$

altså ”Bordet fra Ikea viser sig som et hvidt bord”. Endelig gælder det, at

$$(4.7) \quad [(\exists x!)(Gx \cdot Hx) = (\exists x!)(Gx \cdot Hx)] \cdot (\sum x)(Gx \cdot Hx)$$

læst som ”Det hvide bord viser sig som et hvidt bord”, hvilket i almindelighed blot er en eksplicering af, vi mener med udtrykket ”Det hvide bord viser sig”.

Formlen for ”[det objekt som er] A viser sig som B” bliver:

$$(4.8) \quad [(\exists x!)(Ax) = (\exists x!)(Bx)] \cdot (\sum x)(Bx)$$

dvs.

$$(4.9) \quad '(\exists x!)(Ax) \text{ viser sig som } (\sum x!)(Bx)' \text{ betyder:} \\ "[(\exists x!)(Ax) = (\exists x!)(Bx)] \cdot (\sum x)(Bx)"$$

Vi har brug for en forkortelse af 4.8:

$$(4.10) \quad \{[(\exists x!)(Ax) = (\exists x!)(Bx)] \cdot (\sum x)(Bx)\} =_{df} (\sum x)(Ax \setminus Bx)$$

Påstanden ' $(\sum x)(Ax \setminus Ax)$ ' – ”[det objekt, som er] A viser sig som A” – er uden videre ækvivalent med ' $(\sum x)(Ax)$ ' – ”[det objekt, som er] A viser sig selv”. Når vi lejlighedsvis benytter udtrykket 'A viser sig *som* sig selv' og ikke altid nøjes med 'A viser sig selv' eller blot 'A viser sig', er det først og fremmest for at præcisere modstillingen til 'A viser sig *som* B' hhv. 'B viser sig *som* A'. (Se for øvrigt 27f.)

Pointen med figuren 'A viser sig som B' er, at den deskription, vi benytter, når vi identificerer objektet, ikke uden videre er en deskription af tingen, således som den viser sig. Men for ethvert objekt, der er i apparition, og lader sig identificere ved deskriptionen $(\exists x!)(Fx)$, gælder det, at der findes mindst én værdi af M således at:

$$(4.11) \quad (\sum x)(Fx \setminus Mx)$$

altså: ”det x, som er F, viser sig *som* et x, som er M”. Det er formen i fx (4.5) og (4.6), hvor F og M har forskellig betydning. I (4.7) har F og M samme betydning.

Det leder til et andet spørgsmål: Bør 4.11 læses ”det x , som er F , viser sig som *et* x , som er M ” og ikke snarere ”det x , som er F , viser sig som *dét* x , som er M ”? Skal vi i eksemplerne ovenfor sige fx: ”Det hvide bord fra Ikea viser sig som *et* hvidt bord”? eller: ”Det hvide bord fra Ikea viser sig som *det* hvide bord”? Der er kun ét hvidt bord fra Ikea (fx hér i stuen, eller hvad der nu er *universe of discourse*). Det er forudsætningen for at tale om ”*det* hvide bord fra Ikea”. Og lige nu taler vi om ”det hvide bord fra Ikea”, så det forudsætter vi. Men vi forudsætter ikke i udgangspunktet, at der kun er ét hvidt bord i stuen. Og hvis der er flere, synes vi at have et dilemma: På den ene side: der er ikke noget ”*det* hvide bord” blandt hvide borde. På den anden side: det, der viser sig selv, bestemmes altid ved en deskription.

Det er atter nødvendigt at skelne mellem den deskription, vi benytter, når vi i et apparitionsudsagn bestemmer et partikulært objekt, og den bestemt-hed, der er objektets egen, for så vidt den som partikulært objekt allerede er et bestemt objekt. Det hvide bord, apparitionsudsagnet 4.7 siger noget om, viser selv – dvs. demonstrerer – at det er hvidt og bord og *qua* bord også et partikulært bord, men *ikke* at det (for udsagnets skyld) er udpeget af nogen (udsigeren). Og apparitionsformlen $(\exists x!)Fx \angle (\exists x)(Fx)$ bør strengt taget læses: ”Det x , som er F – og som sådan entydigt bestemt som subjekt for en efterfølgende prædikation – demonstrerer, at det er F ”. Selv om der kun er ét hvidt bord i stuen, viser det hvide bord fra Ikea sig som *et*-hvidt-bord – ikke som *det*-hvide-bord. Vi får: ”Det x , hvorom det gælder at (a) x er bord, (b) og som sådan *partikulært*, (c) x er hvidt, (d) x er købt i Ikea, og (e) x er *qua* bord og hvidt og købt i Ikea *unikt* – dette x med bestemmelserne (a)-(e) – viser sig som (a) bord, (b) *partikulært*, og (c) hvidt. Og 4.11 læses: Det x , som er F – og som sådan *unikt* dvs. entydigt bestemt som subjekt for en efterfølgende prædikation – viser sig som et *partikulært* objekt, der er M . – Unikt må objektet i alle tilfælde være *within the universe of discourse*. Det hvide bord i stuen: hvilken stue? dagligstuen; hvilken dagligstue? Peters dagligstue, Peter i Østergade: dagligstuen hos Peter i Østergade i Åbenrå. Nej, ikke Peter Jensen: Peter Isaksson, ”vores” Peter.²⁰ Undertiden er objektet unikt i kraft af sin art. Hvis et objekt er entydigt bestemt som ”Sokrates”, er også Sokrates’ næse unik: Næsen som næse viser selv, at den er den eneste næse dér, hvor den kan være næse. Bordet som bord eller bordet som hvidt bord viser ikke selv, at det er det eneste bord dér, hvor et bord kan være bord.

5. At vise sig selv ved noget.

Peter har røde kinder. Det *skyldes*, at han har feber. Derfor: de røde kinder viser, at han har feber. Påstanden ’ q skyldes at $p \supset q$ viser at p ’ er logisk gyldig:

$$(5.1) \quad q \text{ skyldes } p \supset q \rightarrow p$$

Når q står i apparition, bliver visningen en demonstration:

²⁰ Praktisk brug af egennavne adskiller sig ikke fra brugen af deskriptioner. Der er mange i verden, der hedder Peter, og mere end én, der hedder Peter Jensen. De fleste kender til problemerne i en skoleklasse, når blot to har samme (for)navn. Vi kan i det hele taget ikke snakke om ret mange slags individuelle objekter uden at underforstå en kontekst, der besørger en del af individualiseringen. Dette har naturligvis ikke meget at gøre med logikkens begreb om eller brug af egennavne. Men egennavnens status i logikken har formentlig heller ikke så meget at gøre med deres status i dagliglivet.

$$(5.2) \quad (\sum q \cdot q \text{ skyldes } p) \supset q \angle p$$

De røde kinder viser sig selv. Hvorledes med feberen? Den er ikke noget bagved liggende i betydningen: noget, der ikke viser sig selv, men kun indikeres eller demonstreres af noget andet. Men den viser sig heller ikke i samme enkle forstand – ikke så umiddelbart, ikke så direkte – som de røde kinder viser sig. I og med (i) de røde kinder viser sig, og for så vidt (ii) de skyldes – og dermed viser – at Peter har feber, så (iii) viser feberen *sig selv*. Vi samler de tre betingelser i udtrykket: feberen viser sig (selv) *ved* de røde kinder. Epistemisk svarer det til: ”I og med jeg *ser* Peters røde kinder og *ved*, at den skyldes feber, så *ser* jeg feberen selv: jeg ser feberen, som den viser sig selv *ved* de røde kinder.”²¹

Vi har minimalt:

$$(5.3) \quad \sum(\text{Peter har røde kinder}) \cdot (\text{Peter har røde kinder} \rightarrow \text{Peter har feber}) \supset \sum(\text{Peter har feber})$$

Men da

$$(5.4) \quad \sum q \cdot (q \rightarrow p) \equiv q \angle p$$

får vi også

$$(5.5) \quad [(\text{Peter har røde kinder}) \angle \text{Peter har feber}] \supset \sum(\text{Peter har feber})$$

Eller mere strengt:

$$(5.6) \quad [(\exists x!)(x \text{ er Peter} \cdot x \text{ har røde kinder}) \angle (x \text{ har feber})] \supset (\sum x)(x \text{ har feber})$$

dvs. idet Peters røde kinder viser, at Peter har feber, viser feberen sig selv: ”feberen viser sig selv *ved* de røde kinder”.

Vi kan også skrive:

$$(5.7) \quad [(\exists x!)(x \text{ er Peter} \cdot x \text{ har røde kinder}) \angle (x \text{ har feber})] \supset (\sum x)(x \text{ er Peter} \setminus x \text{ har feber})$$

dvs. idet Peters røde kinder viser, at Peter har feber, viser Peter sig *som* feberramt (dvs som én, der har feber): ”Peter viser sig *ved* kindernes rødhed *som* feberramt”.

Påstanden ' $q \angle p \supset \sum p$ ' er åbenbart ikke sand for enhver mulig betydning og sandhedsværdi af p og q . Hvis $\sum p$ med logisk nødvendighed er sand, når ' $q \angle p$ ' er sand, beror det følgelig på betydningen af p og q . Derfor kan vi også – ved den omvendte procedure – definere et sæt udtryk ' p_0, q_0 ' som havende den logiske egenskab, at de som værdier af hhv. p og q medfører, at ' $q \angle p \supset \sum p$ ' bliver en tautologi. Vi får da: sætningen '(At) Peter har feber, viser sig ved, at Peter

²¹ Hvis nogen finder, at syntesen hidrører fra anskuelsen, vil jeg sige, at hér arbejder forstanden fornuftigt, for så vidt den netop rekonstruerer sagen selv.

har røde kinder' er sand, hvis og kun hvis ' $q \angle p \supset \sum p$ ' er analytisk, når ' q ' betyder "Peter har røde kinder", og ' p ' betyder "Peter har feber".

Generelt definerer vi foreløbigt:

$$(5.8) \quad 'p \text{ viser sig ved } q' \text{ betyder (1.definition): } q \angle p \Rightarrow \sum p^{22}$$

Eller i den eksplicitte form:

$$(5.9) \quad 'det \text{ objekt, som er } F, \text{ viser sig ved det objekt, som er } G' \text{ betyder:} \\ (\exists x!)(Gx) \angle (\exists y)(Fy) \Rightarrow (\sum y)(Fy)$$

Det kan vi læse: "Af påstanden P1: 'det objekt, som er G , demonstrerer at der findes et (og kun ét) objekt, der er F ' følger logisk påstanden P2: 'objektet, der er F , er i apparition'.

Der er ikke nogen, der "drager" slutningen ' $q \angle p \Rightarrow \sum p$ '. Men når du siger fx: "Peters feber viser sig ved de røde kinder!", benytter du begreber, mellem hvilke der består den logiske forbindelse, som udtrykkes i 5.8.

Andre eksempler på definitioner, hvor definiens er en slutning: (1) Udtrykket 'bilen kan starte' betyder: 'nogen prøver at starte bilen $\Rightarrow$ bilen starter'. (2) Udtrykket 'R er en transitiv relation' betyder: ' $(aRb \cdot bRc) \Rightarrow aRc$ '. Hvis 'R' fx har værdien "større end" er ' $aRb \cdot bRc \supset aRc$ ' gyldig for enhver værdi af a, b og c. (3) Udtrykket 'A låner B bogen' betyder: 'A overdrager B bogen $\Rightarrow$ B skylder A bogen'.

Man kan spørge: med hvilken ret siger vi, at det hér er tingen "selv", der viser sig, når det sker ved "noget andet"? Svaret er, at det andet ikke er noget andet, i anden forstand end at kenderne både viser sig som feberrøde kinder og som røde kinder slet og ret. Væremåde og visningsstruktur er to sider af den selvsamme sag. Feberen *er* på den måde, at den *viser sig* på den måde.

Der er imidlertid mange ting, der viser at Peter har feber – og netop selv skyldes feberen, uden at vi kan sige, at feberen "viser sig ved dem". Fx gider Peter ikke se sit yndlingsprogram på TV: det skyldes, at han har feber, og når det skyldes, at han har feber, viser det også (ontologisk), at han har feber. Men vi kan ikke sige, at det er feberen selv, der viser sig *som* feber ved Peters manglende lyst til at se TV. Det tager (5.6) ikke højde for. Peters manglende lyst til at se TV demonstrerer, at han har feber, og da feber altid *so oder so* – eksempelvis ved patientens røde kinder – viser sig, gælder det også at

$$(5.8) \quad (\text{Peter gider ikke se TV} \angle \text{Peter har feber}) \supset \\ \sum(\text{Peter har feber})$$

Generelt: hvis ' $p \supset \sum p$ ' holder også slutningen ' $q \angle p \Rightarrow \sum p$ ' for enhver betydning af q . Den første definition af ' p viser sig ved q ' er åbenbart utilstrækkelig. Det er nødvendigt at skelne imellem:

---

²² Om notationen: ' $p \supset q$ ' er den materielle implikation: et sandhedsfunktionelt udsagn, som er *falsk* når og kun når p er sand og q falsk. ' $p \Rightarrow q$ ' er et udsagn, som er *inkonsistent* hvis og kun hvis p er sand og q falsk, dvs. der kan drages en slutning fra p til q . Udsagnet er qua sin *struktur* en tautologi, eller det er – som hér – qua termernes *betydning* et analytisk udsagn.

(I) 'når q demonstrerer p , viser p sig selv' og (II) 'idet (eller: *i og med*) q demonstrerer p , viser p sig selv'.

Ad (I): Som vist i 5.4 og 5.8 følger 'feberen viser sig' både af (i) 'Peters røde kinder viser, at han har feber' og af (ii) 'Peters manglende lyst til at se TV viser, at han har feber'. Påstanden 'når q demonstrerer p , viser p sig selv' er simpelthen sand for enhver værdi af q , når ' p ' betyder "Peter har feber".

Ad (II): Men feberen viser tillige sig selv *idet* – eller: *i og med* – (i) Peters røde kinder viser, at han har feber; hvorimod den *ikke* viser sig *idet* – eller: *i og med* – (ii) Peters manglende lyst til at se TV viser, at han har feber. (II) er det ontologiske modstykke til det epistemiske "Idet jeg ser at q og allerede ved at $q \angle p$, ser jeg at p ". Visningens identitet modsvares af blikkets identitet: blikket gælder for det samme blik, når jeg ser de ting, jeg ser, *på én gang*. (Der kan for øvrigt kun være sådan noget som blikkets identitet, for så vidt der gives en visningens identitet.)

Det ligger i begrebet 'demonstration', således som vi har udviklet det. Demonstrationen er en *akt*: noget, som "sker", eller en status, der "opretholdes", i kraft af at visningssubjektet består og aldrig længere end det består.²³ Og akten "Peters røde kinder viser, at Peter har feber" er den samme akt som "Peters feber viser sig". Der er ikke blot tale om to ting, der sker samtidigt og endda sker samtidigt med nødvendighed. Derimod er akten "Peter manglende lyst til at se TV viser, at Peter har feber" ikke den samme akt som "Peters feber viser sig". De finder sted på én gang, den første kan ikke ske uden den anden. Men det er to ting, der sker. I både (I) og (II) har vi:

$$(5.9) \quad [(det\ sker_1:) q \angle p] \cdot [(det\ sker_2:) \Sigma p]$$

hvorimod det kun i (II) gælder, at:

$$(5.10) \quad (det\ sker:) (q \angle p) \cdot \Sigma p$$

At A viser sig, *idet* B viser sig – at visningen er én og samme visning – noterer vi

$$(5.11) \quad \Sigma(A \cdot B)$$

hvormed der ikke er taget stilling til, om A *kan* vise sig, *uden* at B viser sig, idet A viser sig, eller *vice versa*. Det ses allerede af forbindelsen mellem (5.9) og (5.10), at slutningen fra ' $\Sigma(A) \cdot \Sigma(B)$ ' til ' $\Sigma(A \cdot B)$ ' ikke er gyldig. Men der kan heller ikke sluttes den modsatte vej. Hvis 'A' og 'B' fx betyder "billedet af Mona Lisa hænger på væggen" og "Mona Lisa smiler", kan A ikke vise sig, uden at B viser sig, idet A viser sig; lige som B ikke kan vise sig, uden at A viser sig, idet B viser sig.

Vi strammer herefter definitionen på ' p viser sig ved q ':

$$(5.12) \quad 'p\ viser\ sig\ ved\ q' \text{ betyder (2.definition): } q \angle p \Rightarrow \Sigma(p \cdot q)$$

Men der er stadig et problem: Udsagnet "A viser sig som B" siger ikke noget om, hvorvidt A til lige er i stand til at "vise sig som A", i.e. "vise sig som sig selv". Tilsvarende siger udtrykket " p viser sig ved q " foreløbig ikke noget om, hvorvidt det i samme forstand er muligt for p at vise sig ved andet end q herunder vise sig ved p selv. Det sidste er afgørende: er det muligt, at x kan være identisk

²³ Måske opretholdes visningen ikke så længe, som subjektet består. Muligvis fortsætter Peter med at have røde kinder, når feberen er forbi. Men da viser de røde kinder heller ikke, at han har feber.

med p i formlen ' $x \angle p \Rightarrow \Sigma(p \cdot x)$ ', når sætningen ' $q \angle p \Rightarrow \Sigma(p \cdot q)$ ' skal læses " p viser sig ved q "? Er det muligt for p at vise sig selv uden at vise sig ved noget (andet)? Definitionen siger intet derom. Den siger kun, at der består et sådant forhold mellem betydningerne af p og q , at slutningen fra ' $q \angle p$ ' til ' $\Sigma(p \cdot q)$ ' er logisk gyldig, dvs. at Σp er tilfældet *i og med* $q \angle p$ er tilfældet.

Feberens visning ved noget er altid en visning ved noget andet end feberen selv. Hvis p har værdien "Peter har feber", gælder det således:

$$(5.13) \quad (\neg \exists x)[((x \angle p) \Rightarrow \Sigma(x \cdot p)) \cdot (x = p)]$$

$$\text{hhv.} \quad (x)[((x \angle p) \Rightarrow \Sigma(x \cdot p)) \supset (x \cong p)]$$

Og vi er tættere på dagligtale – det må være filosofisk dagligtale – hvis vi forbinder betingelserne 5.12 og 5.13 og definerer:

$$(5.14) \quad \text{'}p \text{ viser sig ved } q \text{' betyder (3.definition):}$$

$$[q \angle p \Rightarrow \Sigma(p \cdot q)] \cdot [(x)[((x \angle p) \Rightarrow \Sigma(x \cdot p)) \supset (x \cong p)]]$$

som vi læser: "I og med q viser at p , viser p sig selv. Og p viser sig i alle tilfælde kun, idet noget andet end p viser sig og viser at p ". – Feberen viser sig ved de røde kinder: Feberen viser sig, idet de røde kinder viser sig og viser feberen. Og feberen er kun i stand til at vise sig, i og med et andet objekt viser sig og viser feberen.

6. At vise sig selv i noget

Undertiden gælder det modsatte af 5.12. Iflg. Platon viser kvadratets idé sig *i* – netop "i", ikke "ved"- ethvert kvadratisk objekt (typisk i ethvert tegnet kvadrat). Men samtidig – altid og allerførst – viser kvadratets idé sig selv, endda i en principiel tilgængelighed for os: Vi kan komme til at skue idéen – ja, vi *har* engang, matematisk kyndige som ukyndige, skuet den. Der er altså værdier af p og q , der er i stand til at opfylde betingelsen $q \angle p \Rightarrow \Sigma(p \cdot q)$, hvorimod 5.12 viger for:

$$(6.1) \quad (\exists x)[((x \angle p) \Rightarrow \Sigma(x \cdot p)) \cdot (x = p)]$$

Hvis vi bruger den anden af de tre definitioner af begrebet " p viser sig ved q " (5.13), kan vi sige, at p både kan vise sig ved q og ved sig selv. Vi har at gøre med en dybtgribende sondring. Hvis tingen ikke kan vise sig ved sig selv, kan vi heller ikke komme tingen "nærmere", end når vi ser den som den viser sig ved noget andet end sig selv. Stedet hvor jeg ser q , idet p viser sig ved q , er stedet hvor jeg ser p selv. Men hvis tingen i princippet er i stand til at vise sig ved sig selv, er vi også bragt på af *afstand* af tingen, når vi ser den, som den viser sig ved noget-andet-end-sig-selv. Der er kommet noget "imellem". Tingen "selv" er blevet hinsidig, bagvedliggende, "transcendent".

Skålens idé er forbilledet, efter hvilket håndværkeren tager sigte, når han fremstiller skålen. Skålen er færdig, når skålens idé viser sig *i* tingens skikkelse. Idéen *er* ikke *i* skålen (hverken i den ene eller den anden forstand af 'i!'). Men den viser sig, idet skålen viser sig. Sådant tænkte grækerne, ikke bare Platon. Men som mål at sigte efter og som det, der definerer skålen som "færdig", *findes* idéen – i en eller anden forstand – også før og uafhængigt af den enkelte skål, som

vi skaber, bruger, skuer, anskuer den. I hvilken forstand? Ja, det er det, der står til diskussion. Platon siger, at idéen viser sig *i* – ikke *ved* – kvadratet, skålen eller hvad det nu måtte være. Vi definerer:

$$(6.2) \quad 'p \text{ viser sig i } q' \text{ betyder:} \\ [q \angle p \Rightarrow \Sigma(p \cdot q)] \cdot [(\exists x)[((x \angle p) \Rightarrow \Sigma(p \cdot x)) \cdot (x = p)]]$$

som vi læser: ”Idet q viser at p , viser p sig selv. Og p viser sig tillige uden at vise sig, idet noget andet end p viser sig”.

Hvis p i formlen (6.2) er universalet/ideen $\{Up\}$, og q er klassen af partikulære objekter $\{p_1, p_2 \dots p_n\}$, der subsummeres $\{Up\}$, hævder *realisten* (fx Platon):

$$(6.3) \quad [p_n \angle \{Up\} \Rightarrow \Sigma(p_n \cdot \{Up\})] \cdot \\ [(\exists x)[(x \angle \{Up\}) \Rightarrow \Sigma(x \cdot \{Up\}) \cdot (x = \{Up\})]]$$

Universalet viser sig i objektet: Universalet viser sig, idet objektet p_n viser sig og viser universalet. Men universalet er tillige i stand til at vise sig uden netop at vise sig, idet et subsummeret objekt viser sig. *Nominalisten* hævder (snarere):

$$(6.4) \quad [\Sigma p_n \angle \{Up\} \Rightarrow \Sigma(p_n \cdot \{Up\})] \cdot \\ [(x)[(x \angle \{Up\}) \Rightarrow \Sigma(x \cdot \{Up\})] \supset (x \in \{p_1, p_2 \dots p_n\})]$$

Universalet viser sig, idet objektet p_n viser sig. Og eftersom universalet kun eksisterer, idet der eksisterer et subsummeret objekt, viser universalet sig også kun, idet et subsummeret objekt viser sig.

7. At vise sig i og ved noget

Endnu et beslægtet begreb: Peter (a) føler trang til at spise og (b) har faktisk brug for at optage næring. Vi ved alle, at det er muligt at føle trang til at spise uden at have brug for at optage næring. Det er ikke så usædvanligt. Det er også muligt at have brug for at optage næring uden at føle trang til at spise. Det er mindre vanligt, så det betragter vi gerne som sygdom. Trangen er (hér) trangen, således som den viser sig selv for den trængende.²⁴ Behovet for næring er (hér) fysiologisk defineret i en ikke alt for videnskabelig brug af ordet. Enhver ved, at uden mad og drikke går det ikke. Defineret på den måde viser behovet ikke sig selv ”uden videre”. Vi har nu som i eksemplerne ovenfor:

$$(7.1) \quad [(Peter \text{ føler trang til at spise}) \angle (Peter \text{ har brug for at optage næring})] \Rightarrow \\ \Sigma(Peter \text{ har brug for at optage næring} \cdot Peter \text{ føler trang til at spise})$$

I og med trangen viser behovet, viser behovet sig selv: behovet viser sig selv *ved* trangen. Men der er mere at sige. Det er muligt at have røde kinder og feber, uden at de røde kinder skyldes – og

²⁴ Der er særlige problemer knyttet til en analyse, der involverer noget, der kun viser sig – eller viser sig i en særlig forstand eller i en privilegeret forstand – for én person. Det lader vi ligge her.

derfor viser – feberen. Hvis en person derimod har trang til at spise og faktisk har behov for næring, viser trangen i alle tilfælde behovet:

$$(7.2) \quad [\Sigma(\text{Peter føler trang til at spise}) \cdot (\text{Peter har brug for at optage næring})] \Rightarrow [(\text{Peter føler trang til at spise}) \angle (\text{Peter har brug for at optage næring})]$$

Af (7.1) og (7.2) følger:

$$(7.3) \quad \Sigma(\text{Peter føler trang til at spise}) \cdot (\text{Peter har brug for at optage næring}) \Rightarrow \Sigma(\text{Peter har brug for at optage næring} \cdot \text{Peter føler trang til at spise})$$

Vi siger her, at behovet viser sig *i og ved* trangen. At trangen i alle tilfælde viser behovet, for så vidt der er et behov, beror ikke på, at trangen nødvendigvis *skyldes* behovet. Sæt Peter har behovet, men ikke føler trangen. Han får en injektion, der giver ham trangen. Trangen er altså en ”virkning” af (”skyldes”) injektionen, ikke af behovet. Men når trangen er der, viser behovet sig ”i og ved” den. I det levende og sunde væsen har behovet en privilegeret måde at vise sig på: trangen. Før injektionen var det ikke muligt for behovet at vise sig, således som det er naturligt for det. Efter injektionen er det blevet muligt. Vi definerer:

$$(7.4) \quad \text{'}p \text{ viser sig i og ved } q\text{' betyder: } \Sigma q \cdot p \Rightarrow \Sigma(p \cdot q)$$

Hvis behovet findes, viser det sig, idet trangen til at spise viser sig. Men – med en klausul, der svarer til 5.14 – behovet er kun i stand til at vise sig, idet noget andet viser sig:

$$(7.5) \quad [\Sigma q \cdot p \Rightarrow \Sigma(p \cdot q)] \cdot [(x)[((\Sigma x \cdot p) \Rightarrow \Sigma(x \cdot p)) \supset (x \equiv p)]]$$

Som vi her arbejder med distinktionerne, kommer de kun til sprogligt udtryk i præpositioner og i konfigurationer af præpositioner (’ved’, ’i’, ’i og ved’). Men sproget udviser i øvrigt en tydelig følsomhed for apparitionsformernes mangfoldighed.²⁵ Når talen er om behov og trang, har vi et godt eksempel: Når NNs trang til at spise figurerer i sammenhængen 7.2 – i.e. som det, i og ved hvilket næringsbehovet viser sig selv – har den et særligt navn: sult! Når NNs behov viser sig *i og ved* trangen til at spise, viser det også sig selv *som* sult.

8. At vise sig selv, idet noget andet viser sig: sammenligning af 5.-7. afsnit

Hvad enten p viser sig ”ved” q , ”i” q eller ”i-og-ved” q , sker det, *idet* – eller *i og med* – noget andet end p viser sig. Det er fællesbestemmelsen for figurerne i de tre foregående afsnit. I det følgende skal vi prøve at sammenligne dem.

Først: hvad er det logiske forhold mellem (a) ’ p viser sig ved q ’ og (b) ’ p viser sig i og ved q ’? (a) noterer vi ’ $\Sigma q \angle p \Rightarrow \Sigma(p \cdot q)$ ’ og læser ” p er tilfældet, men viser først sig selv, idet noget andet end p – hér q – demonstrerer at p ”. Det vil sige: ” p er tilfældet, men viser først sig selv, idet noget

²⁵ Det vil vi især erfare i 2.del.

andet end p – hér q – viser sig selv og viser at p ". (b) noterer vi ' $\Sigma q \cdot p \Rightarrow \Sigma(p \cdot q)$ ' og læser: " p er tilfældet, men viser først sig selv, idet noget andet end p – hér q – viser sig selv". ' $\Sigma q \cdot p$ ' følger af ' $q \angle p$ '. Derfor gælder det videre:

$$(8.1) \quad [\Sigma q \cdot p \Rightarrow \Sigma(p \cdot q)] \supset [\Sigma q \angle p \Rightarrow \Sigma(p \cdot q)]$$

(b) Når p betyder "Peter har behov for næring", og q betyder "Peter føler trang til at spise", er forbindelsen mellem p og q , allerede når den logisk set svageste betingelse er opfyldt, tæt nok til, at Σq kan bringe p i apparition. (a) Når p derimod betyder "Peter har feber", og q betyder "Peter har røde kinder", er forbindelsen mellem p og q , når kun den logisk set svageste betingelse er opfyldt, ikke tæt nok til, at Σq kan stille/bringe p i apparition.

På ét punkt forekommer udtrykket ' p viser sig i og ved q ' misvisende: Burde det ikke kunne læses som det logiske produkt af ' p viser sig ved q ' og ' p viser sig i q '? Sådan har vi åbenbart ikke defineret det, og et sådant produkt er til og med en logisk umulighed. ' p viser sig ved q ' udelukker den blotte mulighed for, at p kan vise sig, uden at vise sig, idet noget andet viser sig. Hvorimod ' p viser sig i q ' netop forudsætter det. De tre udtryk bør i alle tilfælde læses som enheder hhv. (a) 'viser-sig-ved', (b) 'viser-sig-i' og (c) 'viser-sig-i-og-ved'. Som sådan giver den logiske distribution sig ikke af formuleringerne, dvs. (c) prætenderer heller at være en simpel kombination af (a) og (b). Og terminologien er rimelig, for så vidt den tildeler (c) en slags mellemstatus mellem (a) og (b). Som netop fremhævet følger ' p viser sig ved q ' af ' p viser sig i og ved q ', men ikke omvendt. Det betyder på den ene side er enhver 'visen-sig-i-og-ved' er en 'visen-sig-ved'. På den anden side er den netop en privilegeret sådan. Og i eksistensen af et sådant privilegium ligner 'visen-sig-i-og-ved' netop 'visen-sig-i'. Vi kan sige: når p viser sig i og ved q , er det q , der nyder privilegiet: blot q er tilfældet, viser p sig selv. Når p viser sig i q , er det p selv, der nyder privilegiet: p viser allerede sig selv, før noget andet end p viser, at p .

Men vi er ikke helt færdige med de terminologiske vanskeligheder. Hvis det er sandt, at p viser sig ved q , er det ikke muligt at p og q er identiske. Det ligger i definitionen, og det var nøjagtigt det, der skilte ' p viser sig ved q ' fra ' p viser sig i q ' (se 5.13 og 6.2). Men vi bruger faktisk – i filosofisk dagligtale – udtryk som ' p viser sig ved sig selv'. Hvordan skal det læses? Først: der er ikke noget galt ved formelen ' $q \angle p \Rightarrow \Sigma(p \cdot q)$ ', når $p = q$. Vi får slet og ret: 'hvis p demonstrerer p , viser $p \cdot p$ (altså p) sig selv'. Det er blot en tautologi, og det er ikke det, ' p viser sig ved sig selv' betyder. Udsagnet hævder, at p i den aktuelle visningsakt allerede viser sig selv, uden at der findes et x , der *ipso facto* demonstrerer at p , således at $\Sigma(x \cdot p)$ er muligt. Tilsvarende hævder udsagnet ' p viser sig i og ved sig selv', at p i den aktuelle visningsakt allerede viser sig selv, uden at der findes et x , således at $\Sigma(x \cdot p)$ er muligt. Endelig betyder ' p viser sig i sig selv', at p i princippet er i stand til at vise sig i og med noget andet end p , men også er i stand til at vise sig uden en sådan forbindelse; og lige nu – i den aktuelle visningsakt – er det det sidste, der er tilfældet; lige nu er det det, der er på tale. I alle tre tilfælde siger vi også – men med tre forskellige negative referencer – at p viser sig "umiddelbart".

Hvad vi tilskriver den ene eller den anden visningsstruktur, giver sig som oftest af sig selv, men kan også være et spørgsmål om metafysisk opfattelse og lægning. Det vender vi straks tilbage til.²⁶ Men undertiden er det (tillige) et spørgsmål om empiri. Når virus opdages, er der ikke blot tale om, at en ny ting føjes til listen over ting, vi kender og anerkender som noget, en smitsom sygdom (fx influenza) kan vise sig ved. Der er heller ikke tale om, at ordet 'influenza' – eller andre ord – skifter

²⁶ Se også s.57f. om "gavmildhed".

betydning. Snarere – og for så vidt dét er foreneligt med, at ord ikke skifter betydning – overgår vi til en ny forståelse af den forbindelse mellem betydningerne. Vi har stadig:

$$(8.2) \quad \Sigma(S_1, S_2 \dots S_n) \cdot (S_1, S_2 \dots S_n \text{ skyldes influenza}) \supset \Sigma(S_1, S_2 \dots S_n \cdot \text{influenza})$$

Men eftersom ethvert 'skyldes at' er et 'viser at' (se s.16), har vi på enklere vis:

$$(8.3) \quad (S_1, S_2 \dots S_n) \angle \text{influenza} \supset \Sigma(S_1, S_2 \dots S_n \cdot \text{influenza})$$

dvs. influenzaen viser sig *ved* medlemmerne af rækken $S_1, S_2 \dots S_n$ inklusive fx kvalme, hovedpine etc.²⁷ Men dertil får vi nu:

$$(8.4) \quad \Sigma(S_1, S_2 \dots S_n) \cdot (S_1, S_2 \dots S_n \text{ skyldes virus}) \Rightarrow \Sigma(S_1, S_2 \dots S_n \cdot \text{influenza})$$

eller svarende til (8.3)

$$(8.5) \quad (S_1, S_2 \dots S_n) \angle \text{virus} \Rightarrow \Sigma(S_1, S_2 \dots S_n \cdot \text{influenza})$$

Men hvor der er virus, viser virus sig selv, dvs. viser sig uden at vise sig ved noget andet. Hvis noget demonstrerer tilstedeværelsen af virus, demonstrerer det altså tilstedeværelsen af noget, der viser sig ved sig selv. Influenza-virus kan identificeres – den viser sig – uafhængigt af $S_1, S_2 \dots S_n$. Virus viser sig altså ikke *ved* $S_1, S_2 \dots S_n$.²⁸ Derimod gælder det, at idet virus viser sig selv, viser influenzaen sig *i og ved* $S_1, S_2 \dots S_n$:

$$(8.6) \quad \Sigma(\text{virus}) \supset ([\Sigma(S_1, S_2 \dots S_n) \cdot \text{influenza}] \Rightarrow \Sigma(S_1, S_2 \dots S_n \cdot \text{influenza}))$$

Også visningslogisk volder Gud større metafysiske vanskeligheder end virus. Det hører med til guddommens væsen, hvorledes det guddommelige viser sig. Filosoferne har i så henseende tolket Gud på flere måder. Eksempler:

1. Spinoza hævder, at Gud *er* naturen og alene viser sig selv *i og ved naturen* under naturens egne attributter, og genkendes af dem, der ved, hvad de ser, når de ser naturen.

2. Andre hævder, at Gud viser sig *i* naturen, men netop som sådan findes Gud før og bagved naturen. Imidlertid kan vi lære at forstå, hvad det vil sige at skue ham, og lære at skue ham. "Salige er de enfoldige, thi de skal se Gud". En del middelalderfilosoffer så sig forpligtet på en sådan tænkning, og deres bestræbelser på at komme overens med begreber som "at se Gud" ledte dem vidt omkring og førte således også til begrebsdannelser, vi i dag gør brug af, selv om vi ikke længere forstår bestræbelsen selv.

3. Gud viser sig hverken *i* eller *ved* naturen, men *i* alle sine indretninger viser naturen, *at* Gud eksisterer. Naturens måde at vise *det* på er ikke Guds måde at vise *sig* på. Gud "selv" er utilgængelig for os, vi kan kun erkende Gud ved indicierne på, at han findes og hvordan han er.

²⁷ Feber viser kun sig selv ved noget andet. Feberen står ikke i apparition og kan følgelig ikke i simpel forstand demonstrere noget som helst. Alligevel siger vi, at "influenza viser sig ved feber". Der er åbenbart tale om et udvidet begreb '*p* viser sig ved *q*', der tillader, at heller ikke *q* viser sig selv uden at vise sig ved noget andet. Se s.66.

²⁸ Igen betoner vi sondringen: *At* der forekommer virus, kan $S_1, S_2 \dots S_n$ vise. Men virus viser ikke sig selv *ved* $S_1, S_2 \dots S_n$.

Epistemologisk ekskurs

Fra de ontologiske visningsstrukturer skifter vi et øjeblik til deres epistemiske modstykke, dvs. til de måder, fornuften – anvist af de ontologiske visningsstrukturer – har at manøvrere for at forblive fornuftig. Vi havde: Idet Peter har røde kinder og de røde kinder skyldes feberen, viser feberen sig selv ved de røde kinder. Det epistemiske modstykke lyder: Når du *ved*, at Peters røde kinder skyldes feber, *ser* du også feberen *selv* i de røde kinder, når du ser de røde kinder.

Men hvorfra ved du, at Peter har feber? hvorledes finder du ud af det? (Eller den anden vej rundt: Hvad betyder det, at Peter har røde kinder? er han genert? har han været for længe ude i solen? eller har han feber? hvorledes finder du ud af det?) Det er noget, du slutter dig til, fx således:

$$(8.7) \quad \text{Jeg ser/ved at } \{r_1 \cdot r_2 \cdot \dots r_m \cdot \text{Peter har røde kinder}\} \\ \text{og slutter heraf: Peter har feber}^{29}$$

Dvs. du drager en slutning af formen:

$$(8.8) \quad \text{Af } \{r_1 \cdot r_2 \cdot \dots r_m \cdot \text{Peter har røde kinder}\} \text{ følger: Peter har feber}$$

Følgerrelationen er informel – abduktiv, ”verdslig” (se s.6f). Men samtidig er den formelt forpligtet på de visningslogiske forbindelser mellem de implicerede begreber.

Bemærk nu: idet du drager – godtager, genkender gyldigheden af – slutningen 8.7 hhv. 8.8, skifter rækken ’ $r_1 \cdot r_2 \cdot \dots r_m \cdot \text{Peter har røde kinder}$ ’ status. En del af påstandene (fx ’Peter har røde kinder’) kommer til at udtrykke noget, som Peters feber viser sig *ved*. En del (fx ’Peter har ikke lyst til at se TV’) gør det ikke. Hvis det gælder, at ’ $k < m$ ’ får vi

$$(8.9) \quad \{r_1 \cdot r_2 \cdot \dots r_k \cdot \text{Peter har røde kinder}\} \angle \text{Peter har feber} \Rightarrow \\ \{\text{Peter har feber} \cdot r_1 \cdot r_2 \cdot \dots r_k \cdot \text{Peter har røde kinder}\}$$

Herefter kan også nye observationer gå ind i rækken $\{r_1 \cdot r_2 \cdot \dots r_m \cdot \dots \cdot \text{Peter har røde kinder}\}$ evt. som forhold, visningssubjektet viser sig selv ved.

Du ser ud ad vinduet først på formiddagen. Enkelte steder er der lette rimdannelser i græsset. Lige dér, i græshøjde, omkring enkelte græstotter, er eller var temperaturen altså for nylig under frysepunktet. Du ved, at den orden, der behersker verden og vejret, gør det usandsynligt, at temperaturen kan variere ret meget inden for få meter. Så du slutter, at temperaturen over alt dér omkring er eller for nylig var under frysepunktet. Du går udenfor. Du ser tynde isstumper på vandpytterne, du ser også et (sædvanligvis velfungerende) termometer. Og på et eller andet tidspunkt, når du har set tilstrækkelig meget, bliver det svært at sige, at det og det bare er indicier på frosten: det *er* frost, og det og det *viser* – i ontologisk forstand – at det er frost. Men frosten er ikke noget, der ”ligger bag” rimdannelserne etc. Tilstedeværelsen af rim mv. *skyldes* frosten og er samtidig *måder*, frostvejret selv viser sig på. På den anden side: de frosne pytter etc. *er*

²⁹ I stedet for ”jeg slutter heraf at” kan vi benytte termen ’det viser at’ i den epistemiske betydning af ’viser’: ”Jeg ser/ved at $\{r_1 \cdot r_2 \cdot \dots r_m \cdot \text{Peter har røde kinder}\}$: *det viser* at Peter har feber.”

heller ikke frosten/frostvejret selv. For selv om der ikke var de vandpytter, den plæne med rimfrost, det (korrektvisende) termometer etc. på det sted, ville det være frostvejret på det sted. (Vi kan allerhøjest formulere os i konditioner: *hvis* der havde været pytter på gaden, *så* ville de have været tilfrosne; *hvis* der havde været et korrektvisende termometer, *så* ville det have vist en temperatur under 0° C etc.) Frosten – den ”samme frost”, for så vidt tid og sted forbliver det samme – ville vise sig på anden måde. Og det ville den gøre, hvad enten vi bemærkede det eller ikke.

9. Bemærkninger om fænomenet og om væsenets apparition

Det græske ord *phainomenon* oversættes almindeligvis blot til ”det, der viser sig”, men undertiden mere detaljeret til ”det, der *ved* sig selv viser sig *som* sig selv” – altså i en teknisk forstand: et ”fænomen”. Peters feber viser sig *som* sig selv, viser sig som det, den er: feber. Men den viser det ikke *ved* sig selv, men ved fx sveden eller kindernes farve. Som sådan er feberen ikke et ”fænomen”. Sokrates’ mor viser sig ikke *som* det, hun (blandt andet) er: Sokrates’ mor. Derimod viser hun sig som kvinde, som en gråhåret kvinde, som en gråhåret kvinde ved en brønd. Som kvinde, som gråhåret kvinde, som gråhåret kvinde ved en brønd er hun et fænomen, ikke som Sokrates’ mor. Hvis gaven, du giver, er en kniv, udstyrer du den gerne som gave, så at det er til at *se* – helst let at se – *at* den er en gave. Den – gaven, kniven – viser sig nemlig ikke *som* en gave. Derimod udstyrer du den ikke som kniv, så det bliver det til at se, at den er en kniv. En rigtig kniv viser selv, at den er en kniv.

Ikke alt det, en ting er, kan den vise sig *som*. Kan den – omvendt – vise sig som noget, den ikke *er*? Javist, det kender vi fra forfalskningen, omskabelsen, forstillingen, forklædningen etc. Netop forklædningen forudsætter på enkelt måde – og betoner derved i analysen – distinktionen mellem det at vise sig i ontologisk og i epistemisk forstand. Peter er forklædt som smed/Napoleon. Han *er* Peter, ikke Ole, ikke smed, ikke Napoleon. Det er Peter, der i ontologisk forstand *viser sig*, i epistemisk forstand *skjuler sig* bag masken, så længe maskeringen varer.

Men så længe Peter er forklædt som Napoleon, *er* han blandt meget andet *også* en mand, der er forklædt som Napoleon. Og også som sådan kan han – epistemisk – vise sig og skjule sig. Peters forklædning kan være en forklædning, der skjuler, at det er Peter, der er forklædt, eller endog (og måske allerhelst) ikke røber, at den er en forklædning. Det er spionens forklædningskunst. Men forklædningen kan også være en forklædning, der tydeligt lader Peter vise sig som det, han er: et forklædt menneske. Det er legens og dramaets forklædningskunst.

Der gives vist nok også en forfalskning, der slet ikke udspiller sig i en distinktion, en differens eller en ”spænding” mellem det at vise sig i ontologisk og i epistemisk forstand. Når Zeus viser sig som en svane, er det falske en rent ontologisk bestemmelse. Zeus er ikke forklædt som en svane, men har omskabt sig til en svane. Han er ikke bag svanehammen, men for den sags skyld heller ikke andre steder end dér, hvor svanen er. Dér *er* han, og dér *viser* han sig *som* noget. Zeus *viser sig som* noget, han ikke er, fordi han er *blevet til* noget, han ikke er. Med nogle ting i verden har det sig altså sådan, at de kan være det ene i skikkelse af det andet. Og iflg. Heraklit gælder det ikke kun guder, men naturen selv. Det sker endda ved naturens egen tilbøjelighed. Det er meningen med Heraklits sætning ”*physis krypthesthai philei*”. Tingene holder af at skjule, hvad de er. Ikke fordi de vil skjule sig ”for os”. Det gør de sikkert *også*, og undertiden afslører vi det, undertiden ikke. Men allerførst er det deres natur at træde frem i skikkelse af noget, de ikke er af natur. Og netop i den forstand *er* der ikke noget at afsløre.

Heraklit regnede de fleste for vis, men de kaldte ham tillige ”den dunkle”. Kun få forstod, at dunkelheden var ædel: at det var klarheden i hans kunst – og kunsten da snarere en digterisk kunst – at lade det uklare være uklart, at klargøre uklarheden ved at lade det uklare træde frem i sin uklarhed. Dette begreb om tingenes ”naturlige” formummethed forsvinder ud af filosofien, i takt med at filosofien bliver filosofi, dvs. i takt med filosofiens eget – erklærede eller tyste – projekt om at rense sig for myten. For filosofien – dvs. metafysikken – gælder det, at naturen selv *er* klar. Naturen udfolder sig, når den stiller sig i lyset. Hvor noget er skjult, tænker filosofien tingen selv som det, den er, når den er åbenbar. Hvor noget er tildækket, tænker filosofien tingen selv, som det, den er, når den er afdækket. Overgangen fra den før-metafysiske erfaring af naturen til det metafysiske dvs. moderne begreb om naturen bliver tydelig i Aristoteles’ udarbejdelse af begrebet *væsen*. Når verden tænkes i væsensbegreber, er den forfattet på den måde, at alt det, som er, er noget af væsen. Enhver ting – ethvert ”værende” – *er* ”selv” sit væsen, men *af* væsen er den tillige tilbøjelig til at vise, at den er, og hvad den er. Filosofien kan ikke tænke noget, der af væsen formummer sig. Da ville væsen ikke være væsen.³⁰

Det hvide bords væsen er, at det er et bord. For ”hvid” er en bestemmelse ved ”bord”, mens ”bord” ikke er en bestemmelse ved ”hvid”. Og hvis den ting, som er det hvide bord, ophører med at være hvid, men stadig er bord, er den også stadig det bord og den ting. Men hvis den omvendt ophører med at være bord, men stadig er hvid, bliver den en anden ting eller slet ikke en ting. Dertil kommer nu – og det er afgørende i denne sammenhæng – at denne struktur er åbenbar. Det hører med til tingens væsen, at den viser dette væsen. For så vidt tingen er, viser den, *at* den er – i.e. den viser sig *som* værende – og *hvad* den er – i.e. den viser sig *som* det, den er af væsen.

Skematisk kan vi bringe det sammen med overvejelserne ovenfor: (i) Det hvide bord købt i Ikea³¹ viser sig ikke *som* et hvidt bord købt i Ikea. Derimod (ii) viser det sig *som* et hvidt bord, og det viser sig ved sig selv og som sig selv. Som hvidt bord er det hvide bord et *fænomen*. Endelig (iii) viser det sig som det, det er *af væsen*: et bord. – Den ting, som er det hvide bord fra Ikea, må i én forstand *altid* vise sig som bord. For ellers ville den ikke være den ting.

Og dog mangler der noget: Tingen viser sit væsen sig ud af en *tilbøjelighed* – tingens og væsenets egen tilbøjelighed – til at vise sig.³² Lad billedet forestille den sovende Achilleus. Han er en helt, og han er også en helt, når han sover. Han skjuler ikke sit heltemod, og heltemodet skjuler heller ikke sig selv. Men selv om noget er, og ikke skjuler sig, er det ikke sikkert, det viser sig. Og modet viser sig først i en sammenhæng, hvor der er plads til – brug for – en modig mand. Da viser det sig til gengæld straks, og deri består tilbøjeligheden. Men lige som billedet for at være et billede af en sovende helt, må gøre heltemodet til et væsenstræk ved den afbildede mandsperson, bør vi tænke det metafysiske væsensbegreb i apparitionen: Så længe bordet er, er det i sit væsen et bord. På intet tidspunkt skjuler bordet dette væsen – sin ”bordhed” – ja, bordet viser endog til enhver tid, *at* det er et bord – viser sig som bord *af* væsen – for så vidt den kyndige når som helst vil kunne genkende det som et bord. Men først når bordet bruges som bord, først når det er stillet op på et sted, hvor der er brug for det – og allerhelst: hvor nogen er bænket omkring det – viser bordet sig *i* sit væsen, først da viser væsenet *sig selv*. Bordet i apparition er i stand til at vise sit væsen³³ – vise

³⁰ Om Heraklit er en ”mindre” eller en ”større” tænker end Aristoteles, er ikke noget spørgsmål at stille: ikke blot fordi det ikke lader sig besvare, men fordi det ikke lader sig stille. At Heraklit ikke er så meget ”filosof” som Aristoteles, er derimod uomtvisteligt.

³¹ Af respekt for Aristoteles – og Sokrates – burde vi nok sige: det hvide bord arvet fra Sokrates.

³² Hvis ’tilbøjelighed’ klinger vel animistisk, så kald det ”iboende/immanent tendens”.

³³ I den tekniske forstand af ordet, som vi har indført, kan vi sige, at bordet ”demonstrerer” sit væsen”

at det er et bord – uden at dette væsen selv kommer i apparition. Men i samme øjeblik bordet tages i brug, bringes dets væsen til udfoldelse og viser sig selv.

Hos Aristoteles tages der vare på denne pointe ved begreberne *dynamis* og *energeia*. Vi oversætter det traditionelt med ”det potentielle” og ”det aktuelle”, hvilket – i det mindste i dag – klinger uden medhør af tingens drift mod virkeliggørelse, og helt i ét hermed: dens tilbøjelighed til at vise sig som virkeliggjort, vise sig i sit væsen.

10. Kort opsummering af de mest elementære logiske forbindelser

Før vi i anden del tager fat på analyserne, resumerer vi de vigtigste logiske forbindelser – ”teoremer”. I udgangspunktet gælder visningsprincippet (1) og de to dermed forbundne teser (2) og (3), se s.2. For enhver betydning af påstanden p har vi:

$$(10.1) \quad p \equiv \text{det viser sig, at } p$$

$$(10.2) \quad p \equiv (\exists x)(x \text{ viser at } p)$$

$$(10.3) \quad \text{det viser sig, at } p \equiv (\exists x)(x \text{ viser at } p)$$

'x viser at p ' betyder enten ' $x \rightarrow p$ ' – dvs. ”x indikerer p ” – eller ' $x \angle p$ ' – dvs. ”x demonstrerer p ”. Imidlertid gælder det at:

$$(10.4) \quad \varphi \angle p \supset \varphi \rightarrow p$$

dvs. hvis p viser sig at være tilfældet ved demonstration, viser p sig også at være tilfældet ved indikation. Men ikke omvendt. Enhver demonstration yder en indikation, men ikke enhver indikation yder en demonstration. Derfor kan vi skrive (7.2) på denne måde:

$$(10.5) \quad p \equiv (\exists x)(x \rightarrow p)$$

Dernæst har vi et princip om *speciel transitivitet*:

$$(10.6) \quad (\varphi \angle r) \cdot (r \rightarrow p) \supset \varphi \angle p$$

Hvis (a) fingeraftrykkene *demonstrerer*, at NN var i stuen på mordaftenen, og (b) det, at NN var i stuen på mordaftenen, *indikerer*, at han har set MM – levende eller død, så (c) demonstrerer fingeraftrykkene, at NN har set MM – levende eller død.

Af (10.4) og (10.6) følger et princip om *generel transitivitet*:

$$(10.7) \quad (\varphi \rightarrow r) \cdot (r \rightarrow p) \supset \varphi \rightarrow p$$

Dernæst har vi:

$$(10.8) \quad \varphi \angle p \supset \varphi \angle \varphi$$

- eller

$$\varphi \angle p \supset \Sigma \varphi$$

dvs. det, som demonstrerer noget, må demonstrere i.e. vise sig selv. Demonstration forudsætter apparition. Det gælder åbenbart *ikke* at:

$$(10.9) \quad \div \quad \text{det viser sig at } p \supset \Sigma p$$

Det gælder ikke for enhver betydning af p , at hvis det viser sig at p er tilfældet, så viser p sig selv. At p er tilfældet kan jo vise sig både ved demonstration og ved indikation. Tilsvarende gælder det naturligvis heller ikke, at

$$(10.10) \quad \div \quad \text{det viser sig at } p \supset (x)(x \text{ viser at } p \supset x \angle p)$$

dvs. at det, som viser, at p er tilfældet, må være noget, der viser sig selv (således at visningen bliver en demonstration).

Men heller ikke følgende tese gælder for enhver betydning af p :

$$(10.11) \quad \div \quad \text{det viser sig at } p \supset (\exists x)(x \angle p)$$

Sætningen hævder, at mindst en af de ting, der viser at p , tillige viser sig selv. Hvis p er tilfældet, er der mindst én ting, der ikke blot indikerer, men også demonstrerer, at p er tilfældet. (a) Columbus er død. Men samtidigt beretninger om Columbus forefindes: (10.11) holder i dette tilfælde. (b) NN er ikke i stuen, men hans fingeraftryk på glasset, viser – demonstrerer – at han har været der: (10.11) holder også i dette tilfælde. Men (c) NNs fingeraftryk er borte, og der er for nærværende ikke andre spor: (10.11) holder ikke.

Men *at* der var fingeraftryk, er stadig en kendsgerning, der viser – indikerer – at NN har rørt ved glasset, været i stuen på mordaftenen etc. Og hvis detektiven ved det – det gør han fx hvis nogen har set fingeraftrykkene, mens de var der, og har fået sin observation optaget i vidneprotokollen – har han et godt indicium. (10.11) holder ikke, men det gør næppe nogen praktisk forskel. Den kvalificerede, retsgyldige rapport om fingeraftrykkene viser sig selv, og den er mindst lige så god som "the real thing".

Spørgsmålet er så, om det, der indikerer noget, altid selv indikeres af noget, der selv indikeres af noget, der ... etc. i sidste ende demonstreres af noget i.e. vises af noget, der viser sig selv? At der var fingeraftryk, står i rapporten fra teknisk afdeling, eller indikeres ved vidneudsagn. Og rapporten og vidneudsagnene viser sig selv. Så måske vi kan hævde for enhver betydning af p , at

$$(10.12) \quad p \supset [\text{der gives en række } r_1, r_2 \dots r_n \text{ således at} \\ (r_1 \rightarrow p) \cdot (r_2 \rightarrow r_1) \cdot (r_3 \rightarrow r_2) \cdot \dots \cdot (r_n \angle r_{n-1})]$$

Men finder rækken da ikke i de allerfleste tilfælde hurtigt sin ende ved folks udsagn og skriftlige vidnesbyrd? Hvis ' r_n ' har værdien (i) "Peter siger: 'Der var fingeraftryk på glasset'" eller (ii) "Peter skriver i sit brev: 'Columbus var rødhåret'", bliver ' n ' ikke noget stort tal, og (10.12) bliver vel snarere en trivialitet? Svaret er, at (10.12) ikke leverer en argumentationskæde for at p er tilfældet, men fremstiller en ordning af visninger, hvor det er givet, at det indikerede faktisk er tilfældet, og det indikerende faktisk indikerer, at det er tilfældet. (i) bør altså ekspliceres "Peter ved, at der var fingeraftryk på glasset, og på given foranledning siger han: 'Der var fingeraftryk på glasset!'"

Sådan har vi *defineret* det ontologiske begreb 'visning'. Hvad der gør et udsagnet "*p* er tilfældet" – eller rettere: det faktum, at NN *siger*: "*p* er tilfældet!" – til et uafviseligt "indicium" på, at *p* er tilfældet, er en sag for sig – et epistemisk forhold, der netop forudsætter en struktur, hvor en persons udsagn i ontologisk forstand kan vise noget. Det er vidnesbyrdets væsen, at det vidner om, at noget er tilfældet. Problemet er så, at uvæsenet let kommer let til at råde, fordi falske vidnesbyrd kan være svære at skelne fra sande vidnesbyrd. Men det forudsætter, at der findes væsen og uvæsen. Og det er den struktur, som er vort ærinde – ikke spørgsmålet om vidners almindelige troværdighed eller om den epistemologiske status for erindringsudsagn.³⁴ En logisk cirkel? Ingenlunde: What begs the question in epistemology may turn out as a point in ontology and even be a precondition of the very existence of a question to beg.

Kan vi tænke os en situation, hvor (10.12) ikke holder? Sandkornet, der blæser op fra stranden: det findes, det sker, det viser sig selv, hvad enten nogen ser det eller ej. Som sådan er det også bagefter – til evighed – en kendsgerning, at der den dag på det sted på den strand blæste et (bestemt) sandkorn op fra stranden. Om det også sekler efter er noget, der "viser sig at være tilfældet" i en sekvens af formen (10.12), er i alt fald mere et spørgsmål om kosmologisk indstilling end om empiri.

Striden inden for analytisk filosofi om meningsteoretisk realisme drejer sig yderst forenklet om spørgsmålet: Kan påstanden *p* tillægges mening – som påstand – når sandhedsværdien af *p* er uafgørlig? Åbner apparitionslogikken for en lignende "visningsteoretisk" realismestrid: Kan vi tale om, at noget i *ontologisk* forstand viser sig at være tilfældet, hvis det i en nok så streng forstand er umuligt, at det vil vise sig i *epistemisk forstand*. Analysen falder i hvert fald forskelligt ud. Dummett's eksempel lyder: 'På sin tre-års fødselsdag vågnede Cæsar på maven'. Det er umuligt for os at afgøre det. Vel, lad os antage, at Cæsars mor førte dagbog, og at dagbogen kommer for dagen. Det er ikke godt nok for Dummett, for han vil have godtgjort, at dagbogen vitterligt er ført af Cæsars mor. Og hvorledes afgøre det? Det behøver vi ikke tage stilling til i apparitionslogikken. For Visningsprincipets gyldighed er det tilstrækkeligt, at *hvis* det står i en dagbog, som er ført af Cæsars mor, at Cæsar (lille Julius) vågnede på maven på sin tre-års fødselsdag, *så* viser det, at Cæsar vågnede på maven på sin tre-års fødselsdag.

Allerede i 1. afsnit behandlede vi sammenhængen mellem 'viser at' og 'følger af'. Det gælder, at

$$(10.13) \quad q \text{ viser at } p \equiv p \text{ følger af } q$$

Her er det vigtigt, at 'følger af' læses som en informel slutningsrelation (se s.6). Selve visningen ('*q* viser at *p*') kan stadig være både en indikation eller demonstration.

En beslægtet forbindelse har vi i 5. afsnit mellem 'viser at' og 'skyldes af':

$$(10.14) \quad q \text{ skyldes at } p \supset q \text{ viser at } p$$

hvilket uden videre giver

$$(10.15) \quad q \text{ skyldes at } p \supset q \rightarrow p$$

Men når *q* står i apparition, bliver visningen en demonstration:

---

³⁴ For en udarbejdelse af rækken i et eksempel som 'Columbus var rødhåret' se s.53f.

$$(10.16) \quad (\sum q \cdot q \text{ skyldes at } p) \supset q \angle p$$

Hvad 'skyldes at' betyder, kan jeg ikke hér sige noget klart om. Men det gør heller ingenting. Udtrykket benyttes i den dagligsproglige og omfattende forstand, der netop gør slutningen fra 'skyldes at' til 'viser at' til en gyldig slutning.

Anden del

Indledning til analyserne

I første del har vi først og fremmest forholdt os systematisk til apparitionens logik. I det følgende vil vi diskutere konkrete visningsudsagn. Det gennemgående spørgsmål er: hvorledes viser det sig, at netop det eller det er tilfældet; og hvad er betingelsen for, at netop den eller den ting – ”ting” i vid forstand – kan stå i apparition i.e vise sig selv i.e. vise, at den er og hvad den er. Vi vil udelukkende arbejde ud fra eksempler, men da analysen søger formale bestemmelser, vil de bidrage til en uddybning af den typologi, vi allerede har forsøgt at udvikle i første del.

Om de ting, vi hér beskæftiger os med, gælder det, at for så vidt de findes, findes de, før vi finder dem, og uafhængigt af, om vi finder dem eller ikke. For så vidt de finder sted, finder de sted, selv om vi ikke – ingen af os, intet menneske – er vidne dertil. Men i alle tilfælde er det *os*, der *taler* om, at de findes eller ikke findes, og at de er dette og således snarere end hint og sådan. Det er *os*, der hævder, at det og det er tilfældet. Og vor tale om, at noget findes, er ikke klarere end vor forståelse af, hvad og hvorledes det er, og hvad det vil sige, at det findes. Og en sådan forståelse er ikke klarere end vor forståelse af, hvad det vil sige, at det *viser sig*, hvad og hvorledes det er, og *at* det findes og er dette og sådan. Kriteriet på, at *p* er tilfældet, er aldrig klarere end kriteriet på, at det viser sig, at *p* er tilfældet. (Snarere er det et og det samme, for så vidt et kriterium på, at *p* er tilfældet, er noget, *vi* formulerer, når vi skal afgøre, *om p* er tilfældet.)

En tekst kan vanskeligt kritisere de analyser, den præsenterer, for så vidt enhver i teksten forekommende kritisk bemærkning til en analyse hører med til analysen. Men akkurat i nærværende sammenhæng tjener det tekstens tydeliggørelse at notere sig, at analyserne i princippet kan være problematiske-kritisable på tre måder. (a) Projektet er grundliggende kritisabelt. Som sådan er der heller ikke meget at hente i analyserne, der netop sigter på at være en videreudvikling af projektet, som det er formuleret og til dels udfoldet i første del. (b) Udgangspunktet og grundbegreberne er ikke principielt fejlagtige, men er mere eller mindre mangelfulde. Det viser sig typisk i analyserne, som virker unødvendigt komplicerede, til dels ”kunstlede”.³⁵ (c) Den eller den analyse er utilstrækkelig: den er et stykke dårlig fænomenologi, dårlig metafysik. Hvis det i så fald er muligt at korrigere analysen og formulere afvigende/alternative synspunkter i de samme termer, er det en yderst konstruktiv kritik, idet den underbygger apparitionslogikken som et grundliggende ”sundt” projekt. – En enkelt gang (eks.12.8, s.57f) har jeg selv forsøgt at formulere alternative metafysiske indstillinger v.hj.a. apparitionslogiske termer, dvs. inden for rammerne af samme begrebssystem.

Vi skal undersøge den apparitionslogiske struktur i en række elementære visningsudsagn dvs. udsagn af formen ’det viser sig at *p*’. Særlig interesserede er vi i, om udsagnet i det enkelte tilfælde

³⁵ Situationen er så at sige ”kepler’sk”: Med lodder og trisser går det an at oppebære et system, iflg. hvilket jorden bevæger sig i cirkel omkring solen. Kepler leverer den store forenkling: jordens bane er en ellipse. Matematisk er en ellipse ganske vist mere kompliceret end en cirkel, da cirklen er den simpleste instans af ellipsen. Men antager vi, at jordens bane er elliptisk, bliver alt *andet* simplet at beskrive.

kan analyseres v.h.j.a. de figurer, vi bestemte i første del. Hvornår beror det forhold, at noget viser sig at være tilfældet, på, at et objekt viser sig *ved* sig selv *som* sig selv? viser sig ved, i eller i-og-ved noget andet end sig selv? etc. Eftersom vore drøftelser hele tiden har forudsat gyldigheden af ”Visningsprincippet” (”*p* er tilfældet, hvis og kun hvis *det viser sig*, at *p* er tilfældet”), kunne vi for så vidt nøjes med at skrive ’*p*’. Præfikset ’det viser sig at ...’ gør det kun ud for en påmindelse om, at det er visningslogik, vi arbejder med! (Der er for så vidt en god grund til *ikke* at medtage præfikset: netop fordi Visningsprincippet gælder, er der i det daglige sjældent nogen grund til at udtrykkeliggøre det dvs. anvende udtrykket ’det viser sig, at ...’ ontologisk. Derimod bruger vi det ofte epistemisk. Men vore overvejelser tager hele tiden udgangspunkt i og angår i hovedsagen den ontologiske visning.)

Først en oversigt over eksemplerne. Som det fremgår af nummereringen, fordeles analyserne på to afsnit. Meningen med denne deling forklares senere.

- 11.1 Det viser sig, at bordet er hvidt.
- 11.2 Det viser sig, at det regner i Århus
- 11.3 Det viser sig, at det ikke regner i Århus
- 11.4 Det viser sig, at der er to æbler på bordet
- 11.5 Det viser sig, at alle pladser i kupéen er optaget
- 11.6 Det viser sig, at kupéen er tom
- 11.7 Det viser sig, at Det gyldne bjerg ikke findes
- 11.8 Det viser sig, at nogle svaner er sorte
- 11.9 Det viser sig, at Det gyldne bjerg findes

- 12.1 Det viser sig, at bilen kan starte
- 12.2 Det viser sig, at Peter er piberyger
- 12.3 Det viser sig, at det eller det er en aftale mellem den og den
- 12.4 Det viser sig, at der mangler et billede på væggen
- 12.5 Det viser sig, at Columbus var rødhåret
- 12.6 Det viser sig, at piben tilhører Peter
- 12.7 Det viser sig, at Peter ryger på sin pibe
- 12.8 Det viser sig, at Peter er gavmild
- 12.9 Det viser sig, at der findes en tradition for at spise risengrød juleaften
- 12.10 Det viser sig, at Peter er Oles søn.
- 12.11 Det viser sig, at Jakobs slægt findes.
- 12.12 Det viser sig, at Lupinia er et kapitalistisk samfund.
- 12.13 Det viser sig, at vejen fra Suldrup til Vegger er farbar.
- 12.14 Det viser sig, at 129 er et primtal

11. Analyser. 1.del

Uanset visningens form er genstanden for visningen – det viste – altid en kendsgerning: noget er tilfældet, og det udtrykkes ved en påstand. Når visningen er en indikation, udtrykkes også subjektet (indicans) ved en påstand. Er visningen derimod en demonstration, bestemmes subjektet (demonstrans) ved en deskription. Flere mulige læsninger af ' φ viser A' gives ikke. (Eller: andre læsninger kan definatorisk føres tilbage til indikation og demonstration.)

Hvis visningen er en *indikation*, og hvis φ i ' $\varphi \rightarrow p$ ' ikke i forvejen er en påstand, men en deskription af formen ' $(\exists x!)(Fx)$ ', konverteres φ til ' $(\exists x)(Fx)$ '. Denne konvertering er altid mulig, da ' $(\exists x!)(Fx)$ ' netop betyder "det objekt x, for hvilket det gælder, at det er F" og således forudsætter sandheden af ' $(\exists x)(Fx)$ '.

Problemerne opstår, når vi skal den anden vej. Hvis visningen er en *demonstration*, og hvis φ i ' $\varphi \angle p$ ' ikke i forvejen er en deskription, men en påstand, må φ konverteres til ' $(\exists x!)(Fx)$ '. Som sådan må φ selv være ækvivalent med en påstand af formen ' $(\exists x)(Fx)$ '. Der er i princippet tre muligheder: (i) φ har allerede formen ' $(\exists x)(Fx)$ ', (ii) φ kan bringes på formen ' $(\exists x)(Fx)$ ', eller (iii) φ har ikke og kan ikke bringes på formen ' $(\exists x)(Fx)$ '.

Problemerne tilspidses, når visningen er en *apparition*: "A viser sig selv". Apparitionsudsagnet har formen ' $(\exists x!)(Fx) \angle (\exists x)(Fx)$ ', dvs. A som demonstrans er en deskription, mens A som demonstrandum er en påstand. Formaliseringen af udsagnet "A viser sig selv" fordrer altså altid én konvertering. (I) Hvis A i "A viser sig selv" er en deskription, kan den uden videre være subjekt i en demonstration af formen: ' $A \angle (\exists x)(Fx)$ ', altså også ' $A \angle (\exists x)(Ax)$ ', hvilket slet og ret er, hvad apparitionsudsagnet ' $(\exists x!)(Ax) \angle (\exists x)(Ax)$ ' betyder. (II) Hvis A i "A viser sig selv" er en påstand, kan den uden videre være genstand for en demonstration af formen ' $(\exists x!)(Fx) \angle A$ '. Men hvis der skal blive et apparitionsudsagn ud af det, må A kunne konverteres til en deskription af formen ' $(\exists x!)(Fx)$ ', hvilket simpelthen betyder: A må selv have eller kunne bringes på formen ' $(\exists x)(Fx)$ '. En sådan konvertering giver ikke sig selv "uden videre" dvs. uden konkret analyse af termerne i udsagnet. Eks.11.1-11.9 tager alle udgangspunkt i den problemstilling.

Som nævnt er alle eksempler formuleret som elementære visningsudsagn, dvs. de har formen 'det viser sig at p'. Af et sådant udsagn kan vi kun aflede et apparitionsudsagn – dvs. det elementære visningsudsagn følger kun selv af et apparitionsudsagn – hvis det ækvivalerer med et udsagn af formen ' $(\exists x)(Fx)$ ':

$$(1) \quad (\exists x)(Fx) \equiv p$$

hvorefter apparitionsudsagnet lyder

$$(2) \quad (\exists x!)(Fx) \angle (\exists x)(Fx)$$

noteret: $(\Sigma)(Fx)$

eller i forenklet form:³⁶ Σp

³⁶ Vi minder om de underforståede implikationer i forbindelsen med anvendelsen af den korte udgave af apparitionsudsagnet. Se s.11-12

Men (2) følger ikke af (1). Muligheden for at formulere en ækvivalens mellem p og et udsagn af formen ' $(\exists x)(Fx)$ sand' er en nødvendig – en formal – betingelse for apparitionsudsagnet. Men den formale analyse må i det enkelte tilfælde følges op med en fænomenologisk analyse, før det er afgjort, om (2) er sand, når (1) er sand.

11.1. Bordet er hvidt

Bordet i stuen er hvidt, og dét er noget, der viser sig selv, fordi hvide borde har den art, at de viser sig selv som sådan:

$$(11.1.1) \quad \Sigma(\text{bordet i stuen er hvidt})$$

Hvad er apparitionssubjektet? Hvad er det for et *objekt*, der viser sig *selv*, når "det" viser *sig*, at bordet er hvidt? Det er det hvide bord i stuen, der helt enkelt – som *phainomenon* – viser sig *ved* sig selv *som* sig selv (i.e. som det, det er: et hvidt bord i en stue). Vi skriver blot:

$$(11.1.2) \quad (\Sigma x)(x \text{ er det hvide bord i stuen})$$

som stadig er forkortelsen for

$$(11.1.3) \quad (\exists x!)(x \text{ er det hvide bord i stuen}) \angle (\exists x)(x \text{ er det hvide bord i stuen}):$$

Og stadig: hvis vi ønsker en mere detaljeret formulering, skriver vi ' $(\exists x)(x \text{ er det hvide bord i stuen})$ ' som

$$(11.1.4) \quad (\exists x)(Gx \cdot Hx) \cdot (y)((Gy \cdot Hy) \supset (x=y))$$

idet ' G ' betyder "(er) et bord i stuen" og ' H ' betyder "(er) en ting som er) hvid". 11.1.4 hævder, at der er ét og kun er ét hvidt bord i stuen.

11.2. Det regner i Århus i dag

Det regner i Århus: Peter har fortalt mig det i telefonen, og måske siger de det i radioen. Og de ved, hvad de taler om, det er forudsat i analysen. Alle har vi adgang til indikationer, for der *er* mange indikationer. Hvad indikerer indikationerne? De indikerer, at det regner i Århus: dét er nemlig noget, der viser sig selv og som derfor umiddelbart – som regnvejre – erfares af enhver, der er dér, hvor det regner. Vi har altså ' $\Sigma(\text{det regner i Århus})$ ', idet påstanden 'det regner i Århus' ækvivalerer med påstanden ' $(\exists x)(x \text{ er regnvejret i Århus})$ '. Apparitionsudsagnet ' $(\Sigma x)(Fx)$ ' som forkortelse for ' $(\exists x!)Fx \angle (\exists x)(Fx)$ ' lyder i dette tilfælde: '(Det x , som er) regnvejret i Århus viser, at der findes et x , således at x er regnvejret i Århus'.

11.3. Det regner ikke i Århus i dag

Men nu begynder problemerne. Erfaringen af, at det ikke regner, er vel en lige så umiddelbar erfaring, som erfaringen af, at det regner? Og da burde visningsforholdet være lige så enkelt? Vi hævder altså ' Σ (det regner ikke i Århus i dag)'. Udsagnet 'det regner ikke i Århus' kan vi under bevarelsen af ' F ' som "(er) regnvejret i Århus" notere ' $\neg(\exists x)(Fx)$ '. Men dette udsagn ækvivalerer ikke med noget udsagn af formen ' $(\exists x)(\delta x)$ ' dvs. med nogen eksistentiel påstand. Vi kan heller ikke skrive 11.3 som ' $(\exists x)(\neg Fx)$ ': "der findes et x , således at x ikke er regnvejret i Århus". Der er så meget her i verden, der ikke er et regnvejr i Århus, og alt det handler 11.3 netop ikke om. Men hvis vi som ovenfor læser ' $(\exists x)(Fx)$ ' som "der findes et x , således at x er regnvejret i Århus i dag" og definerer ' Gx ' som en prædikation, der er kontrær i forhold til Fx (således at ' $Fx \equiv \neg Gx$ '), får vi eksempelvis ' $(\exists x)(Gx)$ ' for ' $(\exists x)(x$ er tørvejret i Århus)'. Vi kan sige "vejret i Århus er ikke regn" eller "vejret i Århus er et ikke-regnvejr": i begge tilfælde er det 'vejret', der er subjekt. Udsagnet ' Σ (det regner ikke i Århus)' er velformet som apparitionsudsagn, fordi 'det regner ikke i Århus' er ækvivalent med ' $(\exists x)(x$ er ikke-regnvejret i Århus)'. Og det gælder, at ' Σ (det regner ikke i Århus i dag)', idet det gælder at ' $(\Sigma x)(x$ er ikke-regnvejret i Århus)'.

Der er ikke noget kunstigt eller "smart" ved det. Det er vanskeligt at forestille sig en kontekst, hvori udsagnet "Det regner ikke i Århus i dag" ikke har status af en påstand *om* vejret i Århus.

11.4. Der er to æbler på fadet

Også det turde være noget, der viser sig selv. Vi hævder altså, at ' Σ (der er to æbler på fadet)'. Men hvad er det for et x , der viser sig selv, når det viser sig, at der er to æbler på fadet? Et æble på et fad viser sig selv som et æble på et fad. Og to æbler på et fad viser sig selv som to æbler på et fad, men ikke blot i den forstand, at ét æble viser sig *og* ét æble viser sig:

$$(11.4.1) \quad (\Sigma x_1)(x_1 \text{ er æble A på fadet T}) \cdot (\Sigma x_2)(x_2 \text{ er æble B på fadet T})$$

Hvis de to æbler skal kunne stå i apparition – vise sig selv *som* to æbler – må de vise sig som ét objekt: de to æbler på fadet. Apparitionsudsagnet ' $(\Sigma x)(Fx)$ ' forudsætter stadig, at vi definerer et x , som er et "det x , som er F ". Visningsklausulen ' Σ ' skal stå yderst i formlen:

$$(11.4.2) \quad (\Sigma x)[x \text{ er (æble a på fadet T \& æble b på fadet T)}]$$

Vi kan også pakke æblerne endnu tættere:

$$(11.4.3) \quad (\Sigma x)(x \text{ er æble-a-og-æble-b på fadet T})$$

Men endnu mangler vi at gøre rede for det "duale": æblerne a og b viser sig selv sammen og tilsammen som et *par* æbler. Hvis der er syv æbler, må vi tale om det "septuale": det syvmæssige eller syvfoldige ved kollektionen af æblerne på fadet. Er der 34 æbler på fadet, viser de sig også som 34 æbler på et fad. Vi er ikke i stand til at *se* totaliteten af 34 æbler som en totalitet af 34 æbler. Vi må tælle æblerne.³⁷ Men eksistensen af 34 æbler på et fad er stadig noget, der viser sig. Vi har let

ved at forestille os, at Gud kan se det 34-foldige ved kollektionen: han må kunne med 34 æbler, hvad vi højst kan med tre eller fire, eftersom forskellen er en gradsforskel.³⁸ De to hhv. syv hhv. 34 æbler hører sammen ved for tiden at være på samme fad og være *alle* de æbler, der er på fadet. Vi har:

(11.4.4) Der er i alt to æbler på fadet T $\equiv (\exists x)(x \text{ er fadet T med i alt to æbler})$

hvorefter 'der er to æbler på fadet' kan være apparitionssubjekt:

(11.4.5) $(\Sigma)(\text{der er i alt to æbler på fadet T})$

betyder nemlig det samme som

(11.4.6) $(\Sigma x)(x \text{ er fadet T med i alt to æbler})$

11.5. Alle pladser i kupéen er optaget

Et udsagn som "alle pladser i kupéen er optaget" er logikkens A-dom. Og i to tilfælde er der ikke noget formalt problem forbundet med at gøre et apparitionssubjekt ud af en A-dom: (a) Om NNs fingeraftryk på et glas er i éntal eller i flertal (og i så fald er *alle* NNs fingeraftryk på glasset), er fortrinsvis et spørgsmål om grammatik. På engelsk er fingeraftryk altid i flertal. På dansk kan de være begge dele, men vi *hører* ikke forskellen, med mindre ordet bøjes.³⁹ Vi kan altså slet og ret oversætte A-dommen om NNs fingeraftryk på glasset til en singularer påstand om NNs fingeraftryk. (b) Hvis 'alle' i A-dommen er *generalis tantum*, er der heller intet problem. I min nøglepung, siger jeg, har jeg "mine nøgler" selv om der kun er én nøgle, og selv om jeg ved, at der kun er én nøgle. Men det er anderledes med pladser i en togkupé.

Kupéen er forreste kupé i kørselsretningen i vogn nr.26, afgang 138 mod Slagelse. Eller forreste kupé i vogn nr.26 i det tog, jeg skal med. Eller den er den kupé dér. Eller den kupé, jeg netop står og ser ind i: det viser sig, at alle pladser i kupeen er optaget. Men en kupé, hvor alle pladser er optaget, er så sandelig noget, der viser sig selv. Få erfaringer kan være mere umiddelbare end erfaringen af, at der ikke er plads i en kupé. Men da bør 11.5 kunne føres tilbage til – være sand, idet den følger af – et apparitionsudsagn: ' $\Sigma(\text{alle pladser i kupéen er optaget})$ '.

Af (11.5) følger det til en begyndelse, at

(11.5.1) $(x)(x \text{ er en plads i kupéen} \supset x \text{ er optaget})$

³⁷ At der er 2 hhv. 34 æbler, betyder ganske vist ikke *mere* end, at tællingen af æblerne *ender* ved 2 hhv. 34. Men kun i det sidste tilfælde er vi nødt til at *udføre* tællingen.

³⁸ Vi har naturligvis ikke lettere ved at forestille os, at Gud har et sådant overblik, end vi for øvrigt har ved at forestille os Gud. Men på den anden side letter det vore forestillinger om Gud, at han hér og dér blot er gradsforskellig fra os.

³⁹ "NNs fingeraftryk er på glasset": det er ikke til at høre, om 'fingeraftryk' er i éntal eller flertal. "Fingeraftrykket på glasset er NNs": her er 'fingeraftryk' i éntal. "Fingeraftrykkene på glasset er NNs": her er det i flertal.

og eftersom både en plads i en kupé og en optaget plads i en kupé er *fænomener*, får vi også:

$$(11.5.2) \quad (x)[(\sum x)(x \text{ er en plads i kupéen}) \supset (\sum x)(x \text{ er en optaget plads i kupéen})]$$

Men 11.5.2 er ikke noget apparitionsudsagn. Snarere måtte det være en *generalisering* af et apparitionsudsagn $(x)[(\sum)(\dots)]$. Men heller ikke indholdet af parentesens '[...]' i 11.5.2 er et apparitionsudsagn: det hævder ikke, *at* noget viser sig, men at noget bare viser sig, *hvis* noget andet også viser sig. Hvad er det da for et "noget", der viser sig selv, når det, at alle pladser er optaget, er noget, der viser sig selv? Apparitionsudsagnet $(\sum x)(Fx)$ bestemmer x som det objekt, hvorom det gælder at F , og hævder, at dette objekt selv demonstrerer, at det findes. Hvad skal ' F ' da betyde i 11.5? Vi kan ikke skrive

$$(11.5.3) \quad (\exists x)((x)(x \text{ er en plads i kupéen} \supset x \text{ er optaget}))$$

En form som "der findes et x , således at det gælder for ethvert x , at ..." giver ikke mening. Vi kan heller ikke for at undgå dette problem definere et objekt $(\exists y!)$, således at

$$(11.5.4) \quad (\exists y)[(x)(x \text{ er en plads i kupéen} \supset x \text{ er optaget})]$$

eftersom denne påstand slet ikke siger noget om det y , den hævder eksistensen af.

Et af logikkens almindelige problemer med A-dommen "Alle S er P " er, at den skal tage højde for, at mængden af S 'er i "alle S " skal kunne være både endelig, uendelig ("alle primtal større end 2 er ulige tal") og tom ("ethvert legeme, der falder til jorden i et fuldstændigt lufttomt rum, falder med samme hastighed").⁴⁰ Men vort eksempel træffes ikke heraf: Hvis det overhovedet er mængder, vi taler om, er de endelige.

Vi ved, hvordan den enkelte optagede plads ser ud, når den viser sig som en optaget plads:

$$(11.5.5) \quad (\sum x)(G_n x \setminus Hx)$$

hvor ' G_n ' betyder '(er) plads n i kupeen', mens ' H ' betyder '(er) en optaget plads'. Herefter kan vi naturligvis summere op:

$$(11.5.6) \quad (\sum x_1)(G_1 x_1 \setminus Hx_1) \cdot (\sum x_2)(G_2 x_2 \setminus Hx_2) \cdot \dots \cdot (\sum x_6)(G_6 x_6 \setminus Hx_6) \cdot (\sum y)(y \text{ er den kupé med sine i alt 6 pladser})$$

Der er syv konjugerede påstande. Der er en for hver af de optagede pladser og én til: lige som x i 11.4.4 viste sig som fadet T med sine i alt to æbler, må kupéen selv vise sig med sine i alt seks pladser.

Men vi er ikke kommet ret meget videre: Omtrent som vi i 11.4.1 ikke fik én men to visninger og to objekter i apparition, får vi hér ikke ét, men seks-syv apparitionsudsagn. Vi får ikke *totaliteten* med: det, der under ét viser sig som det forhold, at alle pladser er optaget. Imidlertid, lige som to

⁴⁰ Det er en af pointerne, når moderne logik erstatter de klassiske A-domme med *general propositions* af formen $(x)(Fx \supset Gx)$

æbler på et fad står i apparition, idet *fadet* viser sig som et fad med to æbler, står de seks pladser i en togkupé i apparition, idet *kupéen* viser sig som en kupé med alle seks pladser optaget.⁴¹ Lige gyldigt hvor mange eller hvor få besatte siddepladser, der for tiden er i kupéen, viser kupéen sig allerførst som en kupé (underforstået: en kupé med siddepladser, en kupé hvor alle pladser er siddepladser):

$$(11.5.7) \quad (\sum x)(x \text{ er kupé nr. 26})$$

og for den kupé gælder det lige nu, at

$$(11.5.8) \quad (y)(y \text{ er en plads i kupéen} \supset y \text{ er en optaget plads i kupéen})$$

hvorefter udsagnet ' $(\sum x)(\text{alle pladser i kupéen er optaget})$ ' bliver ækvivalent med

$$(11.5.9) \quad (\sum x)[(x \text{ er kupé nr. 26}) \cdot (y)(y \text{ er en plads i } x \supset y \text{ er en optaget plads i } x)]$$

formelt svarende til:

$$(11.5.10) \quad (\sum x)(Kx \cdot (y)(yRx \supset ySx))$$

Den generelle påstand, vi begyndte med, havde to termer. Svarende til F og G i ' $(x)(Fx \supset Gx)$ ' var der tale om (a) pladser i kupéen, der så kunne være kunne være (b) optaget eller ikke-optaget. Formlen 11.5.9 føjer hertil (c) kupéen selv. Er det virkelig nødvendigt for at bringe den alle pladser omfattende totalitet af optagne pladser i apparition? Er det samme nødvendigt ved enhver A-dom? Må vi have bundtet med, når vi taler om alle nøgler i et bundt, bakken selv, når vi taler om alle æggene i en æggebakke? Og hvad er apparitionssubjektet – hvad er det, der viser sig selv – når det fx viser sig, at alle sømænd er søstærke? Kan vi ikke nøjes med én gang for alle at introducere "mængden af S" som den deskription, der svarer til 'alle S' i A-dommen "Alle S er P"? Vi definerer fx ' α ' som "mængden af pladser i kupéen" og ' β ' som "mængden af pladser, der er optaget". Det gælder da at

$$(11.5.11) \quad (y)[(y \in \alpha) \supset (y \in \beta)]$$

Men der er flere problemer: (a) For det første har vi i (11.5) at gøre med en mængde (svarende til pladserne i kupéen), som opgøres i *to* delmængder (mængden af pladser, der er optaget, og mængden af pladser, der ikke er optaget), hvoraf den *ene* er en tom mængde. En sådan konfiguration viser sig i mængdelæren, dér regner vi med den, dér er vi nødt til at regne med den. Men den viser sig ikke i dagliglivet. (b) Hvorledes ser en tom mængde overhovedet ud? (Altså ikke: hvordan viser det sig, *at* en mængde er tom? men: hvorledes viser en tom mængde sig selv?) Et æblefad uden æbler er noget andet end en mængde af æbler uden medlemmer. (c) Der findes bunker med sten, marker med får, kollektioner af dametøj, kasser med øl dvs. med øller. Der er tale om *samlinger* af objekter. Om en samling kan vi sige, at den til forskel fra en mængde er defineret før og ved noget mere end det, der definerer medlemskabet af samlingen. Kupéen er mere end de seks siddepladser, som udgør mængden af siddepladser i kupéen. Allerede bunken med sten er mere end mængden af sten i bunken. Bunken er det, som stenene er alle stenene i. Bunken er det, de sten, der

⁴¹ Hvis der er fire optagede pladser i kupéen med i alt seks pladser, står de i apparition, idet kupéen viser sig med de fire ledige pladser. Det vender vi tilbage til under 11.8.

tilhører mængden, tilhører mængden ”i kraft af”. Mængder? Jeg ved ikke, hvad det vil sige at finde en mængde, derfor ved jeg ikke, hvad det vil sige at en mængde ”findes”. Jeg har aldrig set en mængde. Jeg ved ikke, hvordan en mængde ser ud. Og derfor kan jeg heller ikke have en mening om, hvad det vil sige, at en mængde ”viser sig”. Mængder gør ikke andet at sortere alverdens objekter i dem, der er medlem, og dem, der ikke er medlem af mængden.

Vi kommer altså ikke udenom det: (i) der er sæder i kupéen hhv. kupéen er en kupé med siddepladser; (ii) der er siddepladser, som er optaget; og (iii) de er alle optaget. At alle pladser i kupé nr.26 er optaget, er kun noget, der viser sig selv – ’ Σ (alle pladser i kupéen er optaget)’ er kun sand – hvis ’alle pladser i kupé nr.26 er optaget’ ækvivalerer med 11.5.9.

11.6. Kupeen er tom

Eksempel 11.5 illustrerer, hvorledes en *generalitet* – et forhold, der må beskrives ved en generel påstand, den klassiske ”A-dom” – kan vise sig selv og da som en *totalitet*.⁴² Og allerede hermed er vi kommet et stykke på vej, når vi vil bestemme, hvorledes et forhold, der udtrykkes ved en ”E-dom”, kan vise sig selv. Hvis en plads i en kupé er optaget, er den en plads, der ikke er ledig. Og erfaringen af kupeen, hvor alle pladser er optaget, er den samme erfaring som erfaringen af, at der ikke findes ledige pladser i kupeen. (i) Objektet ”den kupé-med-ingen-pladser-optaget”, er det samme objekt som (ii) ”den kupé-med-alle-pladser-ledige”, og *viser sig* på samme måde, hvad enten det viser sig som (i) eller (ii). Vi har hhv.

$$(11.6.1) \quad (\Sigma x)[(x \text{ er kupé nr. 26}) \cdot \neg(\exists y)(y \text{ er en plads i } x \cdot y \text{ er en optaget plads i } x)]$$

og

$$(11.6.2) \quad (\Sigma x)[(x \text{ er kupé nr. 26}) \cdot (y)(y \text{ er en plads i } x \supset y \text{ er en ledig plads i } x)]$$

Sådan ser en tom togkupé ud. Sådan viser tomheden sig selv.

En anden ting er, hvorledes jeg ser tomheden, idet den – i epistemisk forstand – viser sig for mig. Hvis jeg er træt, menneskesky og let hældende mod det misantropiske, opfyldes jeg i et vist mål, og da netop ved tomheden i kupéen, af glæden ved udsigten til et stykke tid i fred. Hvis jeg er bange for at være alene, fyldes jeg snarere – ved den samme tomhed – af angst.

Livet i en togkupé er ikke altid *så* enkelt: Hvis der ikke sidder en person på sædet, men står en taske, er der to muligheder: (a) tasken er efterladt af en person, der optager pladsen, men som for en stund har forladt pladsen; eller (b) tasken er ikke efterladt af en person, der optager pladsen, den er snarere glemmt. Om (a) eller (b) er tilfældet, viser sig kun ved indikation. Men *når* det faktisk er tilfældet, at tasken er glemmt, viser pladsen sig også *som* en tom plads. Det vil igen sige: når jeg *ved*, at tasken er glemmt, så *ser* jeg pladsen som det, den er og viser sig som: en tom plads.

⁴² Vi kan også sige: hvorledes en dom af formen ’ $(x)(Fx \supset Gx)$ ’ undertiden – afhængig af betydningen af termene F og G – kan ækvivalere med en påstand ’ $(\exists y)(Hy)$ ’ og således konverteres til objektet ’ $(\exists y!)(Hy)$ ’. (For god ordens skyld bør vi lige minde om, at ’konvertering’ hér betyder noget andet end syllogistikkens begreb: ombytning af subjekt og prædikat, – hvilket netop ikke er muligt, når dommen er en A-dom!)

11.7. *Det gyldne bjerg findes ikke.*

Som vi har set det, er overgangen fra position til negation ikke så ”neutral” eller ”uskyldig” i apparitionslogikken, som den er i elementær formel logik, hvor enhver negativ påstand ’ $\neg q$ ’ kan omgøres til en positiv påstand ved en definition, som vi udfører uden konsekvenser for hverken logikken eller sagen selv: ’ $\neg q =_{df} r$ ’. Når et menneske, en sten, et bjerg etc. findes, så viser de sig selv og viser dermed – ved sig selv – *at* de er til. Når en ting derimod *ikke* findes, viser den – for det første – ikke selv, at den ikke er til. Og hvis der findes sådan noget som ”det x, der er det ikke-værende gyldne bjerg”⁴³, så viser dét heller ikke sig selv. Hvordan sker visningen da? Er visningen blot en indikation? Eller er der *i* – og ikke blot som en følge *af* – selve det, at noget *ikke* findes, noget, der viser sig selv? Kan fravær vise sig *som* fravær? Hvordan?

Den kendsgerning, at Det gyldne bjerg ikke findes, er nøjagtig lige så ”objektiv” som den kendsgerning – hvis det snarere var dét, der var kendsgerningen – at Det gyldne bjerg findes. De to kendsgerninger er på flere måder forskellig art og form, og vore muligheder for og metoder til at verificere påstande om forholdet er forskellig. Men det er stadig kun den epistemologiske side af sagen. Tingene findes eller findes ikke, før, uafhængigt af og som fundering for udformningen af vore procedurer for at finde ud af, *om* de findes eller ikke findes, hhv. godtgøre *at* de findes eller ikke findes.

Ethvert sted, hvor noget kan være en passager, der sidder i en kupé – loftet i kupéen er altså ikke inkluderet, heller ikke gulvet, men sæderne: passende betegnet ”siddepladser” – er også et sted, hvor fraværet af en siddende passager viser sig *som* fravær af en siddende passager, idet pladsen viser sig som en tom plads. Og ethvert sted, hvor noget kan være Det gyldne bjerg – min garage er ikke inkluderet (heller ikke din), heller ikke dette eller hint sted på bunden af Atlanterhavet, formentlig heller ikke månen – er også et sted, hvor fraværet af Det gyldne bjerg kan vise sig *som* fravær. Fraværet af Det gyldne bjerg et bestemt sted, viser sig selv på dét sted *som* en bestemmelse *ved* det sted, lige som en bestemt tom siddeplads viser sig selv i kupéen. *Vi* ser umiddelbart fraværet af Det gyldne bjerg, hvor som helst vi ser *efter* Det gyldne bjerg og erfarer, at det ikke er der.

Men sådan er det med ethvert sted (”any place” og ”each place”). Og hvis ethvert sted (”each place”), hvor Det gyldne bjerg kan være, er et sted, hvor fraværet af Det gyldne bjerg viser sig, så findes Det gyldne bjerg ikke, og dets fravær – ikke-eksistensen af det gyldne bjerg – viser sig overalt, skønt *vi* ikke uden videre ser det som sådan. Vort problem er nemlig, at der ikke gives et sted at være for *os*, hvorfra vi på én gang kan se til alle de alle steder, hvor Det gyldne bjerg er fraværende, således som vi i døren til kupéen i ét nu ser, at kupéen er tom. Vi har ikke overblikket, men vi ved godt, hvad det vil sige at have det. Og netop i mangel af overblik – for at ”skaffe overblik”, siger vi undertiden – må vi flytte os fra sted til sted eller fordele os, så godt vi kan. Kanhænde Gud overskuer alle kontinenter i ét blik, således som vi overskuer en togkupé.

Vi har ikke hermed leveret en *all-round procedure*, der omgør enhver A-dom til en singulær dom og derved formelt set muliggør definitionen af et apparitionssubjekt. Hvad er fx apparitionssubjektet, når det viser sig, at alle sømænd er søstærke? Svaret er: der *er* netop ikke noget, der viser sig selv, så længe vi ikke kan definere et rammesættende/samlende objekt, der samler eller for-samler alle sømænd, således at de bliver til noget mere end mængden af sømænd. Det kan vel vise sig – det må så være ved indikation – at alle sømænd er søstærke. Det *må* det jo gøre, hvis det er sandt, at de

⁴³ Er det det Meinong mener med ’subsistens’?

er det. Påstanden er da snarere en påstand om sømænds natur, om hvorledes sømænd er, fordi de er sømænd. Sømænd er af væsen søstærke.

Hvis 'alle sømænd er søstærke' er en påstand om, at alle sømænd til alle tider – i det mindste frem til i dag – har været søstærke, er den håndterlig nok: det er klart nok noget, der kun viser sig ved indikation eller demonstration (altså kun viser sig ved at noget andet viser det). Afdøde sømænd var og viste sig som søstærke sømænd, mens de levede, men viser sig ikke i dag.

Men hvis 'alle sømænd er søstærke' handler om alle *nulevende* sømænd, svarer situationen til eksemplerne ovenfor: Levende, søstærke sømænd viser sig så godt som hvide borde, togkupéer, pladser i togkupéer, gyldne bjerge og meget andet – også *en bloc*.

11.8. Nogle svaner er sorte

Blandt de klassiske domsformer er det I-dommen, der volder de største vanskeligheder i apparitionslogikken. Epistemologisk er den simplere at håndtere end A-dommen: Det er overkommeligt at erfare, at nogle sømænd er søstærke, hvorimod det kræver sin mand at dokumentere endsige erfare, at de alle er det. Apparitionslogisk stiller det sig anderledes. Hvis det skal gælde at ' Σ (nogle svaner er sorte)' – altså at "'nogle svaner er sorte' er noget, der viser sig selv" – må der som minimum kunne formuleres en hermed ækvivalerende påstand af formen 'der gives ét objekt, som er ...'. Og det kan der – vil vi se – ikke uden videre.⁴⁴

Der er sikkert en sammenhæng mellem, hvad der er epistemologisk (verifikationsmæssigt) *simpelt* og hvad der er apparitionslogisk *kompliceret*. Epistemologi handler i høj grad om, hvorledes det er muligt uden overblik over "det hele" at vide noget om "det hele". Hvorimod apparitionslogikken i udgangspunktet lader det gælde for bestemt, hvorledes det hele *er* og følgelig *viser sig* og principielt gør sig tilgængeligt for *os*, før vi inlader os med at erkende det – herunder: erkende det partielt, stykkevis og delt.

(a) Vi har set (eks.11.5), at udtryk som 'alle pladser i kupé nr.26' eller 'alle ledige pladser i kupé nr.26' ikke bestemmer et objekt, der kan stå i apparition. Det beror ikke på kupéers eller siddepladsers fænomenologi, men på det rent logiske forhold, at 'alle S' ikke kan bringes på formen ' $(\exists x!)(Fx)$ ': 'det objekt, som er F'. Tilsvarende kan en påstand som "alle S er P" ikke bringes på formen ' $(\exists x)(x \text{ er } \textit{det} \text{ objekt, hvorom det gælder at } \dots)$ '. (b) Tilsvarende er størrelsen 'nogle pladser i kupéen' duelig som grammatisk – i klassisk logik også logisk – subjekt, men umulig som subjekt i en apparitionssætning: 'nogle S' kan ikke bringes på formen ' $(\exists x!)(Fx)$ ', og 'nogle S er P' kan ikke bringes på formen ' $(\exists x)(x \text{ er } \textit{det} \text{ objekt, som } \dots)$ '.

Men i det første tilfælde var konverteringen mulig: (a) "Alle pladserne i kupéen" er et dueligt apparitionssubjekt – en totalitet, der viser sig som totalitet – idet det kan udtrykkes ved deskriptionen ' $(\exists x!)(x \text{ er kupéen med sine – alle sine – pladser})$ '. Og af udtrykket 'alle ledige pladser – fx alle fire ledige pladser ud af i alt seks pladser – i kupé nr. 26' afleder vi deskriptionen ' $(\exists x!)(x \text{ er kupé nr. 26 med sine – alle sine – ledige pladser})$ ' (b) "Kupéen med 'nogle ledige pladser'" derimod er *enten* objektet "kupéen med *alle* sine for tiden værende ledige pladser", altså det samme objekt, som vi afledte af "alle ledige pladser i kupéen"; *eller* den er "kupéen med netop den₁ plads ledig og den₂ plads ledig og den₃ ...". Og vist er netop *disse* ledige pladser også "nogle"

⁴⁴ At et udtryk ikke 'uden videre' kan bringes på en bestemt anden form, betyder stadig: det må afhænge af termerne betydning, og af hvad det er, vi konkret taler om.

ledige pladser, men ”nogle” pladser behøver ikke at være netop disse ledige pladser. Når det drejer sig om ”nogle sorte svaner”, er det, der viser sig selv enten (i) ”(alle) svanerne på et bestemt sted” som ”det sted med (alle) sine svaner”⁴⁵; eller (ii) ”den svane og den svane og den ...”.

Det er ikke antallets ubestemmelighed, der skaber problemet. Nogle sten på stranden er af rød granit. Hvad der skal regnes for ”den strand”, hvad der er stort nok til at være en sten, hvad der tæller som én sten, kan *du* afgøre. Men når du har afgjort det, og har talt og har talt rigtigt, så viser noget sig – viser sig epistemisk – at være tilfældet, som allerede var tilfældet – og allerede viste sig at være tilfældet – før du begyndte at tælle. Vi ser fadet – fadet viser sig – med æbler, altså ”nogle-æbler” eller ”de-og-de-æbler”, men da netop med *sine* æbler og da med *alle* sine æbler.)

Det leder over til næste problem: Det er som sagt ingen kunst at gøre den erfaring, *at* der findes sorte svaner hhv. *at* nogle svaner er sorte. Den gør man, når som helst man befinder sig et sted, hvor der er en eller måske to, gerne flere sorte svaner. Sådan gør du, og sådan gør jeg. Men jeg ser de svaner på den strand, du ser hine svaner på en anden strand. Vor konklusion er den samme. Men ”objektet”, vi ser, er ikke det samme.

Konklusion: ’nogle ...’ er kun en logisk, ikke en apparitionslogisk operator. Den har ingen fænomenologisk status. ’Nogle A’ kan ikke vise sin ”nogle-hed”. Apparitionssubjektet bestemmes som ”den forsamling med *alle sine* A” eller som ”*hvilke* A? *disse* A!”. ”Some object (of a certain sort)” eller ”some objects (of a certain sort)” viser kun sig selv som ”a *certain* object (of that sort)” eller ”these *specific* objects (of that sort)”. Et stykke kage forstået som et stykke af en kage kan formalt taget stå i apparition, for så vidt et hvilket som helst stykke af kagen er et ”hvilket stykke?” og – derfor – et ”dét stykke”. ”Der står nogle borde i kælderens: det er noget, der viser sig selv”: ja, for det er nogle *bestemte* borde – i det mindste bestemt som *de* borde, der står i kælderens – og de er følgelig *alle* bordene i kælderens og viser sig, idet kælderens viser sig med bordene i kælderens”. Der er ikke noget, der viser sig selv, og hedder ”nogle borde” eller ”some swans”, kun ”de og de og dermed alle de bestemte borde” hhv. ”those specific i.e. all these swans”.

Sorte svaner viser kun, at nogle svaner er sorte svaner ved at demonstrere det. Der er to måder: (a) Det x_1 , der viser sig selv som *den* sorte svane, og/eller det x_2 , der sig selv som *den* sorte svane, og/eller ... etc., viser at nogle svaner er sorte svaner. (b) det y , der viser sig selv som *dét* sted med alle *sine* svaner, viser at nogle svaner er sorte svaner.

11.9. *Det gyldne bjerg findes.*

Sætningen har mindst tre mulige betydninger: (i): ”Der findes gyldne bjerge”; (ii) ”Der findes ét og kun ét gyldent bjerg”; og (iii) ”Der findes ét og kun ét bjerg, som er gyldent, og som de og de folk dér og dér kalder ’Det gyldne bjerg’”. Vi så bort fra disse distinktioner i 11.7 og læste ’Det gyldne bjerg findes ikke’ som ”Der findes ikke gyldne bjerge”. For øvrigt gælder det, at hvis der ikke findes gyldne bjerge, findes der heller ikke ét og kun ét gyldent bjerg og heller ikke et gyldent bjerg, der ydermere bærer navnet ”Det gyldne Bjerg”.

⁴⁵ Herunder måske ”verden med sin bestand af svaner hhv. af sorte svaner”. Den viser sig hele tiden, men er kun praktisk tilgængeligt for et guddommeligt overblik. Men det er alligevel den, jeg forholder mig til, når jeg *siger*, at ”nogle svaner” – nogle ud af alle – er sorte. – I hele eksemplet har vi regnet ’Nogle svaner er sorte’ for ækvivalent med ’Der findes sorte svaner. Det er enklet på den måde, men det er sjældent hele meningen, når den ene siger til den anden, at nogle svaner er sorte. Udsagnet bør foldes ud til: ”Der findes *også* sorte svaner i.e. der findes *både* hvide svaner [hvilket vi begge vidste] *og* sorte svaner.” Hvis der yderligere skal optages et sådant ’også’ i bestemmelsen af apparitionssubjektet, bliver apparitionens umulighed endnu tydeligere.

(i) Er der noget, der viser sig selv, når det viser sig, at der findes gyldne bjerge? Hvad er apparitionssubjektet? Spørgsmålet opstår ikke, fordi vi mangler fortrolighed med objekter af den slags. Den, der hævder 11.9, har ikke nødvendigvis fundet bjerget – det er der måske ingen, der har – men han holder det for dokumenteret, at det findes. Og han ved, hvad det er, han holder for dokumenteret, for så vidt han ved, hvad det vil sige at finde det. Apparitionsforholdet er jo ganske det samme for gyldne bjerge, hvide borde, mennesker, kupéer, svaner, tåger m.m.⁴⁶ Problemet opstår på samme måde som i 11.8 i forbindelse med den apparitionslogiske konvertering af en I-dom: ”Nogle bjerge er gyldne”. Og mine kommentarer til et udsagn som ’ Σ (nogle bjerge er gyldne)’ er de samme som til udsagnet ’ Σ (nogle svaner er sorte)’.

(ii) Logisk-verifikationsmæssigt er ”der findes et og kun et gyldent bjerg” mere kompliceret end ”der findes gyldne bjerg”. Først skal (i) være opfyldt, idet vi finder dét gyldne bjerg dér. Dernæst skal det være godtgjort, at der ikke findes *andre* gyldne bjerge. Men apparitionslogisk er det enklere. Det gyldne bjerg viser sig som det eneste gyldne bjerg, nøjagtigt som bordet i stuen viser sig som det eneste bord i stuen. Det er atter et spørgsmål om overblik. Påstande som ’stuen viser sig med ét hvidt bord’, og ’jorden viser sig med ét gyldent bjerg’ er af samme orden. Men overblikket over borde i stuen *har* vi, når vi er i stuen. Overblikket over jordens bjerge har vi ikke, blot vi er på jorden: vi må *skaffe* os overblikket.

(iii) Dette er den simpleste version at analysere: At noget bærer et navn, er aldrig noget, der viser sig selv. Bjerget derovre viser sig som bjerg og som gyldent – hvis det bærer navnet med rette – men behøver noget andet til at vise, at det bærer navnet ”Montes auri”.

---

⁴⁶ Når jeg tager Det gyldne bjerg som eksempel, er det ikke fordi jeg tror, at det alligevel findes, men af veneration for den filosofi, der siden Frege har analyseret, hvad det indebærer, at det *ikke* findes.

12. Analyser. 2.del

Fælles for begge analytiske afsnit er problemstillingen omkring det at omgøre elementære visningsudsagn til apparitionsudsagn dvs. den mulige tilbageføring af elementære visningsforhold til apparitionsforhold. Hvornår viser noget sig at være en kendsgerning, fordi noget – et objekt – viser sig selv? I 11.afsnit undersøgte vi en række eksempler på elementære visningsudsagn, der allerede i kraft af deres logiske form modsatte sig en sådan omgørelse. Den eller den dom, der hævder, at noget er tilfældet, lod sig ikke uden videre – som en forudsætning for formuleringen af et apparitionsudsagn – konvertere til en deskription, der kan bestemme et apparitionsobjekt. I det følgende vil vi studere en række eksempler, hvor apparitionsforholdet er intrikat i kraft af tingens fænomenologiske struktur.

12.1. Bilen kan starte

I en forstand håber Peter, at hans nye tyverialarm aldrig kommer i brug. I en anden forstand gør han snarere brug af den hele tiden, helt uafhængig af, om der nogensinde er nogen, der forsøger at bryde ind i hans hus. Det gælder hele tiden, at *hvis* nogen forsøger at bryde ind, *så* udløses alarmerne. Det er et hypotetisk forhold, men med store faktiske og praktiske konsekvenser. Peter forlader *faktisk* oftere sit hjem om aftenen end før, og i længere tid end før. Og på arbejdspladsen arbejder han *faktisk* oftere over, fordi han bedre *kan* forlade sit hjem om aftenen end før, og i længere tid end før. Hvilket medfører, at han *faktisk* bliver forfremmet. Hvilket medfører ... etc. (Og så har jeg endda set bort fra alarmens bidrag til Peters sindsmæssige ligevægt – og hvad det videre kan kaste af sig!)

Epistemisk taget: enhver brugsting, jeg faktisk tager i brug, må allerede *kunne* bruges. Og i udgangspunktet og i almindelighed *regner* jeg også med, at den *kan* bruges. Jeg forlader mig i almindelighed på, at kniven jeg griber om kan skære; at gulvet jeg står på kan bære; at loftslýset virker. Jeg regner også med, at sanserne er til at stole på – og folk med. Den sag kan i princippet ikke være anderledes, hvis en verden skal være til at leve i. Hvilket vor verden i princippet er. Den eksistential-ontologiske analyse af en sådan ”tagen-for-givet” hører dog hjemme i anden sammenhæng.

Mange ting i vort moderne liv er ikke blot indrettet på, at biler faktisk starter i ethvert nu, hvor vi drejer tændingsnøglen om, men på, at de starter, hvis vi får brug for at køre i dem.⁴⁷ Som så mange andre ting er bilen et redskab at have i beredskab. Bilens ”kunnen-starte” er en bestemmelse ved bilen og et lige praktisk afgørende eller ”objektivt” forhold, hvad enten nogen netop starter bilen eller ikke. Viser denne ”kunnen” sig selv?

Påstanden ’bilen kan starte’ betyder:

⁴⁷ Vi har også indrettet os på, at vi faktisk ofte får brug for at køre i dem og faktisk ofte kører i dem. Som sådan har vi også indrettet os på, at de starter, *når* – ikke blot *hvis* – vi får brug for at køre i dem.

$$(12.1.1) \quad \text{nogen prøver at starte bilen} \Rightarrow \text{bilen starter}$$

Begge dele kan stå i apparition, og vi får:

$$(12.1.2) \quad \Sigma(\text{nogen prøver at starte bilen}) \Rightarrow \Sigma(\text{bilen starter})$$

Men heraf følger ikke at

$$(12.1.3) \quad \Sigma(\text{nogen prøver at starte bilen} \Rightarrow \text{bilen starter})$$

Imidlertid har vi også

$$(12.1.4) \quad \text{bilen starter} \angle \text{bilen kan starte}$$

dvs. bilens start, som den sker hér og nu, demonstrerer, at bilen *kan* starte. Endvidere gælder det i al uomtvistelighed, at bilens "kunnen-starte" – bilens *potentielle* start – viser sig, idet bilen faktisk – *aktuelt* – starter.

Men hvordan skal dette nøjere forstås? Vi kan prøve med formlen for "p viser sig ved q":

$$(12.1.5) \quad \text{bilen starter} \angle \text{bilen kan starte} \Rightarrow \Sigma(\text{bilen starter} \cdot \text{bilen kan starte})$$

Men denne påstand er "sær". Den gør ikke forholdet mellem bilens start og bilens "kunnen-starte" tæt nok. Vi har stadig (se s.5)

$$(12.1.6) \quad q \text{ viser at } p \equiv p \text{ følger af } q$$

Og påstanden om, at bilens start *viser* (demonstrerer), at bilen kan starte, er da også ækvivalent med påstanden om, at 'bilen kan starte' *følger af* 'bilen starter'. Men slutningsforholdet hér er rent formalt: det forbinder påstande i kraft af påstandenes struktur og betydning, ikke i kraft af forhold i verden. Og lige så logisk slutningen er, lige så lidt "visning" er der i forholdet.⁴⁸ Bilens potentielle start viser sig ikke "ved" bilens aktuelle start, på samme måde som feberen viser sig "ved" de røde kinder (se s.16f.).

Skal vi snarere sige, at den potentielle start ikke blot viser sig *ved*, men *i og ved* den aktuelle start?

$$(12.1.7) \quad \Sigma(\text{bilen starter}) \cdot \text{bilen kan starte} \Rightarrow \Sigma(\text{bilen starter} \cdot \text{bilen kan starte})$$

Det fører et skridt videre: 'bilen kan starte' følger logisk af 'bilen starter', som igen følger af ' $\Sigma(\text{bilen starter})$ '. Så 12.1.7 kan forkortes til:

$$(12.1.8) \quad \Sigma(\text{bilen starter}) \Rightarrow \Sigma(\text{bilen starter} \cdot \text{bilen kan starte})$$

Men det er endnu ikke tilstrækkeligt. At bilen kan starte, er ikke noget, der alene viser sig selv *ved* eller *i og ved* bilens faktiske start. At bilen faktisk starter er det bestemte *vilkår*, hvorunder bilens "kunnen-starte" viser sig selv:

---

⁴⁸ Om formale og verdslige slutninger se s.5-6.

$$(12.1.9) \quad \Sigma(\text{bilen starter}) \Rightarrow \Sigma(\text{bilen kan starte})$$

Dette eksempel handler ikke om et alment apparitionslogisk problem omkring forholdet mellem det mulige og det faktiske. At tale om den blotte "mulighed" eller anvende udtryk som "det er muligt at p " er i alt fald ikke tilfredsstillende, når det er bilers start, vi taler om. (Hvem er fornøjet med en bil, der muligvis starter?) Når vi taler om, at bilen "kan" starte, skal muligheden forstås som en evne – et potentiale – der ganske sikkert udfoldes under bestemte vilkår. Skolastikken taler om *facultas* og *actus*.

Et andet eksempel, et andet begreb 'mulighed'. Om implikationerne af, at noget "kan" ske, når vi ikke kender endsige kontrollerer betingelserne, hvorunder det sker – hvis det sker: En by ved foden af en vulkan. Det er sjældent, den bryder ud. Når det sker, volder det beboerne store ødelæggelser. Men også dette, at den hele tiden *kan* bryde ud, betyder noget – hele tiden. Det viser sig i byens indretning og hele fysiske miljø, i tilstedeværelsen af borgerværn og evakueringsplaner, i folks hele indstilling til livets store spørgsmål. (Måske hersker hér den samme fromhed som for den jyske Vesterhavsfisker: ikke blot et grundliggende *memento mori*, men et "Husk, at undergang og død kan komme over natten!") Der er mange ting, der viser, at en vulkan kan bryde ud i.e. at der findes en *mulighed* for, at den gør det. Men denne mulighed viser ikke sig selv, før vulkanen faktisk bryder ud. Det gør den forhåbentligt aldrig.

12.2. Peter er piberyger.

Sætningen "Peter er piberyger" har to betydninger: (a) Lige nu er Peter i færd med at ryge en pibe tobak. I den forstand kan Peter ikke være piberyger og med føje opholde sig i en kupé for ikke-rygere. (b) I almindelighed ryger Peter pibe. Det er i den forstand, Peter ikke holder op med at ryge pibe, hver gang han lægger piben fra sig efter et stop tobak. Der kan ikke sluttes fra sandhedsværdien af (a) til sandhedsværdien af (b) eller omvendt.

I den første forstand er piberygeren et *phainomenon*. Peter viser sig umiddelbart med sin dampende pibe på samme måde som med sit røde hår. Vi har:

$$(12.2.1) \quad \Sigma(\text{Peter ryger en pibe tobak})$$

Men også når Peter ikke aktuelt er i færd med at ryge pibe – i.e. ikke er piberyger i den første betydning – er han piberyger i den anden forstand. Og nu begynder det at blive kompliceret. Hvis vi siger, at en piberyger er person, der regelmæssigt ryger en pibe tobak, må der være et φ således at

$$(12.2.2) \quad \varphi \angle \text{regelmæssigt ryger Peter en pibe tobak}$$

Hvis φ er en protokol over Peters liv med piben og tobakken, demonstrerer den hyppigheden og regelmæssigheden, med hvilken Peter ryger en pibe tobak:

$$(12.2.3) \quad \text{I protokollen er anført sådan og sådan } \angle \\ \text{regelmæssigt ryger Peter en pibe tobak}$$

Regelmæssigheden "selv" er ikke noget, der viser sig ved sig selv. Og så er det endda lige gyldigt, om Peter lige nu har gang i piben eller ikke.

Kan den – regelmæssigheden – vise sig *selv* ved noget *andet* end sig selv? Svarer forholdet i 12.2 til strukturen i 12.1, hvor det drejede det sig om en konkret, men typificeret/gentagelig handling over for den permanente *mulighed* for handlinger af netop den pågældende type. Den sidste er en realitet hele tiden, men træder først i apparition sammen med den første. Vi havde:

$$(12.1.5) \quad \Sigma(\text{bilen starter}) \Rightarrow \Sigma(\text{bilen kan starte})$$

Men vi har ikke tilsvarende:

$$(12.2.4) \quad \div \quad \Sigma(\text{Peter ryger en pibe tobak}) \\ \Rightarrow \Sigma(\text{Peter ryger regelmæssigt en pibe tobak})$$

Heller ikke:

$$(12.2.5) \quad \div \quad \Sigma(\text{Peter ryger en pibe tobak}) \cdot \text{Peter ryger regelmæssigt en pibe tobak} \\ \Rightarrow \Sigma(\text{Peter ryger en pibe tobak} \cdot \text{Peter ryger regelmæssigt en pibe tobak})$$

Handlingens regelmæssighed viser sig ikke *i og ved* handlingen. Selv om jeg netop *ser* Peter ryge pibe og *ved* at han regelmæssigt gør det, *ser* jeg ikke dermed selve regelmæssigheden i.e. jeg ser ikke Peter *som* piberyger i betydningen: en person, der regelmæssigt ryger en pibe tobak.

12.3. Det eller det er en aftale mellem den og den

Indgåelsen af en aftale er en begivenhed, der finder sted og viser sig, idet den finder sted. Hvis du er til stede, er du også vidne til aftalens indgåelse og kan senere vidne om det. Det er en god idé for aftalen og for det meste også for aftalens parter.

Aftalen *viser sig* kun i det øjeblik, den indgås, eller den viser sig kun *som* aftalens indgåelse og følgelig kun i det korte øjeblik, den står på: ”Lad os give hinanden hånd derpå ...!”, siger han, og det gør de så. Når aftalen er indgået, *findes* i.e. *består* den. Det gør den, selv om aftalens parter glemmer aftalen. Men meningen med aftalen er, at den skal holdes. (Og den ”mening” er ikke noget, parterne ”lægger i” aftalen, men er aftalens egen. Det er simpel begrebslogik, at en aftale *qua* aftale skal holdes.) Og den *virker* kun som aftale, for så vidt den huskes. Hvis nogen glemmer aftalen kan det evt. vises – noget kan vise – *at* indgåelsen af aftalen fandt sted: de og de folk traf den gang aftale om det og det.

Blandt alle de ting, der kan vise, at noget – lad os kalde det ”hændelsen *K*” – skete, indtager *sporet* efter *K* en særstilling. Idet sporet *efter* noget viser, *at* det skete, viser det skete sig *som* sket. Idet sporet viser sig *som* spor, viser det hændte sig som hændt. Det hændte genkaldes ikke, det viser sig ikke ved at *ske* én gang til. Det viser sig netop som *sket*:

$$(12.3.1) \quad \text{sporet efter } K \angle (\exists t)(Pt, K \text{ sker}) \Rightarrow \\ \Sigma[(\text{sporet efter } K) \cdot (\exists t)(Pt, K \text{ sker}) \setminus K \text{ skete}]$$

hvilket vi læser: idet sporet efter K viser, at der har været en gang, hvor det var tilfældet, at "nu sker K ", viser K sig *ved* sporet *som* sket.⁴⁹

Således får den *signerede* aftale sin særlige betydning. Kontrakten skal ikke bare minde om aftalen. Det er der så meget, der kan, og godt det samme. Men i en helt væsentlig forstand *er* kontrakten aftalen. (Det ene stykke papir på skrivebordet er huskesedlen, der minder mig om en aftale. Et andet stykke papir *er* en aftale.) Kontraktforholdet er en særlig form for aftale. Det, der specifikt gør aftaleforholdet til et kontraktforhold, er, at aftalens indgåelse når sin afslutning *i sporet efter* aftalens indgåelse. Pennen løftes fra papiret ... dér står det: det er en aftale! Når handlingen er afsluttet, er kontrakten sluttet. Aftalen er indgået, idet øjeblik parterne har signeret den. Herefter er og bliver kontrakten en indgået aftale, idet kontrakten er, bliver og viser sig *som sporet* efter signeringsakten. Aftalen findes kun, for så vidt den er blevet indgået. Og indgået er den først, når kontrakten foreligger. Kontrakten er en aftale, som selv viser, at den er blevet-indgået. Kontrakten viser sig som spor efter en handling, der gik ud på – hvis mål og ende det var – at sætte sporet. At signere en aftale er at sætte spor efter aftalen, som netop først *er* en aftale, når den er signeret. Signeringen er naturligvis en handling med indhold og personale ("den og den person aftaler herved det og det"), men som handling *er* den en handling, der går ud på at sætte spor *efter* handlingen.

$$(12.3.2) \quad (\text{kontrakten} \angle \text{aftalen blev indgået}) \Rightarrow \\ \Sigma[(\text{kontrakten}) \cdot (\text{indgåelsen af aftalen} \setminus \text{aftalen blev indgået})]$$

Idet kontrakten viser, *at* (det engang skete, at) aftalen blev indgået, viser aftalens indgåelse sig selv *ved* kontrakten *som* sket. Idet kontrakten viser, *at* aftalen blev indgået, viser aftalen sig selv *ved* kontrakten *som* indgået.

12.4. Der mangler et billede på væggen

Til forenkling af drøftelsen tildeler vi fra begyndelsen p , q , r og s en række specifikke værdier: ' p ' betyder "der mangler et billede (evt. et bestemt billede) på væggen" læst som en påstand om væggen: "væggen mangler et billede" eller "det sted på væggen er et sted, hvor der mangler et billede"; ' q ' betyder "der plejer at hænge et billede på væggen" læst som "væggen plejer at være behængt med et billede"; ' r ' betyder "der hænger ikke noget billede på væggen", læst som "væggen er ikke behængt med et billede"; ' s ' betyder "der er en plet på væggen", læst som "væggen er beplettet".

Det viser sig, at der mangler et billede på væggen. Vi ved, hvordan væggen plejer at se ud. Det typiske indicium kender vi: det lyse rektangel på tapetet omkring et nøgent søm. Apparitionslogisk: pletten og sømmet demonstrerer, at der mangler et billede?⁵⁰

$$(12.4.1) \quad s \angle p$$

⁴⁹ ' $(\exists t)(Pt, \dots)$ ' læser vi (efter Prior): "Der var en gang eller tid ('P' for "past", 't' for "time"), hvor det gjaldt at ...".

⁵⁰ Det "typiske" *indicium*: det indicium, vi først, sikrest og mest iøjnefaldende genkender som *indikation*.

Men hvad betyder det, at der ”mangler” et billede? Først: mængden af ting, der ikke hænger på væggen, er overvældende. Der hænger heller ikke en Atlanterhavsdamper, og det kan der heller ikke. Men der kunne godt hænge en overfrakke. Udtrykket ’der mangler et billede’ angiver imidlertid noget mere specifikt, end at der godt *kunne* hænge et billede på væggen, men bare ikke gør det. Væggen er den væg i den stue og som sådan indrettet som et sted, hvor det er naturligt at hænge et billede – måske endda et bestemt billede eller i det mindste en bestemt *slags* billede. Væggen lader *fraværet* af billeder på væggen vise sig, omtrent som den tomme kupé lader fraværet af passagerer vise sig. Ikke med samme tydelighed, men på samme måde.⁵¹

$$(12.4.2) \quad \Sigma r$$

Så vidt så godt. At A ”mangler” betyder altid, at A ”er fraværende”. Men fraværet af A betyder ikke uden videre, at A mangler. At der ”mangler” et billede på væggen, betyder her, at et (bestemt) billede, som *plejer* at hænge dér, ikke hænger der nu. Billedet ”hører med til” stuen, og stuen er ikke helt *den* stue, når billedet ikke er der.⁵² Altså:

$$(12.4.3) \quad p =_{\text{df}} q \cdot r$$

Af (12.4.1) og (12.4.3) følger:

$$(12.4.4) \quad s \angle (q \cdot r)$$

Spørgsmålet er nu: kan selve manglen vise sig? kan manglen af A lige som fraværet af A vise sig selv?

At der *plejer* at hænge et billede på væggen, er ikke noget, der viser sig selv. Og så er det endda fuldstændig lige gyldigt, om der p.t. faktisk hænger et billede eller ikke. Men helt uafhængigt heraf – og stadig uanset om *vi* ved det eller ej – gælder det at

$$(12.4.5) \quad q \cdot \Sigma r \Rightarrow \Sigma(p \cdot r)$$

Formelt læst: idet (a) det *er tilfældet*, at væggen plejer at være behængt med det billede, og at (b) væggen *viser sig selv som* en væg, der ikke er behængt med det billede, så (c) *viser væggen også sig selv som* en væg, på hvilken der mangler et billede. Mere mundret: idet (a) det *er tilfældet*, at billedet plejer at hænge på væggen og (b) det *viser sig selv*, at billedet ikke hænger på væggen, så (c) *viser det også sig selv*, at der mangler et billede på væggen. Det epistemiske modstykke hertil lyder: (a₁) når vi *ved*, at der plejer at hænge et bestemt billede på væggen, og (b₁) *ser*, at billedet ikke hænger der nu, så (c₁) *ser* vi også, at der mangler et billede: *you are seeing the absence of the picture as the missing of the picture.*⁵³

⁵¹ Fraværet af passagerer: hvilke passagerer? Et sært spørgsmål: en hvilken som helst togpassager er en potentiel bruger af netop den kupé og den plads. Fraværet af billeder: hvilket billede? Enten dét billede: ”Hjort ved Furesøen”, eller et hvilket som helst billede, der kunne have hængt der i.e. kunne have haft sin plads dér.

⁵² Udsagnet ”Der mangler et billede på væggen” kan også betyde ”Der er brug for – det ville være godt med – et billede på væggen”. Men det er ikke en sådan interieur-æstetisk variant, vi analyserer.

⁵³ 12.4.5 har ikke formen ”A viser sig ved B” som ’ $B \angle A \Rightarrow \Sigma(A \cdot B)$ ’ eller ”A viser sig i og ved B” som ’ $\Sigma B \cdot A \Rightarrow \Sigma(A \cdot B)$ ’. For det første er der i disse udtryk simpelthen to og ikke tre termer. Desuden er

Pletten på væggen viser, at der hang et billede dér. Men når p viser sig selv, således som det er formuleret i 12.4.5, har s ingen funktion. Billedets fravær skal være i apparition og demonstreres som sådan ikke af noget andet. Til gengæld er det klart, at pletten på væggen har en vigtig epistemisk funktion: Hvordan kan vi vide, at der plejer at hænge et billede, således at vi kan se fraværet af billedet som manglen af billedet? Pletten på væggen lader os se noget, der allerede viser sig, men som vi ikke ville se, hvis vi ikke blev *bragt* til at se det.

Det er for så vidt en funktion, som andre ting kan varetage lige så godt. På kunstmuseet, hvor man ikke værdsætter pletter, anbringer man ved udlån til andre museer et lille skilt, som fortæller, hvad det er for et billede, der plejer at hænge på stedet dér. Men som spor efter det ophængte billede – sporet efter det, at der hang et billede – har pletten og sømmet en særlig ontologisk status. Ved sporet er der noget, der viser sig selv, som ellers ikke ville vise sig selv. Der er nemlig en vigtig forskel på den tomme plads i kupéen og den billedløse plads på væggen. Siddepladsen er en siddeplads i kraft af pladsens, togvognens og hele togfartens indretning. Kupéen er tom, men er ikke nødvendigvis *blevet* tom ("tømt") for passagerer. Billedets plads på væggen er derimod billedets plads i kraft af "et stykke historie" dvs. noget, der aldrig kan vise sig selv, eftersom det ikke *er* eller *sker*, men *var* eller *skete*, eller som kun "er" i betydningen: *er-sket*: Hér hang engang et billede, det gør der ikke nu, billedet er blevet fjernet – digt selv videre.

Groft taget er der tre slags ting, der kan demonstrere, at billedet engang var hér og følgelig er kommet bort herfra, i.e. at billedet er blevet fjernet fra væggen, i.e. at væggen er blevet "tømt" for billedet: (i) Først er der *oplysningen* derom. Nogen giver oplysningen; det står i en bog etc.⁵⁴ (ii) Så er der *mindesmærket* i betydningen enhver *reminder* på stedet om, at noget engang var eller skete på stedet: billedet hang hér, men er blevet fjernet. Eksemplet kan være det lille skilt på kunstmuseets væg. (iii) For det tredje er der *sporet*, i vort eksempel pletten og sømmet. Så vidt er strukturen den samme:

- (12.4.6) (i) oplysningen om at billedet er kommet bort fra væggen
 ∠ billedet er kommet bort fra væggen
 (ii) væggen med etiketten for det billede, som er kommet bort derfra
 ∠ billedet er kommet bort fra væggen
 (iii) væggen med sporet efter det billede, som er kommet bort derfra
 ∠ billedet er kommet bort fra væggen

(i) er en af demonstrationens normalformer. Og det gælder uden videre, at demonstrans er et andet *sted* end demonstratum. For mindesmærket og sporet gælder det derimod at

- (12.4.7) sporet/mindesmærket efter objektet A hhv. hændelsen K dér
 ∠ A fandtes hhv. K fandt sted dér

---

pointen dér, at A netop viser sig, idet B viser sig: "det hele" ender med at vise sig. I 12.4.5 er situationen den, at *noget*, som er tilfældet, men ikke er i apparition (nemlig q : "billedet plejer at hænge dér"), sammen med noget *andet*, som er i apparition (nemlig r : "billedet er fraværende"), medfører, at noget *tredje* (nemlig p : "billedet mangler") kommer i apparition – uden derved selv at komme i apparition.

⁵⁴ At oplysningen stemmer og således fortjener betegnelsen "oplysning", forudsætter vi hér som ellers, når det er den ontologiske visningsstruktur vi undersøger

For det meste *kan* demonstrans og demonstratum kun være to ting og dog være det samme sted, når de – som tilfældet netop er det i (ii) og (iii) – ikke er der på samme *tid*. Hvad er da den afgørende apparitionslogiske forskel mellem mindesmærket og sporet? Om sporet gjaldt det, at idet det viser sig *som* spor, viser det hændte sig *som* hændt. Idet sporet *efter* noget, som skete, viser, *at* det skete, viser det skete sig *som* sket. Denne struktur, tror jeg, er fundamental og muligvis fundamental på samme måde som Heideggers ”eksistentialer”. Det er vanskeligt at forestille sig en verden, hvor det ikke er muligt for det skete (”das Geschehene”) *ved* sporet at følge tingene *som* sket (”Geschichte”). Dette at en ting på den og den måde blev til det, den er, hører med til det, den er, og til måden, den viser sig på. Erfaringen heraf stikker dybt i sproget: En hvidmalet væg er en væg, som er blevet-malet hvid. Oksesteg er et stykke oksekød, som er blevet-stegt. Og et stykke oksekød er et resultat af parteringen af en slagtet okse. Og en slagtet okse er en okse, som er blevet-slagtet.⁵⁵ Udslidte sko er sko, som er blevet-udslidt. Og negativt: det vedligeholdte er det, der har eksisteret længe, men ikke har undergået et ”naturligt” forfald. Et nyfødt barn er et barn, som er nys-blevet-født i.e. endnu ikke har levet så længe. At afstå fra at se sporet som spor – fx produktet *som* produceret – er formentlig lige så radikalt reduktivt som at se træer, redskaber, huse etc. som blot ”materielle objekter”.

Værket er det, som er blevet udvirket: sporet efter den virksomhed, som havde sit mål og sin ende i værket. Produktet – ”pro-ductus – er blevet-produceret, og netop således viser det sig *som* produkt. Bogen viser sig ikke blot som ”den-bog-dér”, men som ”produktet: den-bog-dér”, idet den til enhver tid efter produktionen viser sig som sporet efter produktionen. Så længe det færdige produkt P består, viser produktionen af P sig *ved* produktet P *som* den tilendebragte produktion. I den forstand er produktet *qua* produkt spor efter produktionsprocessen.

$$(12.4.8) \quad (\text{produktet} \angle \text{produktionen}) \Rightarrow \\ \Sigma[(\text{produktionen}) \cdot (\text{produktet} \setminus \text{produktionen} \text{ fandt sted})]$$

Vi kan ikke tænke, end mindre tale om, end mindre forholde os praktisk til vore egne ting uden *eo ipso* at inkludere tingenes tilblivelse: dette at de er blevet-til.

Sporet er værk af virke. Værket er spor af virke. Alt frembragt er spor efter frembringelsen. Endnu mere generelt: spor er det, som er blevet sat ved en *sporsættende virksomhed*. Alt, som er, men ikke altid var, er blevet til og er som sådan spor efter den bevægelse, ved hvilken det blev til.

Ved sporet viser det skete sig som sket. Den sporsættende virksomhed viser sig *ved* sporet *som* tilendebragt. Det hænger på det nøjeste sammen med, at sporet af det, som skete, *hører med* til det, som er sket. Sporet er det, *ved* hvilket den sporsættende virksomhed – sporsætningen – viser sig *som* tilendebragt. Sporet efter foden, som trådte her, hører også med til det, at foden trådte hér og forsvandt igen. Sømmet i væggen hører som sporet efter billedet – dvs. som spor af billed-ophængningen: dette, at billedet hang hér – med til det, at billedet hang hér og blev nedtaget herfra.

Så vidt er der forhåbentligt blevet sagt noget sandt om sporet, men der er ikke sagt ret meget, som lyder er smukt: Sporet viser ikke blot, *at* det skete skete, men lader til enhver tid det skete vise sig *som* sket. Ved sporet viser det skete sig i sin sket-hed – eller hvilke konstruktioner, vi nu er henvist til, fordi sproget er dansk og fattigere på verbalformer end fx græsk eller tysk. Undertiden er det, som om vi må besværges noget, fordi vi ikke kan forestille os det. Det er ikke muligt at forestille sig det skete uden at forestille sig, at det sker lige nu. Men at tænke sporet er at lade det skete *være* sket.

⁵⁵ I Valhal parterer man *Særimner*, dvs. det gør man ikke: man skærer et stykke af grisen og lader det vokse ud igen.

Heraf giver sig en mangfoldighed af forskelle mellem sporet og mindesmærket. Sporet hidrører fra det, som det er spor af eller spor efter. Mindesmærket hidrører ikke fra det, det er mindesmærke for. Mindesmærket angiver stedet, hvor sporet ville kunne ses, hvis der var et spor i.e. hvor sporet ville kunne ses, hvis det (stadig) var synligt. Mindesmærket angiver stedet ved at være *på* stedet. Sporet *er* stedet. Mindesmærket kommer til, *efter* at det, det minder om, er hørt op eller kommet bort. Sporet kommer til, *i og med* det, det er spor efter, hører op eller kommer bort. Mindesmærket for hændelsen/handlingen K er selv et spor, men spor efter noget andet end K: mindesmærket er spor efter opsætningen af mindesmærket.

12.5. Columbus var rødhåret.

At Peter er rødhåret, viser den rødhårede Peter selv, idet han viser *sig*. Men at Columbus var rødhåret, viser sig kun ved noget andet end selve det forhold – selve det siden hine dage evige faktum – at Columbus var rødhåret. Vi får fx

(12.5.1) φ viser at Columbus var rødhåret

Men at Columbus var rødhåret, betyder også at der var engang, hvor Columbus viste sig selv som rødhåret, sådan som Peter gør det i dag:

(12.5.2) φ viser at $(\exists t)\{Pt, [\Sigma (\text{Columbus er rødhåret})]\}$ ⁵⁶

Hvis φ er det *faktum*, at der engang blev malet et portræt af Columbus, udtrykker 12.5.2 en *indikation*. Den gælder til enhver tid (siden dengang):

(12.5.3) $(t)(\varphi \rightarrow \{(\exists t)\{Pt, [\Sigma (\text{Columbus er rødhåret})]\})\}$

Maleriet *selv* yder en *demonstration*. Det kan det til gengæld kun, så længe det selv findes. φ er maleriet af Columbus:

(12.5.4) $\varphi \angle \{(\exists t)\{Pt, [\Sigma (\text{Columbus er rødhåret})]\}\}$

---

⁵⁶ Udtrykket '(t)(...)' betyder "til enhver tid gælder det, at ...".

Den ontologiske visningsstruktur er for så vidt simpel nok i dette tilfælde: Portrættet af Columbus er spor efter den portrættering, som engang fandt sted, og viser, hvorledes han så ud ved den lejlighed. Den epistemiske visningsstruktur er til gengæld kompliceret: "Hér er et portræt af den rødhårede Columbus!" – "Men hvilke *indicier* er der for, at dét billede virkelig forestiller Columbus og ligner Columbus?" Der må kunne udfoldes og berettes et "der var engang, hvor ..., og ..., men ... derfor ...". Eksempelvis: "I 1490 rejste Columbus til Barcelona. Under opholdet lod han sig portrættere af NN, der signerede det 'NN' – hér er billedet!" – "Men hvilke indicier er der på, at Columbus virkelig var i Barcelona, at han virkelig lod sig male af NN, at signaturen er ægte, at dette er billedet – og at billedet ligner?" Således opererer historikeren, og sådan opererer vi alle i dagliglivet. At φ er et *indicium* på p , vil sige, at vi i praksis og bl.a. på grund af φ holder p for at være tilfældet og *dermed* φ for en *indikation* for p . De epistemisk visningsstrukturer føres tilbage til apparitionslogiske strukturer – hér: til det forhold, at verden er en verden, hvor ting viser sig selv, og hvor noget tillige viser de ting, der ikke viser sig selv.

Bemærk at regressen ikke lukker sig selv. Vi standser et sted, lader noget gælde for et faktum, lader noget sige sig selv og noget vise sig selv. "Hvilke indicier er der for, at handskerne på bordet, er de samme handsker, som lå der for ti minutter siden?" – Jamen det *er* det bare. Der er ingen indicier. Det er ikke noget, jeg har sluttet mig til fra indicier. Har du grund til at tvivle på, at det er de samme handsker? Er der ingen grund til at tvivle, er der vel heller ingen grund til at efterspørge indicier? Nej, men med tvivlen har det sig på den måde, at det går an at tvivle uden at vide om en "grund" dertil. Det gør vi alle, det gør neurotikeren, det gør den geniale intuition.

Det er ikke bare op til det personlige skøn at afgøre, hvornår der skal spørges efter indicier, heller ikke hvornår indicier er "stærke" nok, til at vi i praksis vil følge dem. Hvorledes det udmøntes i praksis, afhænger af, hvilken slags praksis der er tale om. Lad handskerne i eksemplet tilhøre den sigtede i en drabssag: skal han dømmes på indicier, forlader vi os i retssamfundets retspraksis ikke på mindre end stærke indicier.

12.6. *Piben tilhører Peter*

Ejendom er i sig selv et kompliceret begreb. At noget tilhører nogen, betyder noget forskelligt, alt efter hvad "noget" – måske også hvem eller hvad "nogen" – er. Men vor forståelse af, hvad det vil sige, at en pibe "tilhører" en bestemt person, kan aldrig være klarere end vor forståelse af, hvorledes det i givet fald *viser sig*, at den gør det.

Pibeejeren Peter viser ikke sig selv *som* pibeejer. Den af Peter ejede pibe viser sig ikke *som* den af Peter ejede pibe. Der er ikke noget tænkeligt scenario, hvori ejendomsforholdet kan vise sig selv. Når vi hævder, at φ viser, at piben er Peters, er det ikke, fordi vi fra φ kan *slutte os til* et apparitionsforhold, som vi forstår meningen med, men ikke har adgang til. At piben er Peters, er ikke noget, der viser sig, ved at piben viser sig som Peters.

At piben er Peters, betyder (noget i retning af), at Peter kan bruge piben, når han vil, lade en anden bruge den, hvis han vil, give den bort, sælge den, kassere den: kort sagt gøre med den, hvad han vil. (Dog kan han fx ikke ryge på piben i en togkupé for ikke-rygere. For han kan ikke gøre med en togkupé, hvad han vil.)

Hvis vi definerer ejendomsforholdet vha. begrebet *ejendomsret*, får vi:

- (12.6.1) '*piben til hører Peter*' betyder:
ejendomsforholdet prøves ved domstol $\Rightarrow$ kendelsen lyder: piben tilhører Peter

Vi kan også for enkelhedens skyld sætte, at der faktisk har været gjort en sag ud af det: ”Thi kendes for ret: Piben tilhører Peter!” Vi har da:

(12.6.2) $(\exists t)[Pt, ((\text{ejendomsforholdet pr\u00f8ves}) \cdot (\text{kendelsen lyder: piben tilh\u00f8rer Peter}))]$

S\u00e5dan skete det, og i dag viser retsprotokollen – produktet af retshandlingen – sig som spor af retshandlingen vedr. ejerforholdet til piben. Piben derimod kan hverken v\u00e6re eller b\u00e6re spor af retshandlingen.

Lad os da s\u00e6tte, at retspr\u00f8velsen foreg\u00e5r lige nu. Med dommere har det sig s\u00e5dan, at de vel kan v\u00e6re uretf\u00e6rdige, men retsmyndigheden af en retskendelse om et ejendomsforhold, er konstitutiv for ejendomsforholdet, n\u00e5r ejendom er *ejendomsret*. Enklere kan det ikke v\u00e6re. Men selv om b\u00e5de Peter og piben er til stede i salen under hele retshandlingen, viser piben sig heller ikke i det scenario som Peters ejendom. (Eller skal vi sige, at den g\u00f8r det lige i det \u00f8jeblik, hvor hammeren falder?)

Ved hj\u00e6lp af begrebet ’ejendom’ kan vi definere overdragelse/overtagelse og formerne heraf: k\u00f8b/salg, l\u00e5n, tyveri etc. Det bliver naturligvis cirkul\u00e6rt – om end ikke n\u00f8dvendigvis en ond cirkel – for s\u00e5 vidt de former for overdragelse/overtagelse, der kan komme p\u00e5 tale, m\u00e5 v\u00e6re dem, der vedr\u00f8rer overdragelse/overtagelse af *ejendom*. Men vi kan ogs\u00e5 g\u00e5 den modsatte vej: At Peter ejer piben, betyder at han (a) har lavet den, eller (b) har fundet den eller (c) har overtaget den – k\u00f8bt den, f\u00e5et den sk\u00e6nket etc. – fra nogen, som (a) har lavet den, (b) har fundet den eller (c) har overtaget den fra nogen, som har etc. ... fra nogen, som har lavet den. Det flytter de vanskeligheder, vi har ved at definere begrebet ’ejendom’, men eliminerer dem ikke. Det samme med ejendomsforholdets apparition: At nogen (a) laver en pibe, (b) finder en pibe eller (c) fx k\u00f8ber en pibe, er noget, der viser sig selv.⁵⁷ Og vi ved i alle tre tilf\u00e6lde, hvordan det ser ud. Ogs\u00e5 k\u00f8bet, overdragelsen etc. viser sig selv. Men at overdragelsen eller k\u00f8bet engang fandt sted, viser ikke sig selv.

12.7. Peter ryger p\u00e5 sin pibe

S\u00e6tningen ’Peter ryger p\u00e5 sin pibe’ kan have (mindst) tre betydninger: (i) I den enkleste l\u00e6sning er der tale om Peters piberygning som f\u00e6nomen: ”Peter ryger lige nu p\u00e5 en pibe”, dvs. piben er en ’*sin* pibe’ ved at v\u00e6re den pibe, han faktisk ryger p\u00e5. Som n\u00e5r man spiser ”sin” middagsmad eller sidder p\u00e5 ”sin” plads i toget.⁵⁸ Peter rygende p\u00e5 *sin* pibe viser sig selv som Peter rygende p\u00e5 *sin* pibe.

(ii) En anden l\u00e6sning giver: ”Peter ryger lige nu p\u00e5 den pibe, han i \u00f8vrigt plejer at ryge p\u00e5”. Piben er en ’*sin* pibe’ ved at v\u00e6re den pibe, han plejer at ryge p\u00e5, n\u00e5r han ryger pibe. Som n\u00e5r man sidder p\u00e5 ”sin” plads – sin ”faste” plads – ved spisebordet. At piben er en pibe, Peter plejer at ryge p\u00e5 – regelm\u00e6ssigt ryger p\u00e5 – er ikke noget, der kan vise sig selv.⁵⁹ Vi f\u00e5r:

⁵⁷ Simpelt nok i de to f\u00f8rste tilf\u00e6lde. Men ogs\u00e5 nogenlunde simpelt i det tredje tilf\u00e6lde. Du kan godt sige, at enhver udveksling over disken m\u00e5 forst\u00e5s i hele den nationale penge\u00f8konomiske sammenh\u00e6ng. Og den er bestemt ikke tilg\u00e6ngelig i situationen. Men genkendeligheden af, at det er *det* – k\u00f8b/salg – der sker, h\u00f8rer formentlig med i enhver situation, hvor nogen k\u00f8ber/s\u00e6lger.

⁵⁸ H\u00e9r betyder ’min plads i toget’ ikke: ”den plads, jeg har reserveret og derfor har hjemmel til at benytte”, men ”den plads, jeg faktisk okkuperer p\u00e5 denne k\u00f8retur”.

⁵⁹ Se 12.2.

$$(12.7.1) \quad (\Sigma x)[[(x \text{ er en pibe}) \cdot (\text{Peter ryger p\aa } x) \cdot (\text{Peter plejer at ryge p\aa } x)] \\ / [(x \text{ er en pibe}) \cdot (\text{Peter ryger p\aa } x)]]$$

Peter rygende p\aa "sin" pibe viser sig selv som Peter rygende p\aa *en* pibe.

(iii) I den tredje l\ae sning er piben er ikke blot Peters, for s\aa vidt han faktisk ryger p\aa den lige nu, og det er ikke sikkert, at han ryger regelm\ae ssigt p\aa den, men han ejer den. Vi f\aa r:

$$(12.7.2) \quad (\Sigma x)[[(x \text{ er en pibe}) \cdot (\text{Peter ryger p\aa } x) \cdot (\text{Peter ejer } x)] \\ / [(x \text{ er piben } P) \cdot (\text{Peter ryger p\aa } x)]]$$

N\aa r jeg *ser* Peter ryge p\aa piben, og jeg *ved* at piben er hans, s\aa *ser* jeg ham rigtig nok ryge p\aa sin pibe, men da i betydningen: jeg ser ham ryge p\aa en pibe, som er hans. Formen er alts\aa ikke 'Jeg ser: $(q \cdot p)$ ' dvs. 'Jeg ser: "Peter ryger p\aa en pibe. Og piben er hans". Men '(Jeg ser: q) \cdot (jeg ved: p)' dvs. 'Jeg ser: "Peter ryger p\aa en pibe". Og jeg ved: "piben er hans"'. Apparitionslogisk ikke: $\Sigma(q \cdot p)$ ', men ' $\Sigma q \cdot p$ '. Og ' $\Sigma(q \cdot p)$ ' f\o lger ikke af ' $\Sigma q \cdot p$ '. Tilh\o rsforholdet til piben – at piben tilh\o rer Peter – viser ikke sig selv *i og ved* Peters rygen-p\aa-piben'.

12.8. Peter er gavmild

Min hensigt har for s\aa vidt v\ae ret den at levere s\aa lidt regional-metafysik som muligt, men gerne bidrage med v\ae rkt\o j til brug ved formuleringen af, hvori visse metafysiske uenigheder best\aa r. Det er i h\o j grad blevet ved hensigten, kan man mene. Derfor vil jeg i det f\o lgende fors\o ge at benytte apparitionslogikken i formuleringen af en traditionel metafysisk uenighed inden for komplekset sj\ae l-legeme. Som eksempel vil jeg pr\o ve at give tre forskellige tolkninger af begrebet "gavmildhed", bundet op p\aa hver sin metafysik om, hvad en menneskelig karakteregenskab er for noget og – herunder – hvorledes det *viser* sig, at en person har en bestemt karakteregenskab. Varianterne kalder jeg (I) vulg\ae rdualistisk gavmildhed, (II) vulg\ae rbehavioristisk gavmildhed, (III) vulg\ae raristotelisk gavmildhed.

Til almindelig forenkling af fremstillingen definerer vi: p har v\ae rdien "Peter er gavmild" eller "Peter er et gavmildt menneske"; q^* har v\ae rdien "Peter giver hyppigt gaver af den og den slags til folk af den og den slags i anledning af dit og dat" eller i kortere form "Peter giver hyppigt gaver"; og q_n har v\ae rdien "Peters handling lige nu er en handling af den slags, som q^* h\ae vder hyppigheden af" eller i kort form: "Peter giver en gave". B\aa de p , q^* og q_n foruds\ae ttes at v\ae re sande i det f\o lgende.

\AE rindet i alle tre metafysiske tolkninger er det samme: den apparitionslogiske bestemmelse af p . Hvad ang\aa r q_n og q^* , er der ingen kontrovers. N\aa r Peter lige nu giver en gave, viser hans handling sig selv som gavegivning, dvs. q_n st\aa r i apparition. Derimod kan q^* ikke st\aa i apparition: i en sekvens af handlinger udf\o rt af Peter st\aa r de enkelte handlinger hver for sig i apparition, mens Peter udf\o rer dem. Men da de netop udf\o res efter hinanden – en ad gangen – st\aa r de ikke i apparition i deres mangfoldighed endsige *in toto*.

De tre positioner er enige om \e n ting til: q^* viser at p . Og da q^* ikke under nogen omst\ae ndigheder kan st\aa i apparition, bliver visningen en indikation:

$$(12.8.1) \quad q^* \rightarrow p$$

De tre positioner er også enige om, hvorledes vi kommer til erkendelse af p .⁶⁰ Eftersom

$$(12.8.2) \quad q^* \rightarrow p \equiv p \text{ følger af } q^*$$

går det an at slutte p fra q^* . Altså

$$(12.8.3) \quad \text{jeg ved: } q^* - \text{jeg slutter: } p$$

Når jeg har set eller på anden måde er vidende om, at Peter tilstrækkelig mange gange har handlet efter konceptet q^* , slutter jeg, at p . De tre positioner behøver heller ikke være uenige om, hvor mange gange "tilstrækkelig mange gange" er.

Forholdet mellem ontologisk og epistemisk visning er i dette tilfælde af en særlig illustrativ klarhed for forholdet generelt: Det er kun den enkelte gavegivning, den enkelte gavmilde handling, der kan vise sig selv. De mange gavmilde handlinger må gøre det én ad gangen. Men gavmildheden erkendes ved de mange handlinger.

(I) Peter er gavmild. En dualistisk version.

Peter mærker jævnligt en lyst til at give folk gaver i overensstemmelse med konceptet q^* . På en måde er den der hele tiden, skønt Peter ikke er opmærksom på den hele tiden, og ikke selv ved om den. Den er i sjælen eller sindet, Peter har altså en gavmild sjæl, et gavmildt sind: det er det, der menes med, at han er et gavmildt menneske. Gavmildheden viser sig selv i Peters sind med den principielle begrænsning, at den kun er tilgængelig for Peter selv⁶¹:

$$(12.8.4) \quad \sum p$$

Peters gavmilde sind er årsag til, at han rent faktisk ofte giver folk gaver i overensstemmelse med konceptet q^* . Dualisten rekonstruerer altså 12.8.1 på følgende måde:

- (12.8.5) (a) 'Peter er gavmild' betyder "Peter har et gavmildt sind"
 (b) Peters gavmilde sind er årsag til q^*
 (c) For enhver værdi af A og B gælder det: 'A er årsag til B' $\Rightarrow$ 'A viser at B'
 (d) $q^* \rightarrow p$

Men Peters gavmilde sind er ikke bare årsag til q^* i.e. til at han ofte giver gaver. Først og fremmest er gavmildheden årsag til de enkelte gavmilde handlinger $q_1 q_2 \dots q_n$.⁶² Det er netop de partikulære

⁶⁰ I det mindste så længe, det drejer sig om en gavmildhed, som ikke er vor egen.

⁶¹ Hvad en privat "visen-sig" for øvrigt er for noget, er et problem for sig, som jeg holder mig fra i denne omgang.

⁶² Jeg siger "først og fremmest", da q^* ikke er så meget mere end kollektionen af enkelthandlingerne $q_1 q_2 \dots q_n$.

årsagsforhold, der berettiger, at handlingerne $q_1 q_2 \dots q_n$ betegnes ”gavmilde handlinger”. Og da q_n står i apparition, får vi:

$$(12.8.6) \quad q_n \angle p$$

Undertiden går dualisten et skridt videre: Idet den gavmilde handling demonstrerer gavmildheden, viser gavmildheden sig selv. Vi skriver

$$(12.8.7) \quad q_n \angle p \Rightarrow \Sigma(q_n \cdot p)$$

Af 12.8.4 følger det, at 12.8.7 må læses: ” p viser sig i q_n ”. Gavmildheden viser sig, idet noget andet viser sig; men den er også i stand til at vise sig selv uden at vise sig, idet noget andet viser sig – den er i Peters sind, hvor den er tilgængelig for Peter. Som sådan viser den sig *i* snarere end *ved* den enkelte gavmilde handling.

Men 12.8.7 er ikke nogen let position, når forholdet mellem den gavmilde handling og selve gavmildheden tænkes som et årsagsforhold. Og jo tættere årsagsbegrebet placeres i forhold til det mekaniske årsagsbegreb, jo vanskeligere bliver det at gøre rede for, hvorledes årsagen kan vise sig – vise sig selv – i eller ved sin virkning. Og da kan Peter heller ikke vise sig *som* et gavmildt menneske, da et gavmildt menneske er et menneske, hvis (mange) gavegivninger skyldes et gavmildt sind.

(II) Peter er gavmild. En behavioristisk version.

Peter giver ofte gaver. At Peter er gavmild, viser sig ikke på anden måde end i hyppigheden, hvormed han giver gaver, evt. hvilke gaver, til hvem og i hvilke anledninger. Eller rettere: ’Peter er gavmild’ *betyder* ikke andet end ”Peter giver hyppigt gaver, den slags gaver, til den slags folk i den slags anledninger”. For behavioristen kommer 12.8.1 altså ud i forbindelsen

$$(12.8.8) \quad \begin{array}{ll} \text{(a)} & q^* \\ \text{(b)} & \underline{\text{'p' betyder } q^*} \\ \text{(c)} & q^* \rightarrow p \end{array}$$

For behavioristen står det til diskussion, hvor hyppigt ”hyppigt” skal være, for at (a) er sand. Men *når* (a) er sand, gælder (c) med logisk/definitivisk nødvendighed. Påstanden ” q^* viser at p ” er ikke nødvendigvis meningsløs, men hverken mere eller mindre meningsfuld end en påstand som ”Peter er ungt: det viser, at Peter er en ugift mand”.⁶³

Der er ikke mere på spil, end det, der kan stå i en protokol og danne materiale for statistiske beregninger. Og lige så håndfaste de statistiske værdier er, lige så skrøbelig er talen om ”eksistensen” af en statistisk hyppighed. Og lige så skrøbeligt er det at tale om ”eksistensen” af en persons gavmilde karakter som noget, der ”viser sig selv”.⁶⁴ (Og dét passer behavioristen godt.) Peters aktuelle gavegivning viser naturligvis sig selv, idet Peter giver gaven. Men den har hverken

⁶³ Se s.5-6 om formale og verdslige slutninger.

⁶⁴ Se fx 12.2.

mere eller mindre med Peters gavmildhed at gøre, end at den figurerer i en klasse af lignende handlinger i rimelig hyppighed. Og den bestemmelse kan ikke stå i apparition.

Peter er naturligvis *også* gavmild i de overmåde mange andre situationer i dagliglivet – eller søndagslivet – hvor han ikke netop giver gaver.⁶⁵ Så længe der ikke er gået alt for lang tid, siden han sidst gav en gave – idet den sidste gavegivning var den seneste i en lang række af gavegivninger i ikke alt for lang afstand fra hinanden – *er* han også gavmild, mens han sover middagssøvn.

(III) *Peter er gavmild. En aristotelisk version.*

Traditionelt betragtet har dualisten vanskeligt ved at gøre rede for årsagsforbindelsen mellem sind og handling, mens behavioristen i sin analyse har vanskeligt ved at finde rum for gavmildheden som *tilbøjelighed*.⁶⁶ Også den forarmede kan være et gavmildt menneske: hvis han havde haft mulighed derfor, ville han have givet folk gaver i både ny og næ. Desuden har det sig med tilbøjeligheder på den måde, at de kan undertvinges, bekæmpes.⁶⁷ Et muligt tredje standpunkt går ud på, at gavmildheden slet og ret *er* tilbøjeligheden til at give gaver. I en aristotelisk tolkning: gavmild er den mand, der har for vane at give gaver og *derfor* faktisk gør det, hvis han ikke forhindres deri. Han er vant til det, han plejer at gøre det. Gavmildheden er ikke *identisk* med den gavmilde handling eller med den tilstrækkeligt tætte sekvens af sådanne. Den er heller ikke *forårsaget* af gavmildheden. Hvad er den da? 12.8.1 rekonstrueres således:

- (12.8.9) (a) 'Peter er gavmild' betyder "Peter har en tilbøjelighed til at give gaver"
 (b) q^* skyldes Peters tilbøjelighed til at give gaver
 (c) For enhver værdi af A og B gælder det:
'A skyldes en tilbøjelighed til B $\Rightarrow$ 'A viser at B'
 (d) $q^* \rightarrow p$

Men det er ikke bare q^* , der skyldes p . I første omgang gælder det de enkelte gavmilde handlinger $q_1 q_2 \dots q_n$. Og da q_n står i apparition, får vi:

$$(12.8.10) \quad q_n \angle p$$

Det svarer til 12.8.6. Vi får også:

⁶⁵ Jfr. igen 12.2. Hvad enten Peter lige nu ryger på en pipe eller ikke, er han piberyger. Men regelmæssigheden med hvilken Peter ryger på en pipe – regelmæssigheden, som definatorisk gør ham til piberyger – er ikke noget, der kan viser sig selv.

⁶⁶ Begge kan givetvis gøre noget ved problemerne, når de ikke netop – som hér fremstillet! – er "vulgære".

⁶⁷ Det er måske svært at konstruere en situation, hvor NN "bekæmper" sin gavmildhed – hvorfor skulle han dog det? Det måtte være noget med den ene ægtefælle, der bebrejder den anden hans/hendes gavmildhed, hvorefter denne for husfredens skyld – for hvilken hun/han nærer en endnu større tilbøjelighed – afstår fra gavegivning i større omfang. Det er enklere at bruge piberygeren igen: Han ryger ofte en pipe tobak, og det er sikkert af tilbøjelighed. Men han ved, det er sundhedsskadeligt, han bekæmper sin tilbøjelighed og holder op med at ryge. (Efterhånden forsvinder tilbøjeligheden også, hævdes det, men det er en anden sag.)

$$(12.8.11) \quad q_n \angle p \Rightarrow \Sigma(q_n \cdot p)$$

Hvis Peter har tilbøjeligheden til at give gaver, og handlingen demonstrerer, at han har denne tilbøjelighed, så viser Peters tilbøjelighed sig selv, idet Peter handler, som han gør. Formlen 12.8.10 læses enten som ” p viser sig selv *ved* q_n ” eller ” p viser sig selv *i* q_n ”. Her bliver det ’ved’, fordi tilbøjeligheden principielt kun er i stand til at vise sig selv, idet noget andet viser sig selv. (Om forholdet mellem ’vise sig ved’ og ’vise sig i’ se s.19-21.)

Men det apparitionslogiske forhold mellem tilbøjeligheden til handlingen og handlingen selv er tættere end det tilsvarende forhold mellem det gavmilde sind og den gavmilde handling. Hvis blot handlingen viser sig selv, og tilbøjeligheden til handlingen er et faktum, så følger det også, at handlingen demonstrerer tilbøjeligheden. Vi får da:

$$(12.8.12) \quad \Sigma q_n \cdot p \Rightarrow q_n \angle p$$

hvoraf følger:

$$(12.8.13) \quad \Sigma q_n \cdot p \Rightarrow \Sigma(q_n \cdot p)$$

dvs. tilbøjeligheden til handlingen viser ikke bare sig selv *ved*, men *i og ved* handlingen. Peters gavmildhed viser sig selv *i og ved* den enkelte gavegivning. Handlingen viser sig som en gavmild handling, og Peter viser sig som et gavmildt menneske. Epistemisk: hvis jeg *ser* Peter give en gave, og jeg *ved* at han har en tilbøjelighed til at give gaver, så *ser* jeg tilbøjeligheden, idet jeg *ser* handlingen. Jeg *ser* handlingen som en gavmild handling og Peter som et gavmildt menneske.

Det er oplagt at spørge, hvad forholdet er mellem ” q^* er forårsaget af Peters gavmilde sind” og ” q^* skyldes Peters tilbøjelighed til at give gaver”? Det sidste følger åbenbart af det første, ikke omvendt. Men der er meget andet at sige. Her skal vi imidlertid holde os til distinktionen, således som den kan drages i apparitionsforholdet.

Resumé: For dualisten viser gavmildheden sig selv – om overhovedet, da hele tiden – i den gavmildes sind. For behavioristen viser gavmildheden ikke sig selv. For aristotelikeren viser gavmildheden sig selv i og ved de enkelte handlinger.

12.9. I Danmark er der tradition for at spise risengrød juleaften

Traditioner er noget, som findes og ikke findes. Når en tradition *ikke* findes, er det typisk fordi den ikke findes *længere*. Når en tradition findes hhv. ikke findes, må det også vise sig, at den findes hhv. ikke findes. Kan traditionen selv vise, at den findes? Kan traditionen stå i apparition?

Traditionen for at spise grød juleaften findes, så længe nogen fejrer traditionen.⁶⁸ Den findes også dags dato 21.august 1998 – fire måneder og tre dage før juleaften 1998 – for så vidt den hermed findes ”for tiden” i.e. i dette eller disse år eller i ”vor” tid. Hvis en tradition kan vise sig selv, må det ske ved den enkelte fejring af traditionen:

⁶⁸ ’Nogen’ er her de folk, der kalder traditionen for ”vor”. Den er det fællesskab, der i givet fald bærer traditionen.

$$(12.9.1) \quad ? \quad (\text{traditionens fejring hér og nu} \angle \text{traditionen}) \Rightarrow \Sigma(\text{traditionen} \cdot \text{traditionens fejring hér og nu})$$

Det holder ikke. At det enkelte måltid med risengrød en juleaften 24.december, er en fejring af en tradition for at spise risengrød juleaften, viser måltidet ikke selv: ' $\Sigma(\text{traditionens fejring hér og nu})$ ' er aldrig sand. Følgelig kan en påstand af formen ' $(\text{traditionens fejring hér og nu} \angle \dots)$ ' heller ikke være sand. Følgelig bestemmer 12.9.1 i sin helhed heller et apparitionsforhold. En tradition er på én gang det, der sker som "traditionelle" – dvs. traditionsbårne/-bærende – handlinger, og selve traderingen. Traditionen kan muligvis defineres som en række af handlinger: "... $t_{n-1}, t_n, t_{n+1} \dots$ ". Men det, der kvalificerer den enkelte handling t_x – hér og nu – til medlemskabet af og en plads i rækken, er, at den på traditioners vis sker i og til efterfølgelse af t_{x-1} . Forholdet er som sådan cirkulært: Traditionen består – og "findes" som sådan – idet traditionens bærere følger den. Hvorledes følge den? Ved at udføre de handlinger, som traditionen er tradition for, og således at traderingen sker, idet vi udfører handlingen.

Apparitionslogisk kommer cirklen ud på følgende måde: At Peter er piberyger, er et spørgsmål om den regelmæssighed, med hvilken han ryger en pipe. At traditionen findes, er et spørgsmål om regelbundetheden, med hvilken fejringerne sker.⁶⁹ Men regelmæssighed/-bundethed er ikke noget, der viser sig selv. Og på denne måde viser det enkelte grødmåltid 24.december sig lige så lidt *some* fejring af traditionen herfor, som Peters enkelte rygning med piben viser sig *some* en regelmæssigt piberygende piberygers handling. På den anden side: det enkelte grødmåltid *skyldes* traditionen. Og idet den enkelte handling – grødmåltidet – således demonstrerer, *at* traditionen findes, viser den tillige sig selv *some* fejring af traditionen. Den enkelte handling hér og nu, kalder vi 'H', traditionen kalder vi 'T':

$$(12.9.1) \quad H \text{ skyldes } T \Rightarrow H \angle T$$

Og videre

$$(12.9.2) \quad H \angle T \Rightarrow \Sigma(H \setminus \text{fejringen af traditionen } T \text{ hér og nu})$$

Grødmåltidet viser sig selv *some* fejring af en tradition, som traditionsbåren og traditionsbærende, idet det *skyldes* traditionen. Men traditionen viser ikke sig selv som tradition.

Lidt om det epistemiske: Hvorledes kan jeg fx som observatør af eller indbudt gæst til fejringen af traditionen vide, at det er det, jeg ser? Typisk ved jeg det, fordi jeg *får* det at vide. Jeg bliver netop ikke indbudt til at spise en tallerken grød, men til at fejre juleaften. Og så ser jeg det vel? Sådan og sådan gør vi/man, sådan og sådan plejer vi/man at gøre. Jeg ser det kun, hvis jeg allerede ved en god del, får en god del at vide – og i øvrigt er god til at se. Hvad hører med til traditionen: deltagernes påklædning? skænderiet ved bordet? salmesyngningen? syngningen af netop *de* salmer med overspringelse af netop *de* vers? Træet kaldet 'juletræ' hører vel med?⁷⁰ Det er en rødgran – skal det være gran? rødgran? Men *når* jeg ved det, ser jeg også den aktuelle fejring som sådan, dvs. som

⁶⁹ Vi kan også godt tale om "regelmæssighed" i det sidste tilfælde. Reglerne er bare mere komplicerede at gøre rede for.

⁷⁰ Hvis jeg får at vide, at det hedder 'juletræ' er slutningen nærliggende. Og når jeg først er kommet *så* langt, kan jeg spørge videre, hvis "så langt" ikke er langt nok.

traditionsbåren-traditionsbærende og den aktuelle fortæring af grød som medhørende. (Svarende til: jeg *ser* den billedtomme væg, og *ved* at der plejer at hænge et billede, altså: jeg *ser* den billedtomme væg som en væg, hvorpå der mangler et billede. Hvorimod jeg ikke *ser* Peter som regelmæssig piberyger, idet jeg *ser*, at han ryger pibe nu, og *ved*, at han gør det regelmæssigt.)

12.10 Peter er søn af Ole

Peter, som er søn af Ole, viser sig ikke *som* søn af Ole, kun som dreng/mand:

12.101 $(\sum x)(x \text{ er Peter, søn af Ole} \setminus x \text{ er en dreng/mand})$

At Peter er søn af Ole, vil sige, at han er avlet af Ole. Ethvert tilblevet objekt er et spor efter den bevægelse, som bragte det frem, i.e. spor efter tilblivelsen. Spørgsmålet er nu: er Peter ”sporet” efter avlingen, således at dén – avlingen selv – *ved* Peter viser sig *som* sket? Spørgsmålet drejer sig om et ontologisk visningsforhold og har ikke noget at gøre med, om Peter er let eller svært genkendelig som værende avlet af Ole, dvs. om han ligner sin far. Det drejer sig om, hvad et spor overhovedet er (se s.49f.), og om, hvad det er ved Ole, der gør Ole til Ole, eller hvad vi taler om, når vi taler om Ole.

Smlg. (i) ”Sokrates: hint drengbarn som straks efter sin fødsel fik navnet ’Sokrates’, med sine blå øjne, opstoppesnæsen, blodtype A og intelligens over middel” er spor efter tilblivelsen – her: avlingen/fødslen – af hint drengbarn med blå øjne, opstoppesnæse, blodtype A (og hvad vi ellers måtte regne for medfødte og stadig sig-selv-visende bestemmelser).⁷¹ Og (ii) ”Sokrates: hin vise; som kæmpede i Den Peloponnesiske Krig; som har tre sønner; etc.” er ikke spor efter denne avling/fødsel. For de bestemmelser, der hér gør ham til Sokrates, havde han ikke ved fødslen. Det er naturligvis det samme menneske, vi taler om, den samme (og netop medfødte) opstoppesnæse, og veteranen Sokrates’ avling/fødsel er den samme begivenhed som drengbarnet Sokrates’ avling/fødsel. Men drengbarnet Sokrates *er* spor efter denne begivenhed, krigsveteranen Sokrates er det ikke. (Hvis fødslen var traumatisk, kan det være, han *bærer* spor.) Om objektet $(\exists x!)(Fx)$ kan være et spor efter en begivenhed, der er en forudsætning for $(\exists x)(Fx)$, er selvsagt et spørgsmål om, hvad ’F’ betyder, men tillige et spørgsmål om, hvornår $(\exists x!)(Fx)$ fik bestemmelsen ’F’, dvs. blev dét objekt, dvs. blev til.

Bemærk også: veteran fra Den Peloponnesiske Krig er man, når man har deltaget i Den Peloponnesiske Krig. Det er betydningen af – ikke en virkning af – dette at have deltaget i krigen. Invalid efter Den Peloponnesiske krig er man, når man har deltaget i Den Peloponnesiske Krig og har lidt en skade under krigen, som man beholder efter krigen. Som sådan er veteranen ikke selv et spor efter krigen, hvorimod invaliditeten er veteranens spor efter sin deltagelse i krigen. Krigen producerer invalider, ikke veteraner.

De sidste bemærkninger udvider sporanalysens *scope*. Skal analysen følges op, må der indføres begreber så som: (a) ”sporet forandres, men forbliver det samme spor, samtidig med at det bliver spor efter forandringen” (skoene er spor efter produktionen af skoene og efter brugen/sliddet af skoene); (b) ”sporet forandres til utydelighed” (den hvidmalede væg bliver

⁷¹ Er drengen med navnet ’Sokrates’ et spor efter navngivningsakten? Nej, dåbsattesten – eller en dertil svarende registrant i Athen på den tid – er et sådant spor, drengen derimod er det ikke.

nu malet gul); (c) ”sporet slettes” (glasset med fingeraftryk vaskes af); ”sporet forsvinder” (fodsporet i sneen forsvinder, når sneen forsvinder) m.fl.

Men hvornår er et spor fx så utydeligt, at der ”i praksis” ikke *er* noget spor? Et vigtigt spørgsmål i dagliglivet og derfor et vigtigt spørgsmål overhovedet. Her må vi imidlertid lade det blive ved drøftelsen af, hvad det indebærer, *at* sporet stadig findes hhv. ikke findes. Vi forsøger at bestemme de konditioner, vi er sat på, når vi i praksis holder sporet for stadig at være der hhv. holder det for slettet.

12.11. Jakobs slægt findes (stadig)

Af begrebet ’søn af NN’ afledes begrebet ’(mandlig) efterkommer af NN’. Enhver søn af NN er tillige en efterkommer af NN, og enhver søn af en efterkommer af NN er selv en efterkommer af NN.

Af begrebet ’efterkommer af Jakob’ afledes et begreb ’Jakobs slægt’. En slægt er noget, som findes eller ikke findes. Når den ikke findes, er det som oftest, fordi den ikke *længere* findes: slægten kan være levende eller uddød. Om Jakobs slægt gælder det, at den findes, hvis og kun hvis der findes nulevende *medlemmer* af slægten i.e. folk, der opfylder betingelserne for at være medlem af slægten i.e. er efterkommer af Jakob. Hvis ’*F*’ betyder ”(er) Jakobs slægt”, mens ’*R*’ betyder ”tilhører”, ”er medlem af”, bliver formen:

$$(12.11.1) \quad (\exists x)(Fx) \equiv (\exists y)(yR[(\exists x!)(Fx)])^{72}$$

Udtrykkene ’Jakobs slægt’ og ’(de) nulevende medlemmer af Jakobs slægt’ *betyder* ikke det samme. Og slægten er hverken identisk med sine nulevende medlemmer eller med sine medlemmer slet og ret. Men slutningen fra ’Jakobs slægt findes’ til ’Der findes nulevende medlemmer af Jakobs slægt’ eller omvendt er logisk gyldig i kraft af ordenes betydninger.

Det ene objekt findes kun, for så vidt der findes et andet objekt i en specifik relation til det første. Slægten findes kun, når der er medlemmer. Og medlemmerne findes kun, når der er en slægt at være medlem af. Så vidt er der en form for symmetri.

Men siden Jakobs død findes slægten ”selv” allerede før ethvert levende medlem af slægten. Ethvert (mandligt) medlem af slægten får sit medlemskab ved at fødes som søn af et medlem slægten. Og da faderen fandtes før sønnen, fandtes slægten også før sønnen. Det er slægten, der til enhver tid definerer de betingelser, en mand må opfylde for at gælde som – dvs. være – medlem. Men *når* en mand først opfylder betingelserne, er han ved sin blotte eksistens, og så længe han lever, en tilstrækkelig betingelse for, at slægten (fortsat) findes. *Slægten som væsen bestemmer slægtsmedlemskabet, slægtsmedlemmet bestemmer slægts eksistens.*

Hvorledes med det apparitionslogiske forhold mellem Jakobs slægt og medlemmerne af Jakobs slægt? Jakobs slægt kan ikke vise sig selv. Og et medlem af Jakobs slægt – en efterkommer af Jakob – kan ikke vise sig *som* efterkommer af Jakob. Men Jakobs slægt kan hverken vise sig som Jakobs slægt eller som noget som helst andet, som Jakobs slægt *også* er.⁷³ Hvorimod enhver

⁷² Vi kan naturligvis ikke benytte mængdelærens ’ $\in$ ’. Et medlem af en slægt er i mængdelærens forstand medlem af – inkluderet i – mængden af medlemmer af slægten, men ikke i den forstand medlem af slægten.

⁷³ Jakobs slægt er fx en slægt af rødhårede, en slægt af jægere, diplomater, fløjtespillere og drukkenbolte. Jakobs slægt er en af Rigets ældste slægter.

levende mandlig efterkommer er og viser sig selv *som* en mand. Ethvert medlem af slægten er en mand, som er medlem af slægten:⁷⁴

$$(12.11.2) \quad (\Sigma y)[y \text{ er dette medlem af slægten} \setminus y \text{ er en mand}]$$

Men hvis en mand er medlem af slægten, er der også noget, der viser, at han er medlem af slægten. (Og hvis en mand ikke er medlem, er der noget, der viser dét.) Hvis det altid gælder, at det, der indikerer noget, altid selv indikeres af noget, der selv indikeres af noget, der ... etc. i sidste ende demonstreres af noget – dvs. i sidste ende vises af noget, der viser sig selv (se s.29) – så er det i alt fald hverken slægten eller slægtens medlemmer, der udgør et sådant subjekt. Hverken slægten eller slægtsmedlemmet kan stå i apparition. Rækken fører snarere tilbage til vidneudsagn, kirkebøger, DNA-tests, registre for DNA-tests etc.

Vi vil sige, at slægtsmedlemmet *repræsenterer* slægten. Relationen mellem slægt og medlem er en relation mellem det repræsenterede og repræsentanten. Udtrykket 'A repræsenterer B' har almindeligvis flere betydninger: (1) Repræsentanten er en "stedfortræder". Kongens stedfortræder er en person, der gør det, kongen skulle have gjort, hvis det var ham, der var på det sted, hvor stedfortræderen er. Stedfortræderen er der i stedet for kongen, fordi kongen er et andet sted. Stedfortræderen og den, han er stedfortræder for, har således samme måde at være til stede på. Dér, hvor stedfortræderen er, er Kongen ikke *præsent*. Han *re-præsenteres* af en anden. I princippet kan det være enhver anden person, inklusive – i de fleste monarkier gerne – et andet medlem af kongehuset. (2) Kongehuset "selv" derimod kan lige så lidt som firmaet HTK, Socialdemokratiet eller Korsør Kommunes Kegleklub være til stede noget sted. Det findes overhovedet kun, hvis der findes *repræsentanter* for kongehuset. Det er den anden betydning af 'repræsenterer'. Alene kongehusets medlemmer kan i den forstand *repræsentere* kongehuset. Det gør de til gengæld blot ved at eksistere. Forholdet mellem slægt og slægtsmedlem er af den sidste art. Hvis B i denne forstand repræsenterer A, gælder det at

$$(12.11.3) \quad B \text{ findes} \Rightarrow A \text{ findes}$$

$$(12.11.4) \quad \neg(\exists x)[\Sigma(A \setminus x)]$$

A viser sig ikke *som* noget, naturligvis heller ikke som A. Videre:

$$(12.11.5) \quad (\exists x)[\Sigma(B \setminus x)] \cdot B \cong x$$

Heller ikke B viser sig som sig selv. Men B viser sig som noget, B *også* er hhv. som noget, der også er B. Når disse tre betingelser er opfyldt, hævder påstanden

$$(12.11.6) \quad \Sigma(B \setminus C)$$

at, idet – og så længe – B viser sig som C, er B også repræsentant for A.

Forholdet mellem slægt og slægtsmedlem er et sådant repræsentationsforhold. Vi har 12.11.1. Og svarende til 12.11.4 og 12.11.5 følger vi:

$$(12.11.7) \quad \neg(\exists G)[(\exists x!)(Fx) \setminus Gx]$$

⁷⁴ Systemet er åbenbart patrilineært.

$$(12.11.8) \quad (\exists H)[(\exists y!)(yR[(\exists x!)(Fx)]) \setminus Hy]$$

12.11.8 er sand, når 'H' har værdien "mand". Herefter hævder påstanden

$$(12.11.9) \quad (12.11.2) \cdot (12.117) \cdot (12.11.8) \cdot [(\exists y!)(yR[(\exists x!)(Fx)])] \setminus Hy$$

at idet medlemmet af slægten viser sig som en mand, er denne mand en repræsentant for slægten.

Der findes endnu en betydning af 'repræsentere'. Peter repræsenterer firmaet HTK ved forhandlingerne med kommunen. Funktionen er ikke stedfortræderens funktion, da der ikke er – ikke behøver at være – nogen at træde i stedet for. Den svarer heller ikke til den særlige "opretholdende" funktion, et medlem af en slægt har for slægten ved blot at *eksistere*. Medarbejderen repræsenterer firmaet i forhandlingerne, idet hans præsens gælder som firmaets præsens.

Svarende til – logisk svarende til – kongen har firmaet en direktør. Direktøren kan som kongen udmærket repræsenteres ved en stedfortræder. (Det bør nok være en medarbejder, en så kaldt "betroet medarbejder".) Firmaet "selv" kan så lidt som kongehuset "selv" være præsens, det kan hverken vise sig selv ved sig selv eller ved noget andet. Men der er en forskel: at være medarbejder ved firmaet og derved medlem af medarbejderstaben ikke er det samme som at være medlem af firmaet. Ikke engang de mest indflydelsesrige medarbejdere er i den forstand "medlemmer" af firmaet. Hvorimod det at være medlem af kongehusets stab eller forsamling uden videre er det samme som at være medlem af kongehuset.

Hvad en konge og et kongehus er for størrelser, er bestemt ikke enklere at forklare end, hvad et firma og en direktør er for noget. Og hvis der findes medlemmer af kongehuset, findes kongehuset; hvis der findes medarbejdere ved firmaet, findes firmaet – javist. Men det er enklere at definere, hvad det vil sige, at kongehuset (-familien) "findes", end hvad det vil sige, at et firma "findes". Det første kan der strides om i det enkelte tilfælde, men der er ingen gråzoner. Det andet kan der også strides om, og dér er der gråzoner.

Epistemisk tager det sig således ud: (a) Når du har fundet – og identificeret folk som værende – levende efterkommere af Jakob, har du ikke fundet "selve" Jakobs slægt. Hvis P ikke *viser* sig selv, kan du heller ikke *finde* P selv. (Du har ikke engang fundet noget, "ved hvilket" slægten viser sig. Slægten kan ikke vise sig *ved* medlemmet, allerede af den grund, at medlemmet *som* medlem ikke står i apparition.) (b) Men du har heller ikke fundet noget, der viser – i den epistemiske betydning: noget, hvorfra du drager den slutning – at Jakobs slægt findes. Dit fund placerer sig i status mellem (a) og (b): (a) er "for meget", (b) er "for lidt". Mellem (a) og (b) er der altså en tredje mulighed. (c) Du har fundet en mand, der er af Jakobs slægt: idet han på mænds vis viser sig som en mand, repræsenterer han Jakobs slægt.

Postscript: Slægten er i hele 12.12 forstået "nominalistisk". Der er ikke mere "væsen" ved slægten end nødvendigt er for at definere slægten som slægt og som *den* slægt. Der er ikke engang noget, der går igen hos alle slægtsmedlemmer (andet end slægtsmedlemskabet). Det er ikke nødvendigt at tolke slægten den måde. I mange kulturer – vor egen inklusive indtil for nyligt – tolkes slægten "realistisk". Ikke bare viser eksistensen af et levende medlem af slægten, *at* slægten findes: slægten *viser* til lige *sig selv* i det enkelte medlem. Slægten er et "væsen", som slægtsmedlemmet *inkarnerer* snarere end *repræsenterer*. – Det er i den sidste forstand, vi taler om, at NN ved den lejlighed "viste sig som en sand Isaksson, en sand efterkommer af Christian IV etc.". Omtrent som hvis NN havde

været en elefant: NN er avlet af elefanter, NN kan avle elefanter, og han *er*, som en elefant har at være *qua* elefant.

12.12. *Lupinia er et kapitalistisk samfund*

Kapitalismen viser sig ikke som sig selv ved sig selv. Derimod viser samfundets produktionsforhold og ejendomsforhold, arbejderklassens forarmelse, landets statslige forfatning etc., at samfundet er kapitalistisk. En del af forholdene viser, at samfundet er kapitalistisk, idet de skyldes, at samfundet er kapitalistisk. Kapitalismen ”råder” siger vi. Hvad er kapitalismens apparitionslogiske status? Kan vi sige, at det kapitalistiske Lupinia viser sig selv *som* kapitalistisk *ved* – eksempelvis – den forarmelse af arbejderklassen, som tydeligvis finder sted?

Teoretikere af mere eller mindre marxistisk observans vis vil hævde, at de og de samfundsforhold er ”tilsynkomster”, ”manifestationer”, ”udtryk for” eller ”repræsentationer” (”Erscheinungen”) af den kapitalistiske struktur, af et kapitalistisk *væsen* (”Wesen”). Som det allerede fremgår af opremsningen, er der plads til adskillige visningslogiske sondringer. Hvordan de drages, har sine umiddelbare konsekvenser i den teoretiske analyser af kapitalismen, og apparitionslogiske ræsonnementer er sikkert nok bygget ind (mere eller mindre eksplicit naturligvis) i mange allerede eksisterende behandlinger af emnet.

Idet – eksempelvis – patientens røde kinder viser, at patienten har feber, viser feberen sig selv: feberen viser sig *som* feber *ved* de røde kinder. Idet rimen i græsset viser, at det er frost, viser frosten sig selv: frosten viser sig *som* frost *ved* rimen i græsset. Det var et par af de vigtigste eksempler, da vi s.15ff indførte begrebet ’vise sig ved’. Kan vi tilsvarende sige, at idet – eksempelvis – arbejderklassens forarmelse viser, at Lupinia er kapitalistisk, viser kapitalismen sig selv: det kapitalistiske Lupinia viser sig *som* kapitalistisk *ved* arbejderklassens forarmelse? Strukturen er den samme, men der er en forskel. Formlen for ”*p* viser sig ved *q*” er som bekendt ’ $q \angle p \Rightarrow \Sigma(p \cdot q)$ ’. *q* er subjekt for en demonstration og må således selv stå i apparition. *p* kan kun vise sig selv *ved q*, for så vidt *q* viser sig selv *uden* at vise sig ved noget andet end sig selv. Røde kinder og rimfrost er noget, der viser sig selv. Det er arbejderklassens forarmelse ikke. Og i den forstand viser kapitalismen ikke sig selv ved arbejderklassens forarmelse. Det er endda lige gyldigt, om termen ’kapitalisme’ anvendes som væsensbestemmelse (”realistisk”, fx marxistisk) eller blot klassifikatorisk (”nominalistisk”, fx i megen empirisk sociologi).

Så kan vi gå videre og sige, at arbejderklassens forarmelse viser sig ved arbejdernes boligforhold, sundhedsforhold, uddannelsesforhold etc. Spørgsmålet er så, om dét gælder i streng forstand: er eksempelvis arbejdernes boligforhold noget, der viser sig selv uden at vise sig ved noget andet? Hvis ikke, er nissen flyttet med: hvis arbejdernes boligforhold ikke står i apparition, kan noget andet – hér: arbejderklassens forarmelse – heller ikke vise sig *ved* arbejdernes boligforhold.⁷⁵ Svaret afhænger nok meget af, hvad ’boligforhold’ betyder, og hvorledes den detaljerede bestemmelse af boligforholdene formuleres og tager sig ud. Men sæt nu, at svaret er ja. Vi kan nu definere et udvidet begreb ’*q* demonstrerer *p*’, iflg. hvilket *q* *både* kan være subjekt for demonstration, når *q* står i apparition – dvs. *q* viser sig selv uden at vise sig ved noget andet end sig

⁷⁵ Spørgsmålet er, kan vi sige, om det apparitionslogiske forhold mellem arbejdernes boligforhold og arbejderklassens forarmelse svarer til forholdet mellem rimen og frosten eller til forholdet mellem arbejderklassens forarmelse og kapitalismen.

selv – og når q ikke står i apparition, men først viser sig selv ved noget andet end sig selv. I det sidste tilfælde siger vi: ”Idet q viser sig selv ved r , demonstrerer q tillige at p ”. Det åbner for en tilsvarende udvidelse af begrebet ’ p viser sig selv ved q ’: ”Idet q viser sig selv ved r , viser p sig ved q ”. Skal vi fremstille dette formelt, bør vi anvende den eksplicitte version: ’ $r =_{df} (\exists z)(Fz)$ ’; ’ $q =_{df} (\exists y)(Fy)$ ’; ’ $p =_{df} (\exists x)(Fx)$ ’. Påstanden ”Idet q viser sig selv ved r , demonstrerer q tillige at p ” formaliseres herefter:

$$(12.12.1) \quad (\exists y!) [[(\exists z!)(Hz) \angle ((\exists y)(Gy))] \Rightarrow \Sigma [(\exists x!)(Fx) \cdot ((\exists y)(Gy))]] \angle (\exists x)(Fx)$$

og påstanden ”Idet q viser sig selv ved r , viser p sig ved q ” formaliseres:

$$(12.12.2) \quad (\exists y!) [[(\exists z!)(Hz) \angle ((\exists y)(Gy))] \Rightarrow \Sigma [(\exists x!)(Fx) \cdot (\exists y!)(Gy)]] \angle (\exists x)(Fx) \\ \Rightarrow (\exists y!) [[(\exists z!)(Hz) \angle ((\exists y)(Gy))] \Rightarrow \Sigma [(\exists x!)(Fx) \cdot ((\exists y)(Gy))]] \cdot (\exists x)(Fx)$$

Som sådan kan vi sige, at kapitalismen viser sig selv ved arbejderklassens forarmelse, idet arbejderklassens forarmelse viser sig ved arbejdernes boligforhold. Hvis heller ikke arbejdernes boligforhold står i apparition, er det muligt (men vistnok ikke nødvendigt) at rækken går videre. Og i så fald er det muligt (men igen nok ikke nødvendigt), at vi på et eller tidspunkt når frem til et p og et q , således at ’ $q \angle p \Rightarrow \Sigma(p \cdot q)$ ’. Vi har da: kapitalismen viser sig (bl.a.) ved arbejderklassens forarmelse, idet arbejderklassens forarmelse viser sig ved ... idet x viser sig ved p , idet ’ $q \angle p \Rightarrow \Sigma(p \cdot q)$ ’.

12.13 *Vejen fra Suldrup til Vegger er farbar*

Sådan har det været siden den eller den gang, og *at* den er farbar, har i ontologisk forstand vist sig lige så længe. Men farbarheden viser først sig selv, i det øjeblik – og så længe – nogen færdes på vejen og når frem. Og knap nok det. For når han når frem, færdes han ikke længere på vejen. Og mens han er undervejs, er han kun et sted *på* vejen ad gangen og er heller ikke nået længere *ad* vejen end til dette sted.

12.14. *Tallet 129 er et primtal*

Primtal viser aldrig sig selv som primtal. Det, der gør 129 til et primtal, er, at *hvis* proceduren til afgørelse heraf følges og falder positivt ud, *så* er 129 et primtal.⁷⁶ Hvis ’ p ’ har værdien ”129 er et primtal”, og ’ φ ’ har værdien ”proceduren til afgørelse af, om 129 er et primtal, falder positivt ud”, får vi:

$$(12.15.1) \quad 'p' \text{ betyder: } \varphi \rightarrow p$$

⁷⁶ Instruksen lyder: Dividér 129 med alle naturlige tal større end 1 og mindre end 129 – og se: hvis resultatet i intet tilfælde selv bliver et naturligt tal, er 129 et primtal. Ellers er det ikke et primtal.

Meningen med at følge proceduren er ikke at komme til ende med proceduren men at godtgøre, at proceduren leder derhen.